

T.C.

Hitit Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı

**KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNDE YAKIN DÖNEM
POLİTİKALARININ ANALİZİ (2009-2015)**

Mahmut ÜÇAĞAÇ

Yüksek Lisans Tezi

Çorum-2018

**KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNDE YAKIN DÖNEM POLİTİKALARININ
ANALİZİ**

Mahmut ÜÇAĞAÇ

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Doç. Dr. Hakan REYHAN

Çorum-2018

KABUL VE ONAY

Mahmut Uaa tarafından hazırlanan "Kürt Sorununun özümünde Yakın Dönem Politikalarının Analizi" başlıklı bu çalışma 16.02.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Unvan, Adı ve Soyadı) (Başkan) Doç. Dr. Hakan REYHAN

İmza:

(Unvan, Adı ve Soyadı) ^{Prof.} Doç. Dr. Ahmet MUTLU

İmza:

(Unvan, Adı ve Soyadı) Yrd. Doç. Dr. Veysel DİNLER

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (16/02 / 2018).

Mahmut UÇAĞAÇ

ÖZET

ÜÇAĞAÇ, Mahmut. Kürt Sorununun Çözümünde Yakın Dönem Politikalarının Analizi, Yüksek Lisans, Çorum, 2018.

Hazırlamış olduğum “Kürt Sorununun Çözümünde Yakın Dönem Politikalarının Analizi” konulu bu çalışmada hakkında yüzlerce kitap yazılan binlerce panel, oturum sempozyum düzenlenen yaklaşık yüz yıldır sorun olarak toplumun önünde duran çözülmek yerine, gün geçtikçe daha da karmaşık ve çözümsüz hale gelen “Kürt sorunu” ele almaktır. Kürt sorunu ülkemizin yaklaşık yüz yıllık sorunudur. Uzun yıllar varlığı kabul edilmemiş, sorunun adı geri kalmışlık sorunu, ülkemizin üzerinde iç ve dış güçlerin oyunu gibi tanımlamaları yapılan sorun, Cumhuriyetin kuruluşundan 2000’li yılların başlarına kadar güvenlik odaklı olarak çözülmeye çalışılmış, fakat bu yöntemle sorun ortadan kaldırılamadığı gibi daha da karmaşık hale gelmiştir. İş başına gelen hükümetler tarafından sorunun adı konulamamıştır. 2009 yılında görevde olan hükümet tarafından hem sorunun adı konulmuş sorunun Kürt sorunu olduğu kamuoyuna duyurulmuş bu tarihten sonra çözüm adına yoğun bir çalışma yürütülmüştür. Başlangıçta büyük ümitlerle sürdürülen bu süreç bölgede yaklaşık olarak üç yıla yakın bir süre çatışmasızlık sağlamış, sorunun çözümüne en çok yaklaşılan noktada çözüm süreci başarısızlığa uğramıştır. Ardından da bölgede terör çözüm süreci öncesindeki gibi yeniden başlamıştır. 2009-2015 yılları arasında çözüm süreci döneminde çözüme yaklaşmışken, sürecin sekteye uğraması/uğratılması talihsizlik olmuştur. Kürt sorununun çözümü yönündeki politikaların ele aldığım bu çalışmada Kürtlerin, tarihteki yerlerine ve kökenlerine kısaca değinerek, Osmanlı Devleti döneminde, Cumhuriyet’in erken döneminde ve 2000’li yıllara kadar Kürt sorunu üzerine yapılan çalışma ve dönemin gelişmelerine kısa olarak yer verdim. Ayrıca çözüm süreci diye yakın tarihimizde yer alan 2009-2015 dönemine ait gelişmelere biraz daha ayrıntılı olarak yer verdim. Son bölümde Kürt sorununun çözümü yönünde dile getirilen argümanlara değinerek bu argümanların kısa analizlerini yaptım..

Anahtar kavramlar: Kürt sorunu, Çözüm Süreci, Terör, Mihraklar, Geri Kalmışlık.

ABSTRACT

ÜÇAĞAÇ, Mahmut. Analysis of the Poitics of the Near-term in the Solution of Kurdish Problem, Master, 2018.

I have already prepared thousands of panels, sesssions and symposiums about hundreds of books about the “Analysis of the Near-term Politics in the Solution of Kurdish Problems” which I have already prepared to deal with the “Kurdish Problem” that has become increasingly complex and insoluble day after day. The Kurdish problem is about a hundred years old of your country. It has been tried to be solved as security-oriented until the beginning of the 2000’s, but the problem that has not been accepted for many years, such as the problem of back wardness and the problem of back wardness and the problem of internal and external forces playing on our country, it bacame complicated. In 2009, it was announced to the public that the problem that was named by the government was the Kurdish problem. After that date, an intensive work was carried out on behalf of the solution. This process, which was carried out with great hopes at the beginning, gave the region a conflict of almost three years, and the solution process in the point aproaching the solution process. Between 2009 and 2015, during the settlement period of the solution process, there was an inadeguacy of passing through the skeptical wrestling. The politics fort he solution of the Kurdish problem were mentioned in this study briefly about the places and origins of the Kurds in their history and the Kurdish problem in the Ottomon period, I briefly discussed the developments, of 2009-2015 period in our recent history as a solution process, I made a brief analysis of these arguments by referring to the arguments expressed in the last part about the solution of the Kurdish problem.

Keywords: Kurdish Problem, Solution process, Terrorism, Outbreaks, Back wardness

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

KÜRT SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. Kısaca Kürt Tarihi.....	8
1.2. Osmanlı Devletinde Kürt Sorunu.....	11
1.3. Cumhuriyetin Erken Döneminde Kürt Sorunu.....	15
1.4. Demokrat Parti Döneminden 1980'lere Kadar Kürt Sorunu.....	21
1.5. 1980 Sonrası Kürt Sorununu Ortaya Çıkaran Nedenler.....	24
1.6. Sorunun Ortaya Çıkmasında PKK Terör Örgütü Faktörü.....	31
1.7. Sorunun Çözümüne 2000'li Yıllara Kadar Hükümetlerin Yaklaşımı	37

2. BÖLÜM

ÇÖZÜM SÜRECİ

2.1. Çözüm Sürecine Neden Olan Gelişmeler (2002-2009).....	42
2.2. Çözüm Süreci ve Süreç Boyunca Yaşanan Gelişmeler (2009-2015)...	45
2.3. Çözüm Sürecinin Zorlukları (İç ve Dış Nedenler).....	52
2.4. Çözüm Sürecinin Sona Ermesine Neden Olan Gelişmeler.....	60

3. BÖLÜM

ÇÖZÜM SÜRECİ ARGÜMANLARININ TARTIŞILMASI

3.1. Sorunun Çözümünde Dile Getirilen Ana Unsurlar	70
3.2. Kimlik ve Aidiyet Tartışmaları.....	81
3.3. Anadilde Eğitim.....	87
3.4. Özerklik ve Özgürlük Meseleleri.....	92
3.5. Ekonomik ve Sosyal Gelişmenin Güçlendirilmesi.....	97
3.6. Kürt Halkının Yeniden Devletle Barışmasının sağlanması.....	100
3.7. Çözüm Sürecinin Yeniden Başlatılması Tartışmaları.....	105
SONUÇ.....	108
KAYNAKÇA.....	115

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Avrupa Parlamentosu
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DDKO	Devrimci Doğu Kùltür Ocakları
DEP	Demokrasi Partisi
DP	Demokrat Parti
DTP	Demokratik Toplum Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
HAK-İŞ	Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HDP	Halkların Demokrasi Partisi
HPG	Halk Savunma Güçleri
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
KCK	Kùrdistan Topluluklar Birliği(Koma Civaken Kùrdistan)
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MKYK	Merkez Karar ve Yönetim Kurulu

MEMUR-SEN	Memur Sendikaları Konfederasyonu
M.Ö	Milattan Önce
PKK	Kürdistan İşçi Partisi(Partiya Karkeren Kurdistan)
PYD	Demokratik Birlik Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
USAK	Ulusla arası Stratejik Araştırmalar Kurumu
YPG	Halkçı Koruma Birlikleri

ÖNSÖZ

Kürtlerin siyasi, tarihi, toplumsal ve kültürel yapısı ile ilgili olarak yaptığı çalışmalarla bilinen Ali Tayyar Önder'e göre, 20.yüzyıl'da hiçbir topluluk Kürtler kadar araştırma konusu olmamıştır. Kürtlerin dili, kültürü adeta didik didik edilmiştir. Kürtler hakkında yüzlerce kitap yazılmıştır. Kürtlüğe gösterilen böylesi yoğun ilginin nedenleri batılıların büyük jeopolitik öneme ve enerji kaynaklarına sahip Ortadoğu'da kendi çıkarlarına hizmet edecek yeni bir unsur yaratma amaçlarına bağlanmıştır. Kürt sorununun çözümünde yakın dönem politikalarının analizi konulu araştırma yapmaya karar verdiğim zaman yaşayabileceğim zorlukları yoğun bir şekilde hissettim. Çünkü devletin Kürt sorununun çözümü yönünde anayasal, yasal politikalarının olmayışı, ya da çok sınırlı oluşu, tarihsel süreç içerisinde sürekli değişken politikaların izlenmesine ve uygulanmasına neden olmuştur. Cumhuriyet'ten bugüne kadar, her hükümetin soruna yaklaşımı farklı olmuş, hatta aynı hükümet döneminde bile sorunla ilgili olarak farklı yaklaşımlar, farklı uygulamalar yapıldığı görülmüştür. Bir araştırmacı olarak sorunu çözme iddiasında değilim. Fakat terör olaylarının yoğun yaşandığı yıllarda bölgede dört yıl kamu görevlisi olarak görev yapmış biri olarak onların bulunduğu ortamlarda yaşamış, sofralarına oturmuş, sohbetlerine katılmış biri olarak soruna yaklaşım konusunda bazı avantajlarım olduğunu da düşündüm. Kürt sorununun çözümü yönünde yapılan çalışmaları olabildiğince ayrıntılı olarak yansıtmaya çalıştım. Bu konuda çeşitli kaynaklardan ve yayınlardan olabildiğince yararlandım. Konu ile ilgili olarak geçmişten günümüze tüm materyalleri temin ederek bir bakış açısı çizmeye çalıştım. Hazırlamış olduğum bu tez çalışmamda çalışmalarına destek veren burada isimlerini tek tek veremeyeceğim herkese en içten teşekkürlerimi sunarım. Ve elbette ki tez danışmanım Doç. Dr. Hakan Reyhan'a süreç boyunca verdiği destek ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Dilerim yaklaşık yüz yıldır devam eden gittikçe de karmaşık ve çözümsüz hale gelen sorunun çözümüne bir nebze olsun katkım olur. Bu çalışmanın bundan sonra bu konu ile ilgili olarak, çalışma ve araştırma yapacaklara katkı sağlamasını dilerim.

GİRİŞ

Çalışmada öncelikle Kürtlerin tarihini, kökenlerini çeşitli topluluklarla ilişkilerini özellikle Türklerle yaşamlarının kesiştiği yıllardan itibaren Selçuklu ve Osmanlı Devletleri dönemlerindeki birliktelikleri kronolojik sırayla verilmiş, özellikle sorunların başladığı Tanzimat döneminden itibaren yaşanan gelişmeler gerekli analizler yapılarak konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Kürt sorunu ile ilgili olarak değişik dönemlerde çözüm yönünde adımlar atıldığında her defasında pek çok iç ve dış engelle karşılaşmış çözüme en çok yaklaşıldığı noktalarda sanki görünmeyen eller çözüme müdahale etmiş, sorun tekrar başa dönmüştür. Bu kısır döngünün nasıl geliştiği çözümün neden istenmediği, çok yönlü bir bakış açısıyla verilmeye çalışılmıştır. Sorunun ulusal boyutu kadar uluslararası boyutuna da yer verilmiş, sorunun ve çözümün gittikçe zor ve karmaşık hale gelmesinde, küresel güçlerin bölgedeki emelleri doğrultusunda çözüm süreçlerini başarısızlığa uğratma çabalarına da yer verilmiştir.

Kürt Sorunu yaklaşık yüz yıldır ülkemizin ve dünyanın gündemini meşgul etmektedir. Kürtlerin yaşadığı coğrafyanın jeopolitik ve stratejik önemi sorunu uluslararası bir boyuta taşımıştır. Emperyalist güçlerin sorunu sürekli gündemde tutmaya çalışması Kürtleri sürekli Türkiye'ye karşı kışkırtmaya çabalamaları bu nedenle Kürt bölücü hareketlerini gizliden gizliye desteklemeleri hatta Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı Türkiye'den koparıp kendi güdümlerinde uydu devlet şeklinde bir yapı oluşturarak bölgenin ekonomik zenginliklerini ellerine almaya çalıştıkları artık bilinen gerçeklerdir. Dünyanın ilgisini bu kadar üzerinde toplayan Kürtlerin tarih sahnesine çıkışları, kökenleri hakkında yapılan çalışmalardan elde edilen bilgi ve belgeler göstermektedir ki, Kürt diye bir ulusun var olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı kaynaklarda Kürtlerin 7000 ile 9000 yıl öncesinde de tarih sahnesinde var oldukları birçok devletler kurdukları ifade edilmektedir. Özellikle Türklerin Anadolu'ya gelmeye başladıkları 1071 Malazgirt Savaşından sonra Kürt-Türk dayanışmasının ve birlikteliğinin başladığı bu birlikteliğin ve işbirliğinin Selçuklu Devleti döneminde de devam ettiği, hatta Haçlı ordularına karşı birlikte karşı koydukları tarihi kaynaklarda belirtilmektedir. Osmanlı Devleti döneminde, Yavuz Sultan Selim'in padişahlığı döneminde, Kürt beyleri gönüllü olarak Osmanlı egemenliği altına girmeyi kabul etmişlerdir. Tanzimat dönemine kadar Türk-Kürt ilişkileri genelde sorunsuz devam

etmiş, Tanzimat dönemi ile birlikte vergi düzenlemeleri ve sosyal düzenlemelere karşı merkezi idareye karşı bazı küçük çaplı başkaldırıları ve isyanlar ortaya çıkmıştır. 1880'lere kadar Kürtler arasında milliyetçi ayaklanmalar görülmezken devletin çöküş dönemlerine doğru biraz da dış güçlerin kışkırtmalarıyla milliyetçi ayaklanmalar da baş göstermiştir. Fakat Kürt halkının büyük çoğunluğu Türklerden ayrılmayı düşünmemiştir.

Türk-Kürt birlikteliği ve dayanışması Balkan, Çanakkale ve Birinci Dünya Savaşında da sürmüştür, Birinci Dünya Savaşının ardından imzalanan Sevr Antlaşmasına göre Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde ayrı bir Kürt Devleti kurabilmelerinin yolu açılmıştır. Kurtuluş Savaşının başarıyla sona erdirilmesiyle birlikte, Lozan görüşmeleri esnasında da Kürt devlet tezleri gerek ülke içinde bazı çevrelerce gerek dış çevrelerde yeniden dillendirilmeye başlanmış, bu duruma en başta Kürtler karşı çıkmışlardır. Hatta Meclis'te konuşan bazı Kürt kökenli milletvekilleri Sevr antlaşmasını paçavra olarak niteledikleri gibi Lozan'da yapılan görüşmeler sırasında da ayrı devlet projesine karşı olduklarını deklare etmişlerdir.

Cumhuriyet yönetiminin kurulmasının ardından Kürtler anadillerinin kısıtlanmasından ve Türkçenin tek eğitim dili haline gelmesinden rahatsızlık duymuşlardır. Bu durum Kürtlerin uzunca sayılabilecek bir süre kendi içlerine kapanmalarına neden olmuştur. Kürtler 1950'li yıllardan sonra Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte oluşan kısmi hoşgörü ortamında siyasi olarak hareketlenmeye ve siyasetin içerisinde daha çok görünmeye başlamışlardır.

27 Mayıs Darbesi ile birlikte tekrar siyasi ve kültürel baskı uygulamalarına maruz kaldığını hisseden Kürtler bir yandan da 1961 Anayasasının örgütlenme özgürlüğüne tanıdığı fırsat nedeniyle de özellikle sol örgütler içinde örgütlenmeye başlamışlardır. Kürt siyasi hareketi, 1978 yılında PKK'nın kurulmasıyla birlikte bambaşka bir hal almaya başlamış, ilk defa bölücü terör kavramı Türkiye gündeminde yer bulmaya başlamıştır. 12 Eylül askeri darbesi sonrasında Kürtlere karşı uygulanan baskılar, yasaklar, özellikle Diyarbakır Cezaevinde ve daha birçok bölgede yaşanan işkenceler, köy yakmalar, köy boşaltmalar, zorunlu sürgünler, o tarihe kadar halkın büyük çoğunluğunun desteklemediği terör örgütü PKK'nın güçlenmesine taban ve eleman kazanmasına yol açmıştır. 1983 yılına kadar işbaşına gelen hükümetler sorunu

sadece güvenlik ve asayiş yönünden ele almışlar ardında yatan gerçekleri görememişler veya görmemişlerdir.

İlk defa Turgut Özal'ın 1983 yılında iktidara gelmesiyle birlikte sorun asayiş ve güvenlik boyutunun dışında sosyal, kültürel, siyasi yönleriyle de dile getirilmeye başlanmıştır. 1990'lar boyunca Kürt sorunu ülke gündeminde daha fazla yer bulmuştur. Bunda ABD'nin 1990'ların başlarında Irak'a askeri müdahalede bulunması ve bunun sonucunda da özellikle Irak'ın kuzey bölgesinde ortaya çıkan otorite boşluğu PKK terör örgütünün ve Kürt sorununun büyümesine neden olmuştur. Burada ABD'nin bölge üzerindeki uzun vadeli emelleri arasında yer alan ekonomik ve siyasi hedeflerinden dolayı Kürt bölgesini elinde tutmak istemesi ve bu arada Kürtlerin koruyuculuğunu üstlenmesi gibi oluşumlar terör örgütünü büyüttüğü gibi, Kürt sorununun Türkiye için çetrefilli hale gelmesinin ana nedenlerinden birini oluşturmuştur. Yine bu dönemde siyasi partilerin çözüme yaklaşımları da farklı olmuştur. Örneğin, Süleyman Demirel Kürt realitesini tanıdığını ifade etmiştir. Genellikle sağ partilerin soruna yaklaşımları resmi ideolojinin tekrarı şeklinde olmuş, hatta MHP'nin sorunu altı ayda çözebileceğini açıklaması kamuoyunda ilgi uyandırmıştır. Sol partiler ise soruna daha çok temel hak ve özgürlükler boyutuyla yaklaşmışlardır. Kısacası 2000'li yılların başlarına kadar hükümetler Kürt sorununu tanımamışlar, adını koyamamışlar, sorunu daha çok terör sorunu, geri kalmışlık sorunu gibi kavramlarla tanımlamaya çalışmışlar, terör eylemcileri de "bölücü eşkıya", "üç-beş çapulcu", "kandırılmış hainler" şeklinde nitelendirilmişlerdir.

Bu soruna 2002 yılının sonlarında kurulan AK Parti iktidarında farklı yaklaşım gösterilmeye başlanmış, 2005 yılında başlatılan demokratik açılım, 2009 yılında başlatılan çözüm süreci ile birlikte sorunun adı konmuş sorun "Kürt Sorunu" olarak yakın tarihimizdeki yerini almıştır. 2009 yılında başlayan çözüm süreci boyunca birçok çalışma yapılmıştır. Süreç boyunca birçok zorluk yaşanmış, birçok eleştiri almış özellikle muhalefet partileri tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Muhalefet partileri çözüm süreci boyunca yapılan görüşmelerin, varılan antlaşmaların milletten gizlendiğini iddia etmiş bu sürecin Meclis'in bilgisi dahilinde yapılmasını istemiş her şeyin kamuoyunun önünde yapılmasını, milletin yapılan görüşme ve anlaşmalardan haberdar olmasını istemişlerdir.

Çözüm süreci boyunca devrim niteliğinde düzenlemeler yapılmış, kararlar alınmış ve uygulanmıştır. TRT Şeş devlet eliyle Kürtçe yayın yapmış, özel radyo ve televizyonlara izin verilmiştir. Mardin Artuklu Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve Siirt Üniversitesi gibi Üniversiteler bünyesinde Kürtçe enstitüler açılmıştır. Ayrıca, Kürtçe kurslar açılması, mahkemelerde anadilde savunma yapma hakkının tanınması gibi birçok radikal düzenlemeler de hayata geçirilmiştir.

Yine süreç boyunca terör örgütü süreci sabote etmek için zaman zaman kanlı eylemlerine devam etmiş, fakat hükümet, çözüm sürecini devam ettirmekte kararlı olduğunu ve sürecin devam edeceğini açıklamıştır. HDP çözüm süreci boyunca hükümetin gerekli reformları yapmadığını, yasal ve anayasal düzenlemeler konusunda gerekli adımları atmadığını, hükümet kanadı ise, PKK'nın silah bırakmadığını, sınır dışına çekilmediğini ileri sürmüştür. Tartışmalara Kandil'de katılmış çözüm sürecinin bu şekilde devam edemeyeceğini ifade etmiştir.

Hükümet süreci devam ettirmekte kararlı bir tutum içerisine girmiş, hatta çözüm süreci ile ilgili 2014 yılında kanun bile çıkarmıştır. 7 Haziran 2015 seçimlerinde HDP %13 gibi oy alarak 80 milletvekili ile meclise girmiştir. Bu durum hükümeti de Kandil'i de rahatsız etmiştir. Hükümet rahatsız olmuş, çünkü tek başına hükümet kuracak sayısal çoğunluğu elde edememiştir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki milletvekilliklerinin çoğunu HDP'ye kaptırması, 400 milletvekili olarak başkanlık sistemini getirme hayalleri suya düşmüştür. HDP'nin kazandığı başarıdan Kandil'de rahatsız olmuş, HDP'nin 80 milletvekili ile güçlü bir şekilde meclise girmesi Kandil'i endişeye sürüklemiş, bölge halkı üzerindeki kontrolün HDP'nin eline geçebileceği düşüncesiyle çözüm sürecini sona erdirecek bahaneler aramaya başlamıştır. Hükümet ise, çözüm süreci boyunca bölgedeki oylarının HDP'ye gittiğini, ayrıca milliyetçi oyların önemli bir kısmının MHP'ye kaydığını düşünerek yaklaşan 1 Kasım 2015 seçimlerini de dikkate alarak çözüm sürecini devam ettirme konusunda isteksiz davranmaya başlamıştır. Kandil daha önce insan hakları ihlalleri, köy yakmalar, köy boşaltmalar, asit kuyuları gibi gerekçelerle yapmış olduğu eylemlerine bu süreçte, bölgede barajlar yapılıyor, bölgede kalekollar yapılıyor, gerekçesiyle çözüm sürecini bitirdikleri, devrimci halk savaşına hazırlandıkları şeklinde açıklamalarla eylemlerine

tekrar başlamışlardır. Kısa bir süre sonra Suruç katliamı ve Ceylanpınar'da iki polis memurunun şehit edilmesi olayı, bardağı taşıran son damla olmuş, ardından TSK tarafından PKK'nın Kuzey Irak'taki kamplarına operasyon düzenlenmiştir.

Böylece yaklaşık üç yıl süren çatışmasızlık süreci sona ermiş, bölgede eskisinden de daha şiddetli çatışmalar yaşanmış, PKK terörist eylemlerini kırsaldan şehirlere taşımış, birçok şehir ve kasaba çatışmalar sonucu harabeye dönmüştür. Yine kan, yine gözyaşı, yine şehit cenazeleri, yine ölümler...Bu kısır döngü tekrar başlamıştır. Oysa ki 2009 yılında sürecin başlamasıyla birlikte tüm toplum iyimser bir beklenti içerisine girmişti. Cumhuriyet tarihi boyunca çözüme en fazla yaklaşılan noktaya gelinmişti. Ama çözüm süreci başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak şunu söylemek mümkündür: PKK emperyalizmin bölgesel çıkarları için kullandığı bir örgüt olma işlevini bu süreçte de sürdürmüştür.

“Kürt Sorununun Çözümünde Yakın Dönem Politikalarının Analizi (2009-2015)” konulu bu tez çalışması, yakın dönemde gündeme gelip, uzunca sayılabilecek bir süre devam eden çözüm süreci olarak yakın tarihimizde yerini alan dönemin analizini yapmaktır.

Araştırmanın konusu, Kürt sorunu üzerine ilk Türk- Kürt birlikteliğinin başladığı yıllardan beri ilk önceleri daha çok sosyal düzenlemelere tepki olarak ortaya çıkan anlaşmazlıkların bir süre sonra ayrılıkçı sorunlara dönüşmesi, gittikçe büyüyen ve çözümü karmaşık hale gelen Kürt sorunu ile ilgili gelişmeler, Osmanlı Devleti döneminde, Cumhuriyetin erken döneminde, Demokrat Parti döneminde ve 1980'lere kadar olan süreçte yaşanan gelişmeler ve Kürt sorununun çözümü yönünde yapılan çalışmalara yer verilmiş ve tartışılmıştır. 1980 sonrası bölücü terör ve bu bağlamda Kürt siyasi hareketinin ortaya attığı bazen bağımsızlık, bazen konfederasyon, bazen özerklik gibi argümanlarla, sorunun ortaya çıkmasında, PKK terör örgütünün etkisi ele alınmıştır. Kürt sorununun ülkemizin gündeminde yüz yıla yakın bir süredir yer almasına rağmen, bu sorunun bazı dönemler sorun olarak görülmediği bazı dönemler ise sığ olarak ele alındığı, kimi zaman bölgenin geri kalmışlığı ile ilişkilendirildiği, kimi zaman asayiş problemi ile ilişkilendirildiği, belirtilmiştir. Fakat bu sorunun özünde sosyal ve kültürel unsurları da ihtiva eden çok yönlü ve kapsamlı bir sorun olduğunun değerlendirilemediği/değerlendirilmediği konusuna vurgu yapılmıştır. Sorunun çözümü

için başlatılan çalışmaların 2009 yılından itibaren ayrıntılı olarak ele alındığı sürecin 2015 yılında aniden kesintiye uğraması farklı açılardan ele alınmıştır. Çözüm sürecinin fiilen sona ermesinin ardından muhtemel yeni bir çözüm sürecinin gerekliliği ve bu süreçte yapılması gerekenler ile yapılmaması gerekenlerin analizi yapılmıştır.

Araştırmanın amacı, Kürt sorununu ortaya çıkışı ile ilgili olarak çözüm sürecine kadar olan dönemleri kısaca inceleyerek, çözüm süreci döneminde yaşanan gelişmeler ışığında çözümün taraflarında, yapıcı önerilerle birlikte duyarlılık oluşturabilmektir. Kürt sorununun çözümü yönünde en cesur adımlarının atıldığı çözüm süreci boyunca yaşanan gelişmeler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Öncelikle (2002-2009) çözüm sürecine neden olan gelişmeler ele alınmıştır.

Araştırmanın önemi, Kürt sorununun çözümü ile ilgili öncelikle tarafların kimler olacağı ve olması gerektiği üzerine, tüm siyasi partilerin sivil toplum kuruluşlarının her şeyden önce bölge insanının fikirlerine başvurulmasının önemine değinilmiş, Kürt halkının sorun olarak gördüğü meselelerin haklı görülebilecek olanlarının eşit vatandaşlık temelinde verilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş, Kürtlerin haklı taleplerine (Türkçenin resmi dil olarak korunması şartıyla) ikinci dil olarak, anadilde eğitim gibi, kimliğinin tanınması gibi temel insan hakkı olarak insanın doğuştan getirdiği haklarının devlet tarafından sağlanması ve bunun bir lütuf olarak görülmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Kürt sorununun çözümünde güvenlikçi anlayışın terk edilerek, çözüme kavuşturulmasının gerekliliği üzerinde durulmuş, yaklaşık yüz yıldır devam eden ülkemizin önünde çözüm bekleyen devasa bir sorun olarak duran bu sorundan, bu ayak bağından kurtulmak için ne yapıp edip bu sorunun çözülmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Çözüm süreci, ulus devletin özellikleri ve toplumun tüm kesimlerinin talepleri de alınarak sürdürülebilir. Ülkemizin üniter yapısı dikkate alınmadan yapılabilecek çözüm denemeleri sağlıklı sonuç vermeyeceğinden bu konuda geniş katılımlı ve tüm toplum kesimlerinin ihtiyaç ve talepleri iyi analiz edilerek çözüme ulaşılabilir.

Araştırmanın yöntemi, konu ile ilgili ulaşılabilen tüm bilimsel yayın, kitap, makale, dergi, gazete gibi basılı ve görsel materyallerden faydalanılarak konunun çok boyutlu ve farklı bakış açılarına sahip, konuya taraf olan ve olmayan kişilerin

görüşlerinden faydalanılmıştır. Sorunla ilişkili sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerin ve Kürt önde gelenlerinin görüşlerinden de faydalanılarak bu görüşlerle ilgili gerekli analizler yapılmıştır.

Araştırmanın kavramsal çerçevesi, Çözüm süreci dönemi (2009-2015) gelişmelerinin daha ayrıntılı olarak ele alındığı çözüm süreci öncesi ve sonrası olaylara biraz daha kısaca değinildiği bir çerçeve içerisinde konular ve gelişmeler irdelenmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları, sorunun genel bir çerçevesi çizildikten sonra 2009-2015 arası gelişmeler ağırlıklı olarak ele alınmıştır Çözüm süreci öncesi dönemlerle ilgili olarak çok fazla ayrıntıya girilmeden konular ele alınmış, 2009-2015 dönemi gelişmelere biraz daha ağırlıklı olarak yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

KÜRT SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. KISACA KÜRT TARİHİ

Kürtlerin kökeni ile ilgili olarak farklı kaynaklarda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar daha çok Kürtlerin yerleşim yerleri ve kültürlerine yöneliktir. Kürtler yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda yaşadıkları sonradan bugün yaşadıkları coğrafyaya yine yüzyıllar öncesinde yerleşmişler ve buralarda çeşitli devletler ve uygarlıklar kurmuşlardır. Gezici'ye göre, "Kürtler Yukarı Mezopotamya'nın en eski ve yerli halklarından biri olup, Toros dağlarından Zağros dağlarına kadar uzanan coğrafyada yaşayan ve bu bölgeye sonradan yerleşen bir kavim olmayıp buranın yerlilerindedir" (20015: 36). Yazar burada Kürtlerin bölgenin eskiden beri ana unsuru olduklarını vurgulamıştır. Bir başka yazar Önder, Kürtler üzerine yapılan araştırmaların ve Kürtler üzerine yazılan kaynakların çeşitliliğine vurgu yapar. Önder'e göre "20.yüzyılda hiçbir topluluk Kürtler kadar araştırma konusu olmamıştır. Kürtlerin kökenleri, dili, kültürü adeta didik didik edilmiştir." Bu durumun nedenini ise Önder şu şekilde ifade etmektedir. "Kürtlüğe gösterilen böylesi yoğun ilginin nedeni batılıların büyük jeopolitik öneme ve enerji kaynaklarına sahip Ortadoğu'da kendi çıkarlarına hizmet edecek yeni bir unsur yaratma amaçlarıydı" (2009: 151-153).

Kürt kimliğini, Kürt toprağını, Kürt ırkını reddeden bir başka görüşün temsilcisi olan Türkdoğan, bunları propaganda amaçlı çabalar olarak nitelendirmiştir. "Tarihte bir Kürt kimliğinden ve Kürdistan toprağından söz açmak mümkün değildir. Çünkü Kürt ırkını veya soyunu belirleyen tarihi belgelere dayalı bir kavimden söz edilememektedir. Ancak bir coğrafi yerleşim alanının Kürdistan adı altında nitelendirilmiş olması Arap coğrafyacılarından kaynaklanmıştır" (Türkdoğan, 2013:172).

Kürtler MÖ 5000 yılından bu yana bazılarına göre 7000 yılına hatta 9000'e kadar her türlü işgale karşı varlıklarını dağların yüksekliklerine çekilerek kimliklerini korumuş bir halktır. Uzun yıllar PKK terör örgütü içinde yer alıp örgütten ayrılan Demirkıran'ın anlattıklarına göre, örgüt içerisinde bulunduğu süreçte kendilerine verilen eğitimde Kürtlerle ilgili şu bilgilere yer verildiğini ifade ediyordu. Kürt tarihi derslerinde Kürtlerin ayrı bir millet olduğu işleniyordu. Kürtler, Hint-Avrupa

kavmindendi. İskandinav ülkelerinden göç etmişlerdi. Yine aynı yazarın ifadelerine göre, Kürtlerin tarihte farklı yerleşim alanlarına göç ettiklerini sonunda bugün yaşadıkları topraklara yerleştiklerini belirtir. “Ari ırkına mensup bu insanlar MÖ. 1000 yıllarında göçe başlamışlar, kimi zaman Hint yarımadasına, kimi zaman Mezopotamya’ya gelmişler ve bugünkü Türkiye, İran, Irak topraklarının bir bölümünü kaplayan alanlara yerleşmişlerdir” (Demirkıran, 2008: 222-225). Kürtlerin tarihsel olarak çok eskilere dayandığını, zamanının en ileri ve güçlü devletleri olduklarını öne süren Gezici, “Kürtler tarihsel olarak çok eskilere dayanmaktadır. Bazı araştırmalara göre Kürt terimi Sümer kökenlidir. Kürtlerin, Kürdi diye adlandırıldıkları belgelenmiştir. Birçok tarih kaynaklarına göre Kürtlerin MÖ. 2000’li yıllarda Dicle-Fırat çevresinde yaşadıkları belirtilmiştir” (Gezici, 2015: 36). Yazar Kürtlerin tarih boyunca kurduğu devletlere değinerek, Kürtlerin tarihlerinde birçok devlet ve hükümet kurduklarının tarihi kaynaklarla sabit olduğunu ifade eder. Bu kaynaklardan birine göre kurulan hükümetlere değinilerek “Kürtler MÖ. 2500 yılında kurulmuş bir hükümete sahip olmuşlardır. Bu hükümetin Zoha ve Hakkari arasında kurulan “lolo” hükümeti olduğu ve 140 yıl ayakta kaldığı belirtilir. Daha sonra Kutî hükümeti adıyla bir hükümet kurulmuştur. MÖ 81 yılında Medya adında bir hükümet daha kurulmuştur” (Gezici, 2015: 37). Neşe Düzel’in 10 Eylül 2012 tarihinde Naci Kutlay’la yapmış olduğu söyleşide “Kürtlerin Mezopotamya’da bilinen tarihi MÖ. altıncı ve yedinci asırdır. Ama daha önceye ait bilgiler de vardır. Türkler Orta Asya’dan, İran’dan geldiklerinde Kürtler burada vardır” şeklindeki açıklaması tarihi öneme sahiptir (Gezici, 2015: 83). Yine devamında Kürtlerin İslamiyet öncesinde ve sonrasında farklı devletler kurdukları bilinir. İslamiyet ten sonra ise kurulan devletlerin belli başlıları şöyle ifade edilir. “Muhabbat Kürt Cemiyeti, Seddad-ı Kürt devleti, Hasnevi Kürt Devleti, Mervan Kürt Devleti, Gor Devleti, Alamut Devleti, Büveyhoğulları Devleti, Hasanveyh Devleti, Eyyubi Hanedanlığı gibi devletlerdir” (Gezici, 2015: 37-45). Bu devletler içerisinde Eyyubi hanedanlığı devleti, İslamiyet’in geniş coğrafyalara yayılmasında ve müslümanlara karşı düzenlenen haçlı saldırılarının geri püskürtülmesinde oldukça başarılı olmuş, özellikle liderleri Selahaddin-i Eyyubi zamanında altın dönemini yaşamıştır. Yine bu dönemde önemli Kürt yazar ve bilim adamları da yetişmiştir. Anadolu Selçukluları döneminde gelişen Türk-Kürt ilişkilerine değinen Ahmet Aslan’a göre “Kürt ve Türk halklarının yoğun ilişkisinin miladı 1071 Malazgirt Savaşıdır. Bu

savaşla birlikte iki halk yüzyıllar boyunca aynı topraklarda birbirine karışarak yaşayacağı bir sürece adım attı” (2014: 20).

Devlet veya beylikler olarak Türklerle Kürtlerin kaynaşması bazı kaynaklarda 1071 Malazgirt Zaferi gösterilse de bu kaynaşma ve birliktelik çok daha öncesine dayanır. 1071 tarihinden önce pek çok Türk aşireti Moğollardan kaçarak Anadolu’ya ve Mezopotamya’ya gelmiştir. Kürtler ve Türkler o bölgelerde tanışmıştır. Kürtlerin Osmanlı Devleti ile ilk ilişkileri Yavuz Sultan Selim’in hükümdarlığı döneminde olmuştur. Osmanlı Devleti Kürdistanı işgal etmemiş gönüllü birliktelik kurmuştur. Bu birliktelik sonucu Osmanlı Devletine doğunun kapıları açılmıştır. Mercidabık ve Çaldıran savaşlarında Türkler ve Kürtlerin birlikteliği ve dayanışması vardır. Bu farklı görüş ve açıklamalardan çıkarılabilir ki tarihte ister bir coğrafya adı ister ideolojik tanımlama olsun tarihte Kürt adı altında bir ırkın, Kürdistan adı altında bir bölgenin veya yerleşim yerinin olduğu açıktır. Kürtlerin kökeni, tarihi ile ilgili bilgiler her ne kadar batılı uzmanların yönlendirmesi denilse de 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman, 19.yüzyılda Mustafa Reşit Paşa dönemlerinde Kürt realitesinin kabul edildiği görülecektir. Aslan’a göre, Osmanlı Devleti döneminde devlet nezdinde Kürdistan ve Kürt söylemlerinin kullanıldığı sabittir. 1525’te Şarlken tarafından esir alınan Fransız Kralı’nın yardım istemesine karşılık, Kanuni Sultan Süleyman “Ben ki Akdeniz’in ve Karadeniz’in ve Rumeli’nin ve Anadolu’nun ve Karaman’ın ve Rum’un ve Dulkadir vilayetinin ve Diyarbakır’ın ve Kürdistan’ın ve Azerbaycan’ın...şeklinde devam eden fermanında Kürdistan kavramına vurgu yaptığı belirtilir” (2014:16,17). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Kürt diye tabir edilen bir topluluğun var olduğu ve bu halkında Kürdistan diye ifade edilen bir bölgede yaşamış olduğu kabul edilir.

Türkdoğan, Faklı bir söylemle Osmanlı devleti döneminde Kürdistan ifadesinin kullanılmasını batılı uzmanların yönlendirmesine ve devlet yöneticilerinin gafletine bağlamıştır. “Batılı uzmanların yönlendirmesi sonucu Mustafa Reşit Paşa 1842 vilayet nizamnamesine Kürdistan Eyaleti maddesi koydurmuş ve bu eyalet 1864 yılına kadar devam etmiştir. Aynı gaflet Mustafa Reşit Paşaya bir Kürdistan Eyaleti madalyası ihdas etmesine de sebep olmuştur” (2013:172). Anlaşılacağı üzere batılı ülkelerin ileride amaçları doğrultusunda kullanmayı planladıkları toplulukları suni bir şekilde gündeme getirmek için özel çaba harcadıkları ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devletinin kuruluş

yıllarında da öncesinde olduğu gibi Türk-Kürt ilişkilerinde dayanışma ve düşmana karşı birlikte karşı koyma duygusu gelişmiş, Osmanlı Devletinin kuruluş ve yükselme dönemlerinde de bir süre böyle devam etmiştir. Türkler ve Kürtler birlikte yaşadıkları diğer etnik unsurlarla birlikte güvene ve dostluğa dayalı olarak işbirliğini sürdürmüşlerdir.

1.2. OSMANLI DEVLETİNDE KÜRT SORUNU

Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan tüm halklar gibi Kürtlerde de Osmanlı Devleti sınırları içerisinde önemli sayılamayacak farklılıklar dışında, siyasi ve kültürel birliktelik bulunmaktaydı. Bu birlikteliği bozmak için iç ve dış güçler tarafından oynanan oyunlara Kürtlerin uzunca sayılabilecek bir süre ilgi göstermediğini söyleyebiliriz. Gezicinin ifade ettiği gibi, “Rengi ve şekli farklı olsa da Müslüman Türkler, Araplar ve Kürtler arasında mevcut olan bazı önemsiz farklılıklar dışında aralarında dini, ahlaki, kültürel ve coğrafi çok büyük ve azami müşterekler vardı. Doğu Anadolu’nun siyasi, dini, kültürel ve idari bütünlüğünü bozmak ve parçalamak maksadıyla oynanan oyunların müessir olması zordu” (2015: 54).

Çaldıran Zaferinden sonra Osmanlı Devletinin gücünün de artmasının etkisiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Kürtler gönüllü olarak Osmanlı Devletine itaat etmişlerdir. Osmanlı Devletinin yükselme ve duraklama dönemlerinde Kürtler genel olarak beylikler şeklinde örgütlenmişlerdir. Kürtlerin bir bölümü Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bir bölümü de İran sınırları içerisinde yaşamaktadırlar. Yavuz Sultan Selim döneminde Kürtler Osmanlı Devletine itaat etmelerinin karşılığında özerk olarak yaşamışlardır. Burkay’a göre, Kürtler her bakımdan bölgenin çok eski ve önemli halkıdır. Kürtlerin bu bölgede farklı dönemlerde birçok devletler kurduklarını bunlar arasında Eyyubileri, Şeddadileri ve Mervanileri örnek olarak belirtir. Daha sonraları Osmanlı ve İran İmparatorlukları devlet olarak ortaya çıkınca Kürtlerin bu iki imparatorluk arasında bölündüğünü ifade eder (2014: 15-17).

Kürtler Osmanlı Devletinde sadık bir unsur olarak kabul görmüşlerdir. Bunda çok büyük bir çoğunluğunun müslüman olmasının da etkisi vardır. Osmanlı Devleti döneminde Türk-Kürt ilişkilerinin bozulması daha çok Tanzimat dönemi ile başlamıştır. Osmanlı Devleti yöneticileri merkezi yönetimi güçlendirmek etkili biçimde vergi

toplamak amacıyla eyaletlerde bazı yasal düzenlemelere gitti. Merkezi hükümetin eyaletlerde daha güçlü ve etkili olmasını hedefleyen bu düzenlemeler bazı Kürt beylerini ve aşiret reislerini huzursuz etmişti. O dönemlerde vergiler Osmanlı devleti yöneticileri tarafından değil, yerel yöneticiler tarafından toplanarak bir bölümü merkezi hükümete gönderiliyordu (Akyol: 2015).

1880’li yıllara kadar Kürtler milliyetçi duygular taşımamışlardır. Bu tarihe kadar küçük çaplı ayaklanmalar ve toplumsal hoşnutsuzluklar yaşanmış olsa da bunların da önemli bir kısmı vergi ve diğer sosyal düzenlemelere karşı gelişmiş, bir kısmı da yerel beylerin ve aşiretlerin yetkilerinin ve egemenliklerinin kısıtlanmasına karşı meydana gelmiştir. 1880’lerden sonra, bazı iç ve dış güçler, amaçları doğrultusunda Kürtleri kullanmak istemelerinden kaynaklanan bazı isyanlar yaşanmıştır (Akyol: 2015).

Osmanlı Devletinde ilk Kürt ayaklanması 1880 yılında Kadiri şeyhi Ubeydullah tarafından Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı Devletinin yenilgisinin sonucunda toplum yapısının en bunalımlı zamanında Nakşibendi Şeyhinin Van ilinde bulunan İngiliz Konsolosluğu, Mekke Emiri, Mısır Hidiv’i ve Rus Çarı ’ile yapmış olduğu işbirliği sonucu meydana gelmiştir. Kayıtlarda belirtildiğine göre 220 aşiret önde geleni toplanmış, İngilizlerden silah desteği sağlanmıştır. Bu tarihten önce de 1806 yılında Babanzade Abdurrahman Paşa isyanı ile 1812’de çıkan Babanzade Ahmet paşa ayaklanmaları da bölgede çıkan ayaklanmalara örnek olarak verilebilir. 1830 yılında bir de Yezidiler’in ayaklanması vardır. Bunların önemli bir kısmı ufak tefek ayaklanmalar olmakla birlikte Osmanlı Devletinin en zayıf zamanında ve bazı sosyal düzenlemelerin yapılmasının gündeme geldiği dönemlerde ve toplumsal huzursuzlukların yükseldiği dönemlerde ortaya çıkmıştır. “Soran Aşireti reisi Mir Muhammed’in 1833’te Mısır’da Mehmet Ali Paşa’yı örnek alarak başlattığı ayaklanma daha çok özerklik fikri çerçevesinde gerçekleşmiştir. Nizip yenilgisinin hemen ardından gerçekleşen 1831 tarihindeki Bedirhan isyanı da bölgede gerçekleşen isyanlar arasında gösterilebilir. Görüldüğü gibi Güneydoğu yaklaşık olarak iki yüz yıllık bir süreçte sistematik olarak çıkarılan bir seri ayaklanmalar dizisine sahne olmuştur” (Türkdoğan, 2013: 419-438). Osmanlı Devleti döneminde Kürt sorunundan bahsetmek mümkün değildir. Çünkü Osmanlı Devleti çok uluslu bir devlet olduğundan farklılıkları zorunlu kılan bir sistemdi. Kürt milliyetçiliğinin daha çok Osmanlı Devletinin dağılma dönemlerinde

ortaya çıktığı söylenebilir. Bu sorun daha çok bir kimlik sorunu olarak değil, ideolojik akım şeklinde ortaya çıkmıştır.

Tanzimat dönemi ile birlikte ortaya çıkan merkezi, müdahaleci devlet politika ve uygulamaları zaman içerisinde Kürt milliyetçiliği ile kendini göstermiştir. Bu durum Kürt sorununun ilk kıvılcımı olmuştur. Bu durumu tetikleyen etkenlerin başında ise İttihat ve Terakki yöneticilerinin ikinci meşrutiyetin ardından uyguladıkları Türk milliyetçiliği politikaları olmuştur. Bu durum ise Kürtlerin ve Kürt aşiretlerinin İttihat ve Terakki hükümetine karşı muhalefet etmelerine ve bu politikalara karşı çıkmalarına neden olmuştur. Milliyetçi ideoloji ve akımların Kürt aydınları arasında ortaya çıkması daha çok imparatorluğun çözüme dönemlerine denk gelir. Ancak bu sorunu da kültürel ve siyasi boyutlarıyla bir kimlik sorunundan daha çok ideolojik boyutlu bir akım olarak değerlendirebiliriz.

Kürt önde gelenleri Sevr Antlaşmasının Kürtlere yerel otonomi hakkı verdiği düşüncesiyle bağımsızlık hülyalarına kapılmışlardı. Ne var ki Kürt nüfusun ezici çoğunluğu bağımsızlık fikrine ve Türklerden ayrılmaya karşı çıkıyorlardı. 1920’de imzalanan Sevr antlaşmasına göre Kürtler yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yerel otonomi hakkı elde ediyorlardı. Ayrıca antlaşmaya göre Kürtlere bağımsızlık yolu da açılıyordu. Kaldı ki Jön Kürtlerin bağımsızlık düşüncesine Avrupa devletlerinin destek vermesine rağmen Kürt toplumunun büyük bölümü destek vermedi ve bağımsızlık fikrini benimsemedi. Kürtlerin Türklerden ayrılmak istemedikleri iki halkın soy ve din bakımından kardeş olduğu ifade ediliyordu. Erzincan’dan on ayrı Kürt aşireti lideri Fransız temsilciliğine, Şerif Paşanın Sevr’deki hareketlerini protesto eden telgraf gönderdiler. Türk ve Kürt halkı arasındaki birlikteliği bozmaya çalışanlara karşı bir deklarasyon çok sayıda Kürt aşiret lideri tarafından açıklandı. Bu arada Kürtlerin Milli mücadeleye verdikleri destek Kurtuluş savaşı sonuna kadar devam etti. Lozan’da Avrupalı devletler, Kürtlerin azınlık olduğunda ısrar edince İsmet Paşa “Türkler ve Kürtler Türkiye Cumhuriyeti’nin ana unsurlarıdır” diye yanıt verdi. Ankara hükümeti hem Türklerin hem Kürtlerin hükümetidir diyerek tartışmalara son noktayı koydu (Akyol, 2013: 84-95).

Görüldüğü gibi Sevr’de ve daha sonrasında yabancı güçlerin Kürtlere bağımsızlık ve ayrı bir devlet yolunu açma çabalarına rağmen Kürtler bu oyuna

gelmemişler, ezici bir çoğunlukla, Türklerle Kürtlerin ayrılık kabul etmeyecek biçimde birlik ve beraberlik içinde olduklarını vurgulamışlardır. Osmanlı Devletinin son zamanlarında gerçekleşen Kürtlerin başkaldırı ve isyanlarının çoğu dış kaynaklı ve Kürtleri hedefleri doğrultusunda kullanmak istemelerinden kaynaklanmıştır. Türkdoğan, bu başkaldırıların sebebini, özellikle dış güçlerin Kürtleri bağımsızlık yönünde yönlendirmesi ve ileride sömürgeci emelleri doğrultusunda kullanmayı planlamalarından kaynaklandığı şeklinde yorumlamıştır (Türkdoğan, 2013: 419-433). Yeni kurulan Cumhuriyet yönetiminin yöneticilerini eleştiren Ekmen'e göre, Birinci Dünya Savaşının ardından Ortadoğu'nun yeniden şekillendiği bir dönemde bizzat Mustafa Kemal'in Kürt aşiretlerinin önde gelenleriyle yaptığı görüşmelerde ayrı bir devlet kurmak yerine ortak bir devlet kuralım dediğini fakat Cumhuriyet kurulduktan sonra Kürtlerin kandırıldığını, Kürtlerin varlığının kabul edilmediğini öne sürer. "1921 Anayasasında denildi ki bu devlet hepimizin devletidir. Nitekim Ortadoğu'da bir Kürt Devletinin kurulması da gündeme geldi. Cumhuriyet kurulduktan sonra gayri müslimlerin çoğu ülkeden ayrıldı. Müslüman olanlar ise hep aynı potada eritilmek istendi" (2014: 94-95). Burada Ekmen'in fikirlerine katılmak mümkün değildir. Kürtlerin asimile edilmesi, ret veya inkar edilmesi söz konusu değildir. Kürtler de devlet içinde yaşayan bir topluluk olarak görülmüş, devletin resmi adı olan Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Milleti üst kimliği altında kabul edilmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyetin yöneticileri ulus devlet anlayışının gereği, ülke içerisinde farklı etnik kimliklerin ön planına çıkarılmasına izin vermemiştir. Yeni devletin kurucu kadroları Osmanlı Devletinin farklı etnik kimlikler öne çıkarılarak nasıl parçalandığını çok iyi bildiklerinden ülke sınırları içerisinde bu tür etnik temelli ayrıcalık isteklerini çok açık biçimde reddetmişlerdir. Devletin içerisinde yer alan Kürtlere özel bir statü verilmesi ne Kurtuluş Savaşı öncesinde ne de sonrasında gündeme gelmemiştir.

Genel bir bakış açısıyla Osmanlı Devletinde ortaya çıkan sorunlara baktığımızda kimlik temelli sorun olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü Osmanlı devleti çok etnikli bir yapıya sahip olduğundan devlet bünyesindeki tüm etnik unsurlar sosyal ve kültürel yaşamlarını istedikleri gibi devam ettirmişlerdir. Örneğin Kürtler de Cumhuriyet öncesinde sosyal ve kültürel yaşamlarında özerk diyebileceğimiz olanaklara sahiptiler. Örneğin, kendi medreselerinde Kürtçe eğitim yapılıyordu. Kürtçe yayın çıkarılıyordu. Kürtçe konuşmalarının, eğitim almalarının önünde hiç bir engel yoktu. Uluslaşma

sürecinin gereği olarak, Kürtçe eğitim veren medreselerinin kapatılması, Kürtçe yayın yapan kitap ve yayınların yasaklanması, Türkçenin tek resmi dil haline getirilmesi, din unsurunun toplum yaşamının dışına atılmasıyla hiç beklemedikleri böyle bir tabloyla karşılaşan Kürtler hayal kırıklığına uğramışlardır.

1.3. CUMHURİYET’İN ERKEN DÖNEMİNDE KÜRT SORUNU

Osmanlı bakiyesi olan, yepyeni ilkeler ve kurallar üzerinde kurulan, varlığını ve bağımsızlığını sürdürmek kararlılığında olan Cumhuriyet yönetimi, yeni devletin kökleşmesi için varlığına yönelik hiç bir girişime müsamaha göstermemiştir “1920’li yıllardan itibaren Türkiye’de devletin Kürt vatandaşlarıyla ilişkilerinde zaman zaman büyük sorunlar yaşanmıştır. Yalnızca 1920-1938 yılları arasında ülkede on yedi Kürt isyanı çıkmıştır. Bunlar arasında en önemlileri 1925, 1930, 1937 isyanlarıdır” (Heper, 2010: 13-14).

Cumhuriyet döneminin erken döneminde Kürt sorununun artarak devam ettiği yargısına ulaşabilir. “Cumhuriyet’in ilk yıllarında Kürt kimliği üzerine ortaya çıkan sorunlara bakıldığında asıl sorunun etnik unsurlara Türklük kimliğini dayatmak değildir. İkincil kimliklerin birincil kimlik şekline dönüşmesini engellemek şeklinde olmuştur” (Heper, 2010:239, 240). Atatürk ve İnönü gibi liderlerin Kürt varlığını kabul etmediklerini ileri sürmek mümkün değildir. Bu sorun daha çok Kürtler üzerine araştırma yapan bazı araştırmacılardan kaynaklanmıştır. Devletin sorun olarak gördüğü şey, ikincil kimliklerin birincil kimliklerin yerine geçerek Türk kimliğinin önüne geçmesine engel olmak bunu da bir süreliğine Kürt ikincil kimliğinin göz ardı edilerek gündemden çıkarılması şeklinde, olmuştur. Kürt sorununu araştırırken bazı araştırmacıların ileri sürdüğü bazı fikirler, sanki devletin resmi görüşüymüş gibi kendi görüşlerini topluma kabul ettirmeye, çalışmalarından kaynaklanmıştır. Atatürk gibi bir liderin Kürtlerle ilgili görüşleri ortadayken kısa bir süre içerisinde görüşünü değiştirip Kürtleri yok sayacağını, reddedeceğini ileri sürmek kabul edilemez (Heper, 2010: 239-240). “Kürtlerin etnik kimliğini 1930’ların sonu ile 1940’ların başında yalnızca Kürt konusunu inceleyen birkaç araştırmacı, siyasetçi ve memur inkar etmiştir. Kürt meselesini mevcut paradigmayla inceleyen araştırmacılarda bu kişilerin görüşlerini devletin resmi politikası olarak sunmuştur” (Heper, 2010: 239-240). Burada ifade edildiği üzere Cumhuriyet’in kurucu kadrolarının milli mücadelenin başlarında kabul

ettikleri Kürt realitesini inkar etmeleri söz konusu değildir. İkincil Kürt kimliğinin ön plana çıkmaması, Türk kimliğinin önüne geçmemesi için gündemden çıkarılması hedeflenmiştir. 1924 yılında yapılan yeni anayasada 1921 Anayasasında öngörülen yerel yönetimlere ve farklı etnik topluluklara özerklik hakkı tanıyan maddeler yer almamıştır. 1924 Anayasasında din ve ırk farkı olmaksızın herkesin Türk sayıldığı bir vatandaşlık tanımı getirilmiştir. Böylece tek kimliğe tek kültüre bağlı vatandaşlık anayasal zorunluluk olmuştur. Gerek Kurtuluş savaşı sırasında gerekse Lozan görüşmeleri sırasında sıkça gündeme getirilen çok kültürlü toplum modeli artık gündemden çıkarılmıştı.

Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı boyunca Kürt beylerine ve Kürt aşiretlerine vermiş olduğu model ve savaş sonrası oluşturulan model Kürtlerin tasvip etmediği bir devlet modeli olmuştur. 1 Kasım 1922'de daha önce kurtarılacağı vaat edilen Saltanat kaldırılmıştı, daha önce kurtarılacağı vaat edilen Hilafet kaldırılmıştı. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Kürt medreseleri kapatılmıştı. Bütün bunlar Kürtler de hayal kırıklığı yaratmıştı. Bu bakış açısına göre de Kürtlerin Kurtuluş Savaşı sonrasında Osmanlı Devletinin yönetim, kültür ve dini kurumlarının aynen yaşatılmasını istediklerini, Kurtuluş Savaşı komutanlarının başta Mustafa Kemal olmak üzere olmak üzere kendileriyle aynı düşüncede olduklarını fakat zaferden sonra kandırıldıkları yönünde bir duyguya kapıldıkları söylenebilir. Osmanlı devletinin çok kültürlü yapısından sonra Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte Kürtler tek kültürlü yapıya uyum sağlamada zorluk yaşamışlar, bu durum daha sonra yaşanacak Kürt isyanlarına gerekçe oluşturacaktır. Çiftçi'ye göre, "Kürt toplumsallığı, 1923 sonrasında yapılan yasal ve anayasal düzenlemelerle kurgulanan "aidiyet" odağı içerisinde kendisine yer bulamamış ve "self oryantalizm" in kaçınılmaz sonucu olarak "dahili öteki" olarak işaretlenmiştir." (Çiftçi, 2013: 189). Yeni Cumhuriyet yönetimi din olarak Sünni Müslümanlığı, dil olarak Türkçeyi hayat tarzı olarak genel itibari ile batıya yönelimi benimsemiştir.

Bu suni kültürel oluşum ile beraber toplumda sorunlar artarak büyümüştür. Farklı etnik ve kültürel kökenlere sahip bütün Müslümanlar gibi Kürtlerde Türk Milleti'nin bir parçası olarak görülmüşlerdir. Halifeliğin kaldırılmasından sonra, bunu Kürtlere ait okulların, derneklerin, vakıfların, yayınların yasaklanması takip etmiştir. Kürtleri yeni kültüre adapte edebilmek için program hazırlanmıştır. Bu programa göre

eğer Kürtler Türk Milletinin bir parçası olmayı kabul ederlerse kamusal alana dahil olacaklar yoksa, kamusal alanın dışına itileceklerdi. “Cumhuriyet’in kurucuları Kürtleri eğitmek ve Türk kültürüne adapte etmek için yoğun bir mesai içerisine girmişlerdi. Bütün yerel aidiyetler ortadan kaldırılarak herkes Türk kültürünü benimseyerek kültürlü eşitler olacaklardı” (Çolak, 2010: 186-187).

Osmanlı devleti döneminde kamu hizmetlerinin sunulmasında yerel dilleri bilen memurların bölgede görev yapması önemsenmişti. Şark medreseleri en önemli eğitim kurumlarıydı. Doğu medreselerinde genel olarak eğitim dili Kürtçeydi (Akpınar, 2015: 32-33). Yine Akpınar’ın aktardığına göre, Kürt Sorununun ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerinden biri de Cumhuriyet yönetiminin Türk ve Kürtler arasındaki din bağı ortadan kaldırması bunun yanında Türk kimliğine yapılan abartılı vurgu, Kürtçeyi yasaklama gibi uygulamalar Kürtleri zamanla devletten uzaklaştırmıştır (Akpınar, 2015: 58-59). Parmaksızoğlu’na göre, Türk-Kürt birlikteliğinde sapma Şeyh Sait ayaklanması ile birlikte başlamıştır. Milli mücadelenin ilk yıllarında Kürtler Lozan müzakereleri sırasında milli şuurla hareket etmişlerdir. Sevr antlaşmasına göre Doğu Anadolu’da Ermenistan sınırı bitişiğinde Kürdistan devleti kurulacaktı. Kürtler Türk vatanının kendileriyle birlikte Ermeni tehdidine maruz kalacağını bildiklerinden Kurtuluş Savaşı boyunca canla başla fedakarlık yapmışlardır. Lozan görüşmeleri sırasında da Kürtçülük ayrımı görülmemiştir (Parmaksızoğlu, 1983: 84-86). Bayrak’a göre, 10 Ağustos 1920’de imzalanmış olan Sevr Antlaşmasınının 64. Maddesine göre Kürtler ulusal birlik oluşturabileceklerdi. İmzalanan antlaşmanının Türk imzacıları Kürtlerin bağımsızlığını kabul etmiş oluyordı. Kurtuluş Savaşından sonra emperyalist devletler Kürtler konusunda ilgisiz kalınca Kürdistan toprakları çeşitli devletler tarafından bölüşüldü (Bayrak, 1993: 588-592).

İngilizlerin Osmanlının mirasından pay almak için bölgede oluşan hareketleri kendi çıkarları için yönlendirmek istediğini söyleyebiliriz. Şeyh Sait isyanı bunlardan biridir. Buna rağmen Bayrak, Şeyh Said isyanındaki İngiliz parmağı olduğu iddiasının hiçbir zaman kanıtlanamadığını belirterek, bunun hükümetin yönlendirdiği bir provakatörden kaynaklandığını öne sürmüştür. Ayrıca Şeyh Said isyanınının gerekçe gösterilerek çıkarılan Takrir-i Sükun Yasasının sadece Kürt halkının demokratik haklarını bastırmakla kalmadığını çok partili döneme son verdiğini, işçi sınıfının siyasal

ve sendikal örgütlenme hakkını gasp ettiğini, 1 Mayıs'ın yasaklandığını, böylece Takrir-i Sükun Kanununun toplumsal gerileme ile sömürgeleştirme hareketlerinden biri belki de en önemlisi olarak tarihe geçtiğini belirtmektedir. Oysa ki İngilizler Ortadoğu bölgesi ile ilgili emelleri olan bir ülkedir. İngilizler hem Birinci Dünya Savaşı sırasında Müslüman Arapları Osmanlı Devletine karşı bağımsızlık vaatleri ile kışkırtarak Arapların Osmanlı askerini arkadan hançerlemesine neden olmuş, hem de Musul'da türlü oyunlarla egemenlik kurmuştur. Musul'un İngiliz mandası altındaki Irak'a bırakılması da yine İngilizler eliyle olmuştur. İngilizlerin Nesturi ve Şeyh Sait isyanlarının en önemli planlayıcısı olduğu bilinmektedir. Bu süreç 19 Mayıs 1924'te toplanan Haliç Konferansında devam etmiştir. Lozan'da Musul'u sahiplenen İngiltere, Haliç Konferansında ayrıca Hakkari'yi istemiş Türkiye buna çok şiddetli tepki göstermiştir. Bunun üzerine İngiltere konuyu Milletler Cemiyetine havale etmiştir. Musul'u almak bir yana Hakkari'yi vermek tehlikesi de ortaya çıkmış ve bir sonuç alınamamıştır. Haliç Konferansından kısa bir süre sonra İngiltere destekli Hakkari-Nesturi isyanı çıkmış Hakkari valisi esir alınmış ve Türkiye askeri gücünü buraya yığarak Hakkari'yi böylece geri alabilmiştir. Yine Şeyh Sait isyanında da İngiliz emperyalizminin olduğu açıktır. Yeni Türk devleti isyanı bastırmak için bu kez elindeki askeri gücünü Şeyh Sait'in üzerine göndermiş isyanı güçlükle bastırabilmiştir. İki isyanla birlikte uğraşmak durumunda olan Türkiye askeri gücü itibariyle bir de İngiltere ile savaşıyor durumda olmadığından, İngiltere amacına ulaşarak Musul'u sahiplenmiştir (Bila, 2016, Hürriyet).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, İngiltere kendi emelleri doğrultusunda Kürtleri kışkırtmaktan özellikle de Musul'u bırakmamak için Türkiye karşıtı her türlü fırsatı değerlendirmekten kaçınmadığını, özellikle 1930'lu yıllara kadar bölgede gelişen her isyanın başta Şeyh Sait isyanı olmak üzere İngiltere'nin rolü olduğunu vurgulayan İhsan Şerif Kaymaz'a göre, Türkiye ile İngiltere arasında Musul Savaşı siyasi ve diplomatik bir ortamda devam ederken uluslararası petrol lobisinin isteği doğrultusunda hareket eden Birleşmiş Milletler Cemiyeti Konseyi'nin Musul'u İngiltere mandası altındaki Irak'a bıraktığını ifade etmektedir. Bu kararın alınmasında bazı siyasi ve diplomatik tezgahlara vurgu yapan Kaymaz, İngiliz emperyalizminin Anadolu Kürtleri üzerindeki oyunlarının 1930 yılına kadar sürdüğünü ve bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bir dizi Kürt ayaklanmasının yaşandığını, ancak

1930'ların başında Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi ile birlikte Avrupa kıtası üzerine savaş bulutlarının yerleştiğini ve bu koşullarda Türkiye'ye ihtiyaç duyabileceğini düşünen İngiltere'nin Kürtleri kışkırtmaktan vazgeçtiğini ve bunun sonucunda Türkiye'deki Kürt ayaklanmalarının bıçakla kesilir gibi kesildiğini ve bundan sonra bölgede elli yılı aşkın bir süre Kürt sorunu yaşanmayacağını ifade etmektedir (Kaymaz, 2007:166). Tüm bu araştırma ve sonuçlar Cumhuriyet'in erken döneminde İngiltere'nin bölgede kendi emelleri doğrultusunda Kürt halkını nasıl kışkırttığını göstermektedir. Kürt isyanlarının bu dönemde artarak devam etmesi genç Türkiye Cumhuriyeti devletini ve yöneticilerini haklı olarak birtakım önlemler almak zorunda bırakmıştır. Fakat güvenlik boyutlu alınan önlemler başka sorunlarında temelini oluşturmuştur.

Cumhuriyet yönetiminin modernist, milliyetçi kadroları genellikle Kürt kimliğini gericilikle nitelendirmiş, modern hale getirilmiş Türk kimliği ise gelişmenin ve ilerlemenin sembolü olarak toplum önüne konulmuştur. Kürt kökenli sıradan insanların hayatlarını doğrudan etkileyen dil, kültür ve müzik yasakları, Kürt sorununu çözememiş daha da içinden çıkılmaz hal almasına başlangıç teşkil etmiştir. Cumhuriyet yönetimi ayrıca varlığını sürdürebilmek için soruna güvenlik odaklı yaklaşmış ve Kürt tehdidi algısını geliştirmiştir. İlk Cumhuriyet hükümetleri sorunu genellikle güvenlik boyutu ile ele almışlar uygulama olarak da "Türklük" siyaseti izlenmiştir. Sert tedbirler ve baskılar sorunun daha da büyümesine yol açmıştır. Bu dönemlerde hazırlanıp hükümete önerilen bazı raporlar ilginçtir. Örneğin; her yıl Kürt halkından 3-4 bin kişinin batı bölgelerine göç ettirilerek 15-20 yıllık bir sürede bu halkın ortadan kaldırılabileceği önerisi dahi dönem raporları içerisinde yer almıştır (Yayman, 2010). Bu olaylar aslında Kürt sorununa bakışın düzeyini ve çözüm için düşünülen çareleri özetlemektedir. Mahçupyan, Şeyh Said isyanının topluma yanlış aksettirildiğini, Şeyh Said ayaklanmasına bakıldığı zaman etnisitenin daha ağır bastığını, fakat yöneticilerin topluma dönüp olayın dini yönünü öne çıkardıklarını olayı dış dünyaya da dini boyutlu bir isyan olarak göstererek tepkileri önlemeye çalıştıklarını devletin esas olarak o yönden giderek laik kesimi ve batı dünyasını tatmin ettiğini ve olayın üstünü kapattığını ifade etmektedir (2014:116-119). Devlet yöneticilerinin Şeyh Sait isyanını dini boyutlu gerici bir ayaklanma olarak dünyaya duyurdukları şeklindeki açıklamalarına bakıldığında, isyan neresinden bakılırsa bakılsın yeni cumhuriyetin varlığına ve

bağımsızlığına yönelik bir tehditti. Her devletin yapması gerektiği gibi devlet yöneticilerinin de bu tehdidi ortadan kaldırması gerekiyordu. Cumhuriyet kurulduktan sonra kurucu kadronun milli sınırlar içerisinde dini ve etnik açıdan homojen bir toplum yaratmak hedefi ile hareket ettiği bilinir. Kürt Sorununu devlet bir milli güvenlik meselesi olarak görmüştür. Meseleyi bir güvenlik meselesi olarak ifade edenler açısından ise “Kürt meselesi” değil, devlete başkaldıran “eşkıya sorunu” etnik temelli bir kalkışma ve bir terör sorunu vardır.

Cumhuriyet’in Kürt sorununa genel bakışı devletin varlığını devam ettirmesinin önündeki engel olarak kabul edilmiş, hatta devletin devamının önündeki en büyük milli güvenlik meselesi olarak görülmüştür. Kurtuluş Savaşı sırasında islam ortak paydasında Kürtler, Türkiye’nin en önemli unsurları arasında sayılmışlardır. Fakat bu durum Cumhuriyet’ten sonra yerini Kürt tehdidi algılamasına bırakmış ve Kürtlerin Türklüğü tezi bu tehdidi ortadan kaldırmanın bir yolu olarak geliştirilmiştir. Ayrıca bu durum Kürt milliyetçiliğinin derinleşmesinde ve kronik hale gelmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Kürt sorunu Kürtlerin etnik kimlikleri tanınarak ortak bir değerler kümesine dayalı bir vatandaşlık anlayışı üzerine kurulu bir milli aidiyetin oluşturulmasına, birlik, beraberlik ve dayanışmasına bağlı olduğu öne sürülmüştür.

Lozan’da ve Kurtuluş Savaşı sırasında kendilerini azınlık olarak kabul etmeyen, Türklerle birlikte ortak devlet kuracaklarını düşünerek, gerek içeriden gerekse dışarıdan kendilerine telkin edilen ayrılık ve ayrı devlet önerilerine ısrarla karşı çıkan Kürtler sonrasında kendilerini Türk toplumunun içerisinde bir alt kimlik olarak değil de eşit kimlik olarak görmek istemişler, Cumhuriyetin kurucu kadroları ise, Osmanlı devletinin son dönemlerini görmüş, devletin içerisinde kendilerini farklı kimlik olarak gören toplulukların nasıl birer birer imparatorluktan koptuklarını çok iyi tahlil ettikleri için devletin kurucu kimliğinin yanında yeni bir kimlik olmasının devletin geleceğini tehlikeye düşürebileceğini düşünmüşlerdir. Bu çerçevede Kürt kimliğinin ileride ayrılıkçı amaçlarla kullanılabilceğini, Türk kimliğine eşdeğer olarak devlet tarafından benimsenmesi halinde ileride birincil kimlik olarak devlet nezdinde özerklik veya bağımsızlık gibi taleplerde bulunabilecekleri düşünülerek bir süreliğine Kürt kimliğinin geri plana atılması söz konusu olmuştur. Kürtler de özellikle Kürt aydınları bu durumdan rahatsızlık duyarak bu duruma tepki göstermişlerdir. Kürtlerle ilgili alınan

kararların birçoğunda halkın istek ve talepleri de belli konularda alınabilirdi. Bu durum en azından Kürtlerin devletle olan bağıını gevşetmezdi. Fakat Kürtlerin tepkilerine daha fazla baskıyla ve zor kullanılarak karşılık verilmesi sorunları çığ gibi büyütmiş, Kürt sorununun bugünkü durumuna gelmesinin ana nedeni olmuştur.

1.4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDEN 1980'LERE KADAR KÜRT SORUNU

1946 yılında çok partili sisteme geçişle birlikte Türkiye'de kültürel çeşitlilikler yavaş yavaş önem kazanmaya başlamıştır. Hatta siyasi partilerin programlarında bu durum çokça işlenmeye başlanmıştır. Kültürel çeşitliliğe tüm siyasi partiler yer verir hale gelmeye başladılar. 1950'ler deki kısmi özgürlükçü ortamın ortaya çıkmasıyla islami gelenekler, Demokrat Parti döneminde siyasal bir ortam bulmaya başlamıştı. Aslında Demokrat Parti'nin yaptığı toplumun geçmişinde zaten var olan islami geleneklerin ve bölgesel etnik bağların ve yaşam tarzının Türk kültürü için önemini tekrar ortaya çıkarmıştır. 1950 yılına kadar devleti yöneten Cumhuriyet Halk Partisinin 25 yıllık iktidarında yerel memurlar ve jandarma tarafından baskı altında, sıkıntılar yaşayan Kürt halkı, DP kurulur kurulmaz bu partiyi bir umut olarak gördü. Bir taraftan da bu partiye tereddütlü yaklaştı. Çünkü 1925 yılında Takrir-i Sükun Kanununa dayanılarak bazı gerekçelerle Şeyh Said isyanında rolü olduğu iddiasıyla Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılması, yine daha önce kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasının Atatürk'ün isteği ile kendini fesh etmesi, Kürtlerin aynı endişeyi taşımasına bir bakıma hak vermeyi de gerektiriyor gibiydi. CHP lideri İsmet İnönü'nün çok partili siyasal yaşam konusundaki kararlılığı ve DP'nin siyasal yaşamda kalıcı olma iradesi sonucu Kürt beylerinin DP saflarında yer almalarına ve önemli oranda bu partiyi desteklemelerine yol açtı. 1950 yılında iktidar değişikliği gerçekleşince de CHP'yi tercih edenlerin oranı daha da düştü. DP merkez yöneticileri de daha önce CHP içinde yer almış olsalar bile en güçlü Kürt beylerini kendi partilerine almakta tereddüt etmediler (Gezici, 2015: 158).

1950'li yıllardan sonra oluşan çok partili ve özgürlükçü bir ortamda, Kürtler tekrar siyaset alanına girmeye başlamışlardır. Ve siyasetin içerisinde daha fazla görünür hale gelmeye başlamışlardır. 1950'li yıllardan sonra Kürt aydın tabakası da gelişmeye başladı. Bu tarihlerden sonra özellikle yurtlarda kalan ve çeşitli üniversitelerde okuyan Kürt gençleri kendi kültürlerini yaşamaya başlamışlardı. Bu gençler buldukları

ortamlarda kendi aralarında Kürtçe şarkı ve türküler söylüyorlar, kamuya açık alanlarda ve fırsat ve imkan bulabildikleri diğer alanlarda folklor gösterileri yapıyorlardı. Demokrat Parti döneminde Kürt kültürü üzerindeki baskılardan kurtulmaya başlamıştı.

1960'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaygınlaşan Kürtçülük hareketleri Türkiye'nin gündeminde yer almaya başlamıştır. Demokrat Partinin iktidarda olduğu yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde huzurlu bir ortam olduğu ve bu huzurlu ortamın 27 Mayıs darbesi ile bozulduğu söylenebilir. Bu dönemde hazırlanan 1961 Anayasası Kürt sorununu dikkate almadan hazırlanmıştır.

1960 Darbesini yapan askeri yönetim Demokrat Parti döneminde Cumhuriyetin yaptığı her şeyin bozulduğunu iddia etmiştir. Demokrat Partinin Kürtlerin asimilasyonunu engellediğini bu yüzden de Kürt milliyetçiliğinin yeniden başladığını ileri sürmüşlerdir. 1960 Darbesi ilginçtir ki, sonrasında kabul edilen Anayasa ile toplum kesimlerine geniş bir örgütlenme özgürlüğü vermiştir. Bu durum ise 1960'lı yılların başlarında Kürt gençlerinin de içinde yer aldıkları sol örgütlenmeleri görünür kılmıştır. 1961 Anayasasında yer alan örgütlü ve özgür bir topluma yer veren düzenlemelerle Kürt hareketi sol örgütler içerisinde yükselirken darbe yönetimi ise Kürtler üzerinde baskı uygulamıştır. 1974 yılında Apocular olarak bilinen bir örgüt olan Kürt hareketi 1978 yılında PKK şeklinde örgütlenerek Türkiye'nin sonraki dönemde 40 yılını olumsuz etkileyecek bir harekete dönüşecektir.

1960'lı yıllarda Kürtler bir yandan kendi kimlik ve kültürel talepleri ile ilgili olarak toplum düzeyinde seslerini yükseltmeye çalışırken diğer yandan da bu taleplerini siyasi zeminde dile getirmek amacıyla siyasetin içerisinde güçlü bir şekilde yer almaya başlamışlardır. Orhan Türkdoğan'ın 12 Mart 1971 muhtırasını anlattığı kitabında şu ifadeleri kullanır, "Tarihimizde, Kürtçülüğün yüz yıllık bir geçmişi vardır. Bunun siyasi parti tarzında örgütlenmesi de 1965 yılında başlamıştır. Diyarbakır merkez olmak üzere "Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi" illegal bir teşkilat olarak kurulmuş ve Marksist-Leninist çizgide faaliyetlerini sürdürmüştür" (2013:172-173). 51 maddeden oluşan Türkçe ve Kürtçe olarak kaleme alınan tüzüğüne göre anayasaya Türk ve Kürt terimlerinin konulmasını, Kürdistan'a göçmen yerleştirilmemesini, Kürdistan toprakları üzerinde Kürt kökenli yöneticilerin görev yapmasını, Türkiye'deki Kürdistan'da resmi dilin Kürtçe olmasını, Kürtçe radyo televizyon kurulmasını, Kürdistan bölgesinde

çıkarılan petrolün %74'ünün yine bu yöreye harcanmasını talep etmişlerdir. Görüldüğü gibi günümüzde de güncelliğini koruyan bu taleplerde dönemsel bazı farklılıklar olsa da genelde aynı çizgide sürdüğü görülmektedir. Devrimci Doğu Kültür Ocakları 1967 yılında Türkiye İşçi Partisinin başlattığı doğu mitingleri sonrasında oluşan ortamdan faydalanarak, gündeme geliyordu. Bu kuruluşta genel olarak üniversite öğrencileri yer almış, bazı yazar ve dergilerin destekleriyle de güç kazanmıştır. 12 Mart 1971'e kadar geçen zaman yurt genelinde özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde bu ideolojik fikirler terörü hedefleyerek, silahlı mücadeleyi başlatmışlar ve kısa sürede kurtarılmış bölgeler adı altında bölgeler oluşturmuşlardır. Kardeş kavgalarının fitilini ateşlemişlerdir. 12 Eylül'den sonra ise oluşuma dayalı olarak PKK Terör örgütü Güneydoğu'da terör eylemlerini başlatmıştır. Her şey hızlı bir şekilde planlı ve organize bir şekilde yürütülmüştür (2013:172-173).

1950-1960 tarihleri arasında bölgede sağlanan huzur ortamı, 27 Mayıs Darbesi ile bozulmuştur. Cemal Gürsel 27 Mayıs darbesinden sonra bakanlarıyla görüşürken, Kürt sorununa ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin stratejik önemine değinerek, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini koruyamazsak ülkenin tamamının tehdit altına gireceğini belirtmiştir. Cemal Gürsel Kürt kimliği tezini şiddetle reddetmiş, Kürtlerin Türk soyundan geldiklerini iddia etmiş ve bununla ilgili kitap yayınlattığı gibi çeşitli çalışmalarda yaptırmıştır. Bu durum Kürt sorununu çözmek yerine daha da derinleştirmiştir. 1938 yılından 1960 yılına kadar Kürt siyaseti genellikle bir sessizlik içindedir. Çünkü isyanlar sert bir şekilde bastırılmıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı dönemi, Milli Şef dönemidir. Bu dönemde yönetimde çok sıkı önlemler alınmıştır. Bu dönemde değil Kürt meselesini konuşmak, Kürtler Türk'tür demek bile imkansızdı. Kürtler Türk'tür söylemi daha çok 1960 darbesinden sonra gündeme gelmiştir.

1960'lı yılların sonlarına doğru Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygınlaşan Kürtçülük hareketleri 1980'li yıllara kadar artarak devam etmiştir. Bu hareketler 1978 yılında PKK terör örgütünün kurulmasıyla bambaşka bir şekle bürünmüş bu tarihten sonra bölücü terör örgütü olarak Türkiye gündeminde yerini almıştır. O halde şunu söyleyebiliriz ki, Türkiye'de etnik kimlik olgusu terörizme zemin hazırlayan toplumsal şiddet ile ilişki içerisindedir. Tüm Türkiye genelinde olduğu gibi

özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğunlaşan anarşi ve terör olayları ve bu olayların 1980 yılının yaz ayları boyunca tırmanması askerin yönetime el koymasına giden süreci hızlandırmıştır. Bölgede irili ufaklı birçok Kürt illegal örgütlenmesinin en fazla öne çıkanı PKK olarak görülürken, bu örgüt daha çok Kürt ağa ve aşiret reislerini hedef almıştır. 12 Eylül darbesine giden süreçte bölgede adeta düşük yoğunluklu bir iç savaş görüntüsü vardı. 12 Eylül darbesini gerçekleştiren askeri yönetimin lideri Kenan Evren'in darbenin en önemli gerekçesi olarak gösterdiği "kardeş kavgası" iddiası Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde tüm şiddeti ile yaşanmaktaydı. 12 Eylül 1980 sabahı gerçekleştirilen askeri darbe ile Kürtlerin var olan sorunlarının nasıl bir yola gireceği bu dönemde en fazla merak edilen ve konuşulan konuların başında gelmekteydi.

1.5. 1980 SONRASI KÜRT SORUNUNU ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER

1980'li yılların sonlarından itibaren Türkiye'de İslamcılığın yükselişine paralel olarak Kürt milliyetçileri de yükselen çeşitliliğin bir göstergesi olarak kimlik siyaseti döneminde kendilerini ifade edebilecek uygun bir ortam bulabilmişlerdir. Ancak Kürtçülerin ve Kürt siyasi hareketinin taleplerine baktığımız zaman onların taleplerinin farklılık arz ettiği hemen gözümüze çarpar. Aslında bu durumun gerekçesini demokratik bir ortamda sistemde yer almak isteyen, daha ılımlı, federasyon talebi olan ve daha radikal davranıp ayrı bir devlet girişimiyle bağımsızlık fikrini destekleyen grupların da bulunduğu gerçeği ile açıklayabiliriz.

1980 darbesi Kürtler üzerinde büyük bir baskı kurmuştur. Diyarbakır cezaevinde yaşanan işkenceler, ayrıca bölge halkının kültürünün, müziğinin, yasaklanması, sorunun şiddet yöntemi ile çözümüne yönelik politikalar, bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, Kürtlerin devlete zaten zayıflamış olan güvenini daha da azaltmış, Kürt sorununun kıvılcımdan yangına dönüşmesinin yolunu açmıştır. Bu yangın ise yaklaşık 40 yılda 40 binden fazla insanın canına mal olacak gelişmelerin başlangıcına temel teşkil etmiştir. Kürtlerin mevcut Cumhuriyet yönetimi ve devlet düzeni ile yapmış oldukları mücadele 1990'lı yıllarda yoğunlaşmıştır. Yoğun bir şekilde şiddeti hak arama mücadelesinde daha etkili bir yol olarak gören PKK ve onun güdümündeki radikal ve yasadışı örgütlenmeler, Kürtçü hareket içerisinde etkili oldular. Bu örgütlenmeler ve PKK terör örgütü 2009 yılına kadar geçen zamanda sistemin demokratikleşmesine

destek olmaktan uzak bir konumda yer aldılar. Grupların gittikçe sertleşen söylem ve eylemleri demokratik yapının içerisinde bir çeşitlilik olarak ortaya çıkmalarına ve benimsenmelerine engel teşkil etmiştir (Çolak, 2010:185-186).

Kürt sorunu 1980'lerden farklı olarak 1990'lı yıllarda artık merkez siyasetin gündemine girmeye başlamış, artık toplum kesimleri tarafından olduğu kadar devlet ve hükümetler düzeyinde de tartışılmaya başlanmış, siyasi partilerin parti programlarında da Kürt sorunu yer almaya başlamıştır. Sağ partilerin Kürt sorununa bakışları genelde resmi söylemin tekrarı olmaktan ibaretken DP ve onu izleyen Adalet Partisi gibi partiler uzunca bir süre soruna ekonomik geri kalmışlık açısından yaklaşmışlardır. Özal'la birlikte Kürt sorununa bakışın değiştiğini Kürt sorununa bakışın Özal'la birlikte, asayiş ve güvenlik boyutunun dışında değerlendirilmeye başlandığı, konuya hak ve özgürlükler boyutuyla yaklaşım içine girilmeye başlandığı görülmektedir. Özal'ın başlattığı bu yaklaşım tarzının, Kürt sorununa yaklaşımda sonraki yaşanacak çözüm sürecinin başlangıcı ve çıkış noktası olarak değerlendirilebilir. MHP ve milliyetçi partiler Kürt sorununa terör ve güvenlik odaklı yaklaşmışlar, sorunun çözüm reçetesi olarak ekonomik ve sosyal problemlerin çözülmesinde görmüşlerdir. Milli Görüş hareketi ise sorunun sistemden kaynaklandığını ileri sürmüş, Kürtlerin varlığını inkar eden yaklaşımların kardeşlik hukukuna uymayacağını, çözüm getirmeyeceğini dile getirmiştir (Yayman, 2011: 14-15). Bir başka görüş ise Kürtlerin yok sayılmasının sonucu olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde terör ve şiddet olduğunu ileri sürer. “Kürtleri yok sayan dışlayıcı politikalar bölgenin geri kalmasında ve düşük yoğunluklu savaş yaşanmasına neden oldu. 300 milyar dolara ve 40 bin vatandaşın hayatına mal olması ile sonuçlanan politikalar, bölgenin ve Türkiye'nin kaderi oldu” (Akçay, 2014: 328-329).

1980'li yılların sonlarına doğru sivil toplum kuruluşlarının bazıları ve yine bazı siyasi partiler tarafından Kürt sorununun çözümü yönünde çeşitli raporlar hazırlanmıştır. SHP'nin Kürt raporu da dönem raporları arasında sorunu net olarak ortaya koyması yanında sunduğu çözüm önerileri ile de toplumun değişik çevrelerinde ilgi uyandırmıştı. 1989 yılında hazırlanan Kürt raporunda ekonomiden güvenliğe, ana dilde eğitimi, demokratikleşmeye kadar pek çok başlıkta durum tespiti ve çözüm önerileri dikkat çekiciydi. Raporda terör olaylarının devam etmesinin bölge halkını

güvenlik sorunu ile karşı karşıya bıraktığını temel hak ve özgürlüklerinin önemli bir bölümünü sınırladığı raporda ifade edilmekteydi. Raporun öneriler bölümünde bölgesel kalkınma planları ile bölgesel sanayileşmenin sağlanması, istihdamın artırılması gerektiği belirtilmiştir. Terör örgütünün silahlı mücadelesi öne sürülerek halka yapılan baskıların haklı gösterilemeyeceği ve ana dilde eğitimin savunulduğu raporda Türkçenin resmi dil ve eğitim dili olmasının önemine vurgu yapılıyordu. Raporda en dikkat çeken ayrıntı ise Kürt kimliğine yapılan vurguydu. Kürt kimliğini kabul ederek kendisine Kürt kökenliyim diyen vatandaşlara bu kişiliklerini hayatın her alanında belirtme hakkına sahip olmaları olanağının sağlanması gerektiği, raporun en önemli maddelerinden biriydi. Ayrıca anayasa değişikliği yapılarak tüm ilgili düzenlemelerin demokratik hukuk ilkelerine uygun hale getirilmesi gerektiği de ifade ediliyordu.

1980'lerden sonra Kürt sorununun ülke dışı ayağına dikkat çeken Türkdoğan'a göre: "21.yüzyıla girerken Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri henüz aşiret-kabile diye bilinen ortaçağ kalıntılarının izlerini taşımaktadır. Ancak patrimonyal yönetim zihniyeti, çevre merkez bütünleşmesi yerine zıtlasma biçimini toplumun gündemine getirerek köklü çözüm yolları aramamış bölgeyi adeta kendi kaderine terk etmiştir. Yöre şu anda kritik bir safhadadır. ABD, İngiltere ile sınır komşusuyuz. 1980'li yıllardan beri sürüp giden ve 40 bin insanımızın yitirilmesine neden olan Kürt sorunu çözüm beklemektedir" (Türkdoğan, 2013:232). Bölgeye yakın ülkelerde üstlenen terörist örgütler, bölge ülkeleri arasındaki çekişmelerden zaman zaman da işbirliklerinden faydalanarak Türkiye için bir tehdit unsuru olmaya devam etmektedirler. Bu konuda Türkiye konusunda uzman yabancı bir gözlemci olan Mango, "Suriye-Filistin işbirliği bölgedeki terörist grupların gelişip kuvvetlenmesinde en önemli rolü oynayan bir etken olmuştur. Bunun ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı girişilen terörist saldırıların üssü oluşu bakımından da önemi vardır" (Andrew Mango, 2005: 55-56). Yazar Muhsin Kızılkaya, 12 Eylül darbesinden sonra Diyarbakır cezaevinde yaşanan insanlık dışı muamelelerin ardından Kürt hareketinin bağımsız Kürdistan parolasıyla yola çıktığını ifade eder. "Dağa çıkan çocuklar, Kürtlerin çocuklarıdır. PKK bir dönemler devletin baskıları yüzünden hayatlarından vaz geçerek dağa çıkmış Kürt gençlerinden oluşmaktadır. PKK'lılar uzaydan dünyaya gelmiş varlıklardan oluşmuyor" (Kızılkaya: 2013: 100).

1980’li yılların sonlarına doğru PKK eylemlerinin yoğunlaşması üzerine Türkiye Irak hükümeti ile anlaşarak Irak topraklarında terör örgütü mensuplarını takip ve müdahale için sıcak takip hakkı elde etmiş, bu tarihten sonra teröristlere karşı Irak topraklarında belli bir kilometreye kadar, terör örgütüne ve mensuplarına karşı zaman zaman operasyonlar yapılmıştır. “1980’lerin ortasına gelindiğinde PKK eylemleri artmaya başlamış, Türkiye’de sınır ötesi operasyonlara ağırlık vermiştir. 1987 yılına gelindiğinde örgüt Türkiye içinde daha etkili operasyonlar düzenlemeye başlamıştır. Türkiye’nin buna daha önceki süreçlerde olduğu gibi tepkisi olmuştur (Balcı, 2013: 175).

1990’lı yıllarda, Türkiye’de artık stratejik düşman kavramı yer değiştirmeye ve ulusal güvenlik anlayışında da köklü bir dönüşüm ve değişim yaşanmıştır. Bu yıllarda bölücü terör ve buna paralel olarak PKK ulusal güvenlik için birincil tehdit haline gelmiştir. Tehdit bölgesi de değişmiş, TSK daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan bölücü teröre odaklanmıştır. Devlet 1980’lerin sonları ile 1990’ların başlarında birkaç çapulcu olarak gördüğü PKK’yı etkisiz hale getirememiştir. TSK almış olduğu tedbirler ve gerçekleştirmiş olduğu stratejik değişiklikler ile 1996’dan itibaren bölgede kaybetmiş olduğu üstünlüğü yeniden ele almaya başlamıştır. 1999’da liderinin yakalanması ile PKK sorununun askeri olarak halledildiği düşünülmüş, askerde olduğu kadar siyasilere de bu düşünce hakim olmaya başlamış, fakat sorunu askeri olarak bitirmenin Kürt sorununu halletmek olmadığı daha sonraları acı bir şekilde görülecektir. Ulusal sınırlar düşmanın kimliğini tanımada yetersiz kalıyordu. Kökü dışarıda olan bir sorunla mücadele edildiği iddiası bu dönemde ön plana çıkıyordu (Peker ve Akça, 2010: 430-431). Ayrıca 1990’lı yılların başından itibaren Körfez krizinin başlamasıyla birlikte Ortadoğu’da egemenlik kurmaya çalışan emperyalist güçler, Kürt sorununu uluslararası bir sorun haline getirmeye başlamışlardır. Kürt kartı Türkiye üzerinde oynanan planlarda bir tehdit unsuru olarak kullanılmaya başlamıştır. PKK bu süreçte emperyalistler tarafından desteklenmiş ve güçlendirilmiştir.

1980 Askeri darbesinden sonra cezaevlerindeki işkencelere dikkat çeken Aslan’a göre, Kötü muamele sadece cezaevinde yapılan bir uygulama değildi. Kürtler devlet kurumlarında sokakta, hatta kendi evlerinde bile horlandılar. Devletin bu tutumu

bölgede darbe öncesine kadar “marjinal” olan PKK’nın tabanını hayli genişleterek örgütün deklare ettiği “Bağımsızlık”, “Sömürgeye son” gibi amaçları Kürt halkı arasında meşru hale getirmiş ve bu yaşanan süreçte bir çok Kürt vatandaşı ölümü göze alarak dağlara çıkmayı tercih etmiştir. Devlet nezdinde hain bir terör örgütü olan PKK birçok Kürt vatandaşının gözünde bir umut olmuştur. Denilebilir ki bir kaç kişinin oluşturduğu bu isyan kıvılcımı bir süre sonra büyük bir yangına dönüşmüştür (Aslan, 2014: 90-91).

Aslan’ın sorunun çözümü için, devletin uyguladığı şiddet politikalarının yanlışlığına değindiği yorumunda, 1984 yılından itibaren devlet, terörü önlemek adına şiddete daha çok şiddetle karşılık vermiş, bölgede olağanüstü hal kapsamında uygulanan kısıtlamalar, çatışmalar ve yoğun operasyonlara rağmen örgüt bitirilememiştir. Şehit sayısı arttıkça Doğu ve Güneydoğu’ya davul zurnalarla gönderilen gençler ailelerine tabutla geri gönderiliyordu. Asker tarafından çatışmalarda öldürülen terör örgütü mensuplarının kanlı bedenleri medya aracılığı ile tüm topluma teşhir ediliyordu. Buna rağmen çözüm için çatışmanın haricinde bir yol denenmiyor, mesele bazı çevrelerce artık güvenlik güçleri ile suç işleyen bir grup arasında değil de Kürt-Türk mücadelesi haline getirilmeye çalışılıyordu. Halklar arasındaki güçlü bağlar zayıflamaya başlıyor, devletin Kürtlere baskısı arttıkça Kürtlerin, şehit cenazeleri geldikçe de Türklerin kını artıyordu. Çatışmaların toplumlararası bir kine dönüşmesine medyanın kışkırtmaları da adeta destek veriyordu. Ayrıca bölgeye atanan tecrübesiz kamu görevlilerinin ırkçı tavırlarının sağladığı etki de azımsanacak gibi değildi (Aslan, 2014: 173).

PKK terör örgütünün ilk eylemlerine ve bu olayların gelişme sekline değinmiş olduğu açıklanmasında Heper, 1984 yılında çatışma dönemi başladığında olayların seyri çok farklı olmuştu. 16 Ağustos tarihindeki gazetelerde Güneydoğu’da Eruh ve Şemdinli’de teröristlerin gösteriler yaptıklarını etrafa otomatik silahlarla ateş açtıklarını, bir askeri öldürdüklerini, bazı askerleri ve sivilleri yaraladıklarını, sonra kaçtıklarını açıklayan haberler yayınlamıştı. O tarihte hiç kimse bu haberleri önemsememişti. Bir süre sonra Türk haberler ajansı, 16 Ağustos olaylarıyla ilgili olarak Eruh’taki eylemleri yapanların yaklaşık elli kişilik terörist grup olduğunu, binalara afişler asarak, camilere girdiklerini buradan halka propaganda yaptıklarını, jandarma karakoluna ateş açtıklarını

duyurdu. Hükümet ise bu olayları öğrendiğinde, bu olayların gerisinde yatan nedenleri araştırdığında bunu yapanların ayrılıkçılar olabileceğini düşünmemiştir (2010: 220-221).

Sivil yöneticiler, her ne kadar terörist eylemler sürse de Kürtlere bazı haklar verilmesini, ordu ise alınması gereken önlemlerle ilgili olarak önce terörist eylemlerin sona erdirilmesi stratejisine yönelmişti. Gezici' ye göre, 1980 darbesi Kürt hareketinin üzerinde çok ağır bir baskı kurmuştur. 12 Eylül sonrası alınan tedbirler arasında PKK'ya karşı çok sert önlemler alınması gerektiğine karar verilir. 1980 Askeri darbesini yapan darbe yönetimi, Diyarbakır Cezaevinde akıl almaz işkencelere başvurur. 1983 yılında dil yasağı kararı alır. Bu durum ise PKK'nın gücünü ve toplumsal zeminini genişleten sonuçlar doğurmuştur. Kürtlerin demokratik hak mücadelesini ve taleplerini şiddetle bastırmaya çalışan devlet, PKK'nın silahlı bir araç olarak tercih etmesi karşısında kendini zora sokmuştur (2015: 210). 1980 sonrası Kürt sorununun kıvılcımdan yangına dönüşmesinin ana nedenleri arasında Diyarbakır Cezaevinde yaşanan işkenceler, Kürt dilinin, kültürünün, müziğinin yasaklanması, sorunların demokratik hak ve talepler olarak görülüp değerlendirilmesi yerine, sorunun şiddetle çözülmesi yönünde politikalar üretilmeye çalışılması, Kürtlere karşı yasakçı bir tavır içinde olunması, televizyon dizilerinde ve sinema filmlerinde cinayet işleyen, uyuşturucu kullanan, bu maddelerin ticaretini yapan, yasadışı ne kadar iş varsa büyük çoğunluğunda Doğu veya Güneydoğulu Kürt kökenli vatandaş tiplemesinin uygun görülmesi, bireysel ve toplumsal hak ve özgürlüklerin daraltılması gibi uygulamalar, Kürtleri kendi dillerinden, kültürlerinden uzaklaştırmaya dönük faaliyetler ve yaklaşımlar Kürt halkının devlete olan güvenini ve devletle olan bağı gevşetmiş yaklaşık kırk yılda kırk bin canın yitirilmesine neden olan sorunlara zemin oluşturmuştur.

Yukarıda bir bölümü verilen 1980 sonrası Kürt sorununu ortaya çıkaran nedenleri daha da çoğaltmak mümkündür. Özellikle, 12 Eylül uygulamalarının bu sorunu büyüteceği devlet tarafından bilinmesine rağmen tedbir alınmaması, terör eylemleri ortaya çıktığı zaman terörist gruplar için "üç-beş çapulcu", "kandırılmış hainler", "dış güçlerin maşası" gibi yakıştırmalar yapmak yerine bu olayların arkasında yatan nedenlere kafa yorulmuş olsaydı, bölücü terör hadisesi belki yine olurdu, fakat bu kadar can yakıcı bir şekilde bugünlere taşınmazdı. 12 Eylül darbe yönetiminin sorunun

boyutlarını değerlendiremediği eleştirisi getirilebilir belki ama, daha sonra kurulan sivil hükümetlerde soruna çözüm olacak reçeteler ortaya koyamamışlardır.

80’li ve 90’lı yıllar Kürt sorununun çözümü adına kayıp yıllar olarak tarihteki yerini alacaktır 1990’lı yılların başlarında çözüm adına bazı girişimler olduysa da süreklilik sağlanamamış mevcut hükümetlerin görevi devretmesinin ardından da projeler rafa kaldırılmıştır. Bu arada PKK terör örgütü ile mücadele de hızlanarak devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in Suriye Hükümetinin Abdullah Öcalan’ı himaye etmesine yönelik, 1997 yılında Meclisi açış konuşmasında bu ülkeyi sert bir şekilde uyarması, siyasi ve askeri yetkililerin kararlı tutumları ve izlenen baskı politikalarıyla Abdullah Öcalan Suriye’yi terk etmek zorunda kalmıştır. Önce Rusya’ya ardından İtalya’ya kaçan Öcalan’ı İtalya hükümeti tüm baskılara rağmen Türkiye’ye iade etmemiştir. Buradaki baskılardan bunalan Öcalan, buradan da Kenya’ya kaçmıştır. 16 Şubat 1999 tarihinde en son kaçmış olduğu Kenya’da yakalanarak Türkiye’ye getirilmiştir. Öcalan’ın yakalanışı PKK üzerinde şok etkisi oluşturmuştur. Öcalan’ın 1990’lardan itibaren örgütün tek söz sahibi olması bundan sonra örgütü hareket edemez hale getirmişti. Öcalan’ın yakalandığı ilk saatlerde Türkiye’nin hizmetindeyim açıklaması ve yargılamalar sırasında takındığı tavır PKK’yı Türkiye için sorun olmaktan çıkan ve ne yapacağını bilmeyen bir örgüt konumuna getirmişti. Öcalan’ın yargılanması ve sonunda idam cezasına çarptırılması sonrasında PKK, örgüt içerisindeki çözülmeyi giderebilmek için ateşkes kararı almıştı. Ayrıca Öcalan avukatları aracılığı ile süresiz ateşkes ilan etmiş ve “PKK’yı 1 Eylül 1999’dan itibaren silahlı mücadeleye son vermeye ve Türkiye’yi terk etmeye çağırıyorum” diyordu. Bunun sonucunda da geniş toplum kesimlerinde terörün ve PKK’nın sona ermekte olduğu düşüncesi oluşmaya başlamıştı. 2000’li yılların başlarına kadar Kürt sorununu çözümü için ciddi bir çalışma, ciddi bir öneri ortaya konulamamıştır. 2002 yılında kurulan hükümet ise soruna ciddi ve kararlı bir şekilde neşter vurmak, gerekli adımları atmak konusunda iddialı olmuştur. Özellikle haklar ve özgürlükler konusunda önemli adımlar atılacaktır.

1.6.SORUNUNUN ORTAYA ÇIKMASINDA PKK TERÖR ÖRGÜTÜ FAKTÖRÜ

PKK'nın kuruluş tüzüğünde ayrı bir devlet kurulması planı vardı. Buna gerekçe olarak Kürtlerin, Türk devleti tarafından sömürüldüğünü, dil ve kültürlerinin asimile edilerek yok sayılmaya çalışıldığı teziyle hareket edilmiştir. Tayyar; bu planı şu şekilde açıklar, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini içine alacak şekilde Suriye, İran, Irak toprakları üzerinde Büyük Kürdistan’ı kurmayı tasarladılar. Devlet hayalinin kuruluş felsefesi ise Marksist-Leninist ilkelere dayalıydı” (2011: 30). Çok daha önce kurulmasına rağmen Türkiye'nin gündemine 1984 yılındaki eylemlerle gelmeye başlayan PKK, Berlin duvarının yıkıldığı tarih olan 1989 yılına kadar çok hızla büyüdü. Kadrosundaki eleman sayısını artırdı. Uluslararası alanda tanınmaya başladı ve uluslararası ilişkileri çok boyutlu hale geldi. Türkiye'ye düşman, Türkiye ile ilgili hesabı olan her ülkeyle ve grupla sıcak ilişkiler kurdu ve ilişkilerini geliştirdi.

İlk yıllarında halk üzerinde taban bulamayan PKK, 1984-1989 yılları arasında daha ziyade halk üzerinde baskı kurarak taban tutmaya çalışmıştır (Tayyar, 2011: 53). Başta Abdullah Öcalan olmak üzere, PKK kadrolarıyla devletin ilişkisi kuruluşundan günümüze kadar devam etmiştir. İmralı, Kandil ve Avrupa üçgeninde kurulan ilişkiler genel olarak MİT ve asker üzerinden yürütülmüştür. Bu alana emniyet çok fazla dahil edilmemiştir. Başlangıçta örgüte destek derin yapı, zaman içinde örgütü kontrol etmeye ve de yönlendirmeye çalışmıştır. Bu ilişki daha çok terörü sonlandırmaktan ziyade askerin sivil otoriteye karşı elini güçlendirmenin aracı olarak sürdürülmeye çalışıldı. Askerin terörün tam anlamıyla sonlandırılmasını istemediği gibi bir algıya neden oldu. Bu yaklaşımı en somut ve belirgin şekliyle İmralı'da Öcalan üzerinden yürütülen operasyonlarda görmek mümkündür (Tayyar, 2011: 325).

Mahçupyan'a göre, 1980 sonrasında devlet Kürtçenin gerçek anlamda bir dil olmadığını kanıtlamak için, elinden geleni yapmıştır. Kürtler kağıt üzerinde kültürsüzleştirilerek dolaylı yoldan asimile edilme yolları denenmiştir. Ancak bu durum PKK'yı büyüten ve siyaseten anlamlı hale getiren gelişmeleri sağlamıştır. PKK'nın gücü dağdaki elemanlarının sayısından çok, devletin olumsuz uygulamalarından sonra örgüte katılmak için istekli hale gelen insanların varlığına dayanmaktadır. (2013: 72-76). Kürt sorununun çözümü yönünde bir aktör olarak ortaya çıkan PKK bu sorunu

sahiplenmiştir. Akpınar'a göre; Kürt sorunu öteden beri vardı. Ama terör olayları ve PKK'nın eylemleri sorunu görünür hale getirmiş ve gündeme taşımıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu bilmeyen, yurdumuzun batı bölgelerinde yaşayan vatandaşlar, Kürt sorununu sadece terör ve asayiş sorunu olarak ele almaktadırlar. Dağdaki PKK'nın bitirilmesi ile Kürtlerin sorunlarının da biteceğini, sona ereceğini düşünmektedirler.

Yıllarca devlet Kürtlerin sorunlarını, dertlerini anlayarak soruna çözüm üretme iradesini ortaya koyamadı. Meseleye sosyolojik ve psikolojik açıdan yaklaşma cesaretini gösteremedi. Dolayısı ile Kürt sorunu görülemedi, anlaşılamadı. Gözler sadece teröre ve PKK'ya takıldı kaldı. Bu arada Kürtlerin çözüm bekleyen mağduriyetleri, kültürleri ve kimlikleriyle ilgili sorunları hep ertelendi. Yerine göre de yok farz edildi. Bu durum ayrılıkçı terör örgütünün siyasal uzantıları için bulunmaz bir fırsata dönüştü. İlk başlarda geniş Kürt kesimlerinin desteğini alamayan PKK devletin Kürtlerin kimliklerini, kültürlerini, dillerini yok sayması neticesinde bu yanlışları çok iyi değerlendirerek Kürt halkına çok iyi propaganda yaparak hem tabanını genişletti, hem de örgütüne yeni eleman bulmada zorluk çekmedi. 1980 sonrası yıllarda askeri rejimin uygulamaları, daha sonra OHAL döneminde yapılan uygulamalar örgütü güçlendirdi. Zamanla da önemli bir bölümünün desteğini alır hale geldi. Artık Kürt halkı da zaman ilerledikçe PKK'yı bir umut olarak görmeye başladı. Kürtlerin sorunları, talepleri görmezden gelindiği için, devlete karşı koz olarak kullanılan PKK, Kürt sorununun önemli bir aktörü, tarafı haline geldi, getirildi.

PKK yokken Kürt halkının sorunları tabi ki vardı. Kürt örgütleri içerisinde en uzun ömürlü hareket PKK olmuştur. "PKK Kürtlerin işsizlerini, parasızlarını, topraksızlarını, gençlerini, ekonomik ve sosyal düzlemde dışlanmışlarını, umudu kalmayanlarını etrafında toplayabilmeyi becerebildi" (Yeğen, 2013: 48). PKK'nın tarihi şiddetle doludur. Fakat Kürt halkının ekonomik ve sosyal olarak dışlanmış kesimine de kimlik, statü kazandırmış bir örgüttür. Bejan Matur'un tespitleri, doksanlı yıllarda, Kürt kimliği devletin hışmına uğramıştır. Binlerce köy, ormanlar, hayvanlar yakılmıştır. Yaklaşık bir milyon insan yerinden, yurdundan edilerek mağdur edilmiş, perişan bir şekilde ortada bırakılmışlardır. Bu nedenler birlikte düşünülüp değerlendirildiğinde devlet ile bölgede otorite kurmaya çalışan PKK arasında kalan

Kürt halkının yaşadığı durum görüldüğünden daha karmaşık ve çetrefillidir. (2011: 18-191).

PKK kuruluş felsefesi itibari ile ayrılıkçı bir örgüttür. Burada özellikle şunu da vurgulamak gerekir. Devletin bir kolunun örgütün içinde olduğuna dair çok sayıda söylem var. PKK lideri Öcalan'da bu söylemleri reddetmemiştir. Hatta bu durumun doğal olduğunu bile açıklamıştır. MİT, birçok Kürt hareketi ile uğraşmaktansa bir örgütle uğraşmayı tercih ederek devletin PKK'yı kendisinin, tabiri yerinde ise büyütüp beslediği gibi bir siyasetin izlendiği algısı da çok yaygındır (Özkan, 2011: Star gazetesi). 12 Eylül darbesinin hemen ardından bir silahlı Kürt hareketinin varlığı ve tehdidi 12 Eylül rejiminin devamının garantisi olarak da görülmüştür. PKK olduğu sürece 12 Eylül rejimi sürdürülebilirdi. Çünkü ortada bir tehdit vardı. Ülke askere muhtaçtı, askerde bu kadar güçlü iken tabi ki ülkeyi yönetme hakkını kendinde görecekti. Kimsenin bilmediği bilgiler askerinin elindedir. Bu bakış açısıyla olayları değerlendirdiğimiz zaman Diyarbakır Cezaevinde yaşananları anlamak mümkün hale geliyor. Çünkü yapılanlara bakılırsa insanları resmen PKK'lı yapmak için çaba harcandığı sonucu ortaya çıkıyor. Bu kadar sistematik işkenceler sonucu bahsedilen cezaevinden çıkan kim olursa olsun, hangimizi oraya koyarlarsa koysunlar, iki-üç senemizi orada geçirelim hepimiz dağa çıkarız. O yüzden de Kürt halkı tarafından PKK'ya verilen bir destek var. Şimdi PKK'da kendi gücünü bölgede hissettirebilmek için aşiret yapısını ve feodal yapıyı kırmak için büyük ölçüde uğraş veriyor (Mahçupyan, 2014: 116-119).

Kürt sorununun PKK bünyesinde ortaya çıkıp çatışmaların başladığı tarihten itibaren bazı Kürtler, duruma göre zaman zaman devletin yanında zaman zamanda PKK'nın yanında görünerek fırsattan istifade etmişler, kendilerine sağlanan hoşgörüyü istinaden bölgede istedikleri gibi hareket etmişlerdir. Yasal olmayan yollarla ceplerini doldurmuşlar, bazen de işledikleri suçlardan dolayı Devlet-PKK çatışmasında devletten yana tavır aldıkları için kendilerine her şeyin hak olduğunu, suç işleme özgürlüğüne sahip olduklarını düşünebilecek kadar ileri gidenleri de olmuştur (Aslan, 2014:188). 1980'lerin ortasında Kürt sorununun yeniden gündeme gelmesi PKK saldırılarıyla olurken Jandarma karakollarına yapılan baskınlar toplumda korkuya neden olmuştur. PKK'nın kuruluşu ve gelişmesi sorunun adeta bir parçası olmuştur. Kürt sorununda

varılan aşamaların temel taşlarından biri PKK olmuştur. Neden-Sonuç ilişkisi içerisinde ve de daha çok yaşanan gelişmeler sonucunda Kürt meselesi ile terör meselesi, PKK meselesi ile Kürt meselesi birbirine karışmış durumdadır. Meseleye kolaycı yaklaşımlar algılarında farklılaşmasına neden olmuştur. PKK terör örgütü yaşananların nedeni olarak görülürken, PKK'nın sona erdirilmesiyle de sorunun çözülebileceği sanılmıştır. Kürt sorunu yaklaşık 100 yıldır gözlemlenen bir gerçektir. Fakat PKK Kürt sorununun daha fazla gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu da çözüm konusunda ilgililerin duyarlılığını artırmıştır. PKK ve terör var olan sorunun nedeni değil, bir sonucudur. PKK terör örgütü ilk ortaya çıktığında Kürt sorununun bir temsilcisi değildi. Kürt halkının çok az bir bölümü örgütü desteklemekteydi. Fakat 1980 yılından sonra askeri yönetimin uygulamaları OHAL döneminde yaşanan olumsuzluklar, Kürt dilini, kültürünü tanımayan politikalar, PKK'yı güçlendirmiştir. Sonrasında da Kürt sorununun en önemli aktörü haline gelmiştir. Sorun kronik hale geldikçe sorunun kendisiyle siyaset üzerinden muhatap olmak ve çözümü denemek yerine demokrasi güvenlik denkleminde ise bir çıkmaza girilmiştir. Kürt sorunu PKK ile birlikte Türkiye'nin ve dünyanın gündemine taşınmıştır. Sorun üzerinde çeşitli fikirler üretilmeye çalışılmıştır. PKK Kürtlerin tamamını temsil etmese de önemli bir oranda Kürt toplumunun PKK'yı desteklediği çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur.

1990'lı yıllardan itibaren PKK sorununun sivil siyaset üzerinde doğrudan sonuçları olmaya başlamıştır. Zaman zaman siyaset ve yönetim krizlerine yol açmıştır. Özellikle güvenlikçi çözümü tercih eden bakış açısı güden unsurlar, PKK üzerinden sivil siyaset üzerindeki güçlerini devam ettirmişlerdir. Sivil siyasetin bir türlü devreye girememesi veya girmek istememesi, güvenlikçi bakış açısının her alanı ele geçirmesi sorunun daha da büyümesine neden olmuştur (Gezici, 2015: 225). Kürt sorunu PKK ile birlikte görünür hale gelmiştir. PKK ile birlikte dünyanın gündemine girmiştir. Sorun üzerinde tartışmalar yapılmaya ve çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Kürtlerin önemli bir bölümü PKK'yı desteklemektedir. Halkın PKK ile bağı koparmak isteyen devletin Kürt halkını daha çok kucaklaması, sorunlarını görmezden gelmemesi gerekir. PKK yaklaşık kırk yıllık bir örgüt olmasına rağmen Kürt sorunu yaklaşık yüz yıllık bir sorundur.

PKK ortaya çıkıncaya ve 90'lı yıllarda eylemlerini en üst noktaya tırmandırıncaya kadar devlet düzeyinde ve toplumsal kesimin diğer alanlarında Kürt sorunu ibaresine rastlanmaz. Genellikle Doğu sorunu, ekonomik geri kalmışlık sorunu gibi isimlerle nitelendirilen sorun PKK eylemlerinin üst düzeye çıktığı, 1990'ların başlarında sorunun basit bir geri kalmışlık sorunu olmadığı veya bu şekilde nitelendirmenin sorunu ifade etmek için yetersiz kaldığı açıkça ortaya çıkmıştır. Turgut Özal, Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan gibi politikacılar bu yıllarda sorunun Kürt sorunu olduğu gerçeğini kabul etmişlerdir. Bu gerçeğin kabul edilmesinde PKK faktörü kesinlikle aktif rol oynamıştır. PKK'nın terör eylemleri bir bakıma devleti de kendine getirmiştir. Sorunun büyüklüğünün farkına varmış, geri kalmışlık ve doğu sorunu gibi kavramlardan daha büyük olduğu algılanmaya başlanmış, sorunun siyasi, kültürel ve kimlik problemi olduğu, toplumun geniş kesimlerinde artık sıkça konuşulmaya başlanmıştır. PKK'nın eylemlerinin artmasıyla birlikte sorun uluslararası arenada da konuşulmaya başlanmış özellikle ABD, AB ve diğer dış çevrelerde Türkiye aleyhine kullanılmaya başlanan bir araca dönüşmeye başlamıştır. Dış basında Türkiye'nin Kürtlere baskı uyguladığı, bireysel hak ve özgürlüklerini kısıtladığı gibi olumsuz propagandalarla Türkiye uluslararası camiada yalnızlaştırılmaya, zor durumda bırakılmaya, insan haklarını ihlal eden bir ülke konumuna düşürülmeye çalışılmıştır. Türkiye'yi bu duruma düşüren en önemli unsur PKK ve eylemleri olmuştur. Ayrıca PKK özellikle 1980 Körfez krizinden başlayarak Ortadoğu'da ki emperyalist politikaların aracısı konumunda da olmuştur.

İlk ortaya çıktığında “bağımsız Kürdistan” parolası ile yola çıkan PKK ve onun lideri Abdullah Öcalan'ın fikirlerinin zaman içerisinde Demokratik özerklik yönünde değiştiğini görmekteyiz. “Demokratik özerkliğin temel tezlerinin, Öcalan'ın ortaya attığı “demokratik konfederalizm” düşüncesinin de Bookchin'in Toplumsal Ekoloji felsefesinden ortaya çıktığı görülmektedir. Diğer bir deyişle demokratik özerklik düşüncesinin temel ideolojik referansını Bookchin'in düşünceleri oluşturmaktadır” (Mutlu, 2011).

Bu görüşlerden hareketle Öcalan, Türkiye, Irak, Suriye ve İran'da Kürtlere kapsayacak şekilde, dört ayrı parçadaki Kürtlere bir konfederasyon çatısı altında toplamayı hedeflemiş, bu amaçla çatı örgüt olarak KCK yapılanmasını ortaya

çıkarmıştır. Oluşturulması hedeflenen Kürt konfederasyonunun anayasası olarak muamele gören KCK sözleşmesini hazırlamıştır. KCK sözleşmesindeki hükümlerin hiyerarşi, tahakküm, liderlik gibi konularda uygulamada tam tersi olmakla birlikte büyük ölçüde Bookchin'in görüş ve önerilerine dayandığı görülür (Bila, 2016: 18). Öcalan, çözüme ulaşabilmek için toplumsal bilincin artırılmasına vurgu yapar, ekoloji sorununu toplumsal bir sorun olarak görür, doğal toplumun esasen ekolojik olduğunu ancak tahakküme dayalı hiyerarşik ve devletli toplum biçimleriyle ulaşılan kapitalist toplum modelinde yaşamın doğayla puslandığını vurgular (Bila, 2016:124). Bu süreç içerisinde ana şefkati olarak görülmesi gereken doğa, zalim olarak görülmeye başlanır, hayvan ve bitki toplulukları dengesiz bir şekilde tahrip edilmeye başlanır, insan doğa üzerindeki tahrip edici davranışını bu kez kadın üzerinde uygular ve kadını köleleştirilmeye çalışır. Kısacası yeni modelde şiddet olmamasına rağmen, bu süreçte PKK'nın, şiddet ve tahribata devam etmesi toplumsal ekoloji kavramına ters düşmektedir. "Toplumsal ekolojiden etkilenmiş olan Öcalan'ın, hala yönlendirici gücü altında olan terör örgütü PKK'nın başta insan öldürmek üzere, petrol boru hatlarını patlatması, toksik atık yüklü gemileri batırması ve kentsel yaşamı terörize etmesi, ise ekolojik duyarlılıkla çelişen durumlardır (Mutlu, 2011). Öcalan'ın KCK sözleşmesini hazırlarken Bookchin'in felsefesinden oldukça etkilendiği görülür. "Ekoloji benim için hep toplumsal olgu, yani doğa üzerindeki tahakküm kavramının, insanın insan üzerinde, erkeğin kadın, yaşlıların gençler, bir etnik grubun diğeri, devletin toplum, bürokrasinin birey, bir sınıfın diğer sınıflar ve sömürgeci güçlerin sömürge halklar üzerinde tahakkümlerinden kaynaklandığına inanıyorum" (Bila, 2016).

Öcalan'ın isteği üzerine KCK'nın yeni felsefesi olarak kabul edilen bu sistemdeki toplumsal ekoloji öngörülerinin tutarsızlığına değinen Mutlu, "Toplumsal Ekoloji öngörülerini çerçevesinden bakıldığında ulus-devletin kararlılığı karşısında ondan ayrı bir siyasal örgütlenmenin önemli bir seçenek oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla, demokratik özerkliği savunanların "demokratik özerklik birlikte yaşama taahhüdüdür" söylemi de geçerliliğini kaybetmektedir" (Mutlu, 2011). Başta da ifade edildiği üzere ilk ortaya çıktığında bağımsız devlet tezini savunan PKK zaman içerisinde demokratik özerklik hedefini benimsemiş PKK'nın şehir yapılanması diyebileceğimiz KCK yapılanmasıyla da büyük ölçüde Bookchin'in düşüncelerinden etkilenerek, toplumsal ekoloji kavramını benimsemiştir. Bizzat Öcalan'ın isteği ile KCK kuruluş sözleşmesine

de eklenen bu durum, PKK/KCK 'nın uygulamalarıyla oldukça çelişmiştir. Bir taraftan toplumsal ekolojiyi savunurken, aynı zaman da insan öldürmeye, petrol boru hatlarını patlatmaya, baraj ve kalekol inşaat şantiyelerini yakarak çevre kirliliğine, doğanın tahribatına yol açan PKK-KCK inandırıcılığını kaybetmiştir. Sonuç itibariyle, PKK ve onun lideri Öcalan'ın sistem ve strateji konusundaki kafa karışıklığının devam ettiği anlaşılmaktadır.

1.7. SORUNUN ÇÖZÜMÜNE 2000'Lİ YILLARA KADAR HÜKÜMETLERİN VE SİYASAL PARTİLERİN YAKLAŞIMI: GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye'de Kürt sorunu Cumhuriyet'ten beri bütün hükümetlerin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olmuştur. Hatta öyle ki Kürt sorunu ülkenin güvenliğini tehdit eden, ekonomisini zorlayan ve kapsamlı büyümesini engelleyen zor ve karmaşık bir sorundur. Kürt sorunu nedeniyle Türkiye'nin bölgedeki gücü ve etkinliği azalmaktadır. Türkiye'nin bölgede oynayacağı aktif rolü kısıtlamaktadır. Birçok bölgesel ve emperyalist güç bu sorunu kendi çıkarları ve amaçları doğrultusunda kullanmaktadırlar. (www.aljazeera.com.tr,2013). Süleyman Demirel liderliğindeki SHP-DYP Koalisyon hükümetinde Cumhuriyet tarihinde ilk defa olarak Kürtçü milletvekilleri de yer almıştı. Bunu izleyen zamanda Başbakan Süleyman Demirel'de Kürt gerçeğini kabul ettiğini açıklayarak yeni bir açılım gerçekleştirmişti. Yine bu süreçte birçok Kürtçe gazete yayın hayatına başlamıştır (Çolak, 2010:193). 1980'lerin ortalarından bu yana Kürt sorunu güvenlikçi perspektifle güvenlik güçlerine devredilmiştir. Bu durum ise TSK'nın kendisini terörle mücadelede tek adres olarak görmesine neden olmuştur. Ayrıca yetki alanını sivil siyaset aleyhine genişletmiştir. Güvenlik güçlerinin güvenlik ve asayiş odaklı yaklaşımları birçok farklı kaynaktan destek bulan Kürt sorununu çığ gibi büyütüştür. Türk Silahlı Kuvvetlerinin mesaisini, sivil iradenin yetkisinde olan alanlarda harcaması, siyasal alanı daraltma riski taşımaktadır (Özhan ve Ete, 2008: 11.-20). 1980'lerin ortasına doğru Türkiye Güneydoğu da başlayan PKK terörü ile yüz yüze gelmiştir. 1990'ların başından itibaren gittikçe hızını artıran PKK terörü, iç politika ile birlikte dış politikayı da etkilemiştir (Çalık, 2009:121-125).

Kürt sorunu uzun bir süre Doğu sorunu, Güneydoğu sorunu gibi bir bölgeye endeksli bir sorun olarak adlandırılmış artık günümüzde adı net olarak konulan Kürt sorunu, bazen terör sorunu, bazen az gelişmişlik sorunu olarak görülmüştür. Bölgede

yaşanan sorunlar az gelişmişlik ve eğitimsizlikle ilişkilendirilmiştir. Bu tür yaklaşımlar sorunu çözmek yerine daha da artırmıştır. “Bugün, Kürt sorunu dediğimiz zaman terör ve az gelişmişlikten ziyade kendisini Kürt olarak tanımlayan farklı dili ve kültürü olan bir halkın çözüm bekleyen problemleri anlaşılmaktadır” (Akpınar, 2015: 332).

Turgut Özal, Kuzey Irak'ta ki Kürt bölgesini o coğrafyanın insanlarıyla birlikte Türkiye'ye bağlayarak küresel bir aktör olmayı tasarlamıştır. “Kürt meselesi Cumhurbaşkanı olarak milletime son görevimdir. Her şeyi göze alıp bir süre bekledikten sonra bir çözüm planı sunacağım” (Tayyar, 2014: 228,229). Turgut Özal başında Mesut Yılmaz'ın olduğu ANAP'la düşüncelerini gerçekleştirmesinin mümkün olmadığını görerek, Cumhurbaşkanlığından ayrılarak ayrı bir parti kurmayı dahi düşündüğü bir dönemde şüpheli bir ölümle aramızdan ayrılmıştır. “Bölgede terörizmin ortaya çıkmasıyla birlikte ekonomik alanda da yatırımlar hızlanmıştır. Ayrıca kamu hizmetleri alanında da mesafe kat edilmiştir. Kürt meselesi ne zaman gündeme gelse, hemen örtbas edilmeye çalışılmıştır. Olayın objektif olarak gündeme gelmesi mümkün olamamıştır” (Soyvural, 2014:195-208). Kürt meselesi zaman içinde ülkenin kendisiyle imtihanına dönüşmüştür. Kürt meselesinin zamanla çözüm yoluna konulamamasında PKK şiddetinin önemli bir tesiri olsa da asıl sorun ülkeyi yönetenlerin politik irade ve kararlılık eksikliğinde yaşanmıştır. İlk dönem raporları, bölgede yaşayan halkı “Dağ Türk'ü” konuşulan Türkçeyi de “Dağ Türkçesi” olarak nitelendirirken önerdiği sert tedbirlerle sorunun yapısal bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Sertlik yanlısı güvenlik politikaları PKK'nın elini güçlendirip, propaganda gücünü artırmış, halkın devletten soğumasına yol açmıştır.

1990'ların başlarında kurulan SHP-DYP Koalisyon Hükümetinin Başbakanı Süleyman Demirel Kürt realitesini tanıdığını temel yaklaşımlarının anayasal yurttaşlık olduğunu ifade etmiştir. Süleyman Demirel'in bu konuşmasından sonra birçok hükümet Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genel Kurmay Başkanı, değişirken çözüm umutları sürekli başka bahara ertelenmiştir. Demirel'in açıklamalarına rağmen, kısa süre içerisinde bölgede acılı ve kanlı bir dönem başlamıştır. Kürt sorunu genel olarak Cumhuriyet'ten itibaren anayasal ve yasal çözüm ve düzenlemeler olmadan günü birlik politikalarla, hükümetlerin soruna bakış açlarına göre değişiklik göstermiştir. Osmanlı devleti döneminde kültürel, siyasi ve kimlik eksenli Kürt sorunu olmamıştır. Osmanlı'nın çok

kültürlü, çok uluslu ortamında devletiyle barışık bir yaşam sürmüşlerdir. Zaman zaman çeşitli huzursuzluklar yaşansa da bunlar daha çok vergi ve sosyal düzenlemelere karşı tepki olarak gelişmiş, bazı dönemlerde aşiretlerin ve yerel beylerin, merkezi idarenin egemenliklerini kısıtlanmasına karşı gelişmiş, kısa dönemli, organize olmayan tepkilerdi.

1923'ten günümüze görev yapan Cumhuriyet hükümetleri sorunun ardındaki gerçekleri görememiş ya da görmemiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve tek Parti döneminde Kürtler üzerinde baskı kurulmuş, bunun sonucunda da 1940 yılının başlarına kadar hemen her yıl bölgede isyanlar yaşanmıştır. 1946 yılında çok partili siyasi yaşama geçilmesi, ardından 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile ortaya çıkan görece hoşgörülü ortamla birlikte Kürtler üzerindeki baskılar azalmış, Kürt hareketleri yavaş yavaş kıpırdamaya başlamıştır. 1960 darbesi ile birlikte Kürtler tekrar baskıya maruz kalmışlardır. Kürt önde gelenleri tutuklanmış, sürgüne gönderilmiş olup, Kürt kimliği bu dönemde baskılanmış, darbe yönetimi Demokrat Parti döneminde yapılan Kürtler lehine düzenlemeleri ve sağlanan hoşgörü ortamını eleştirmiştir. İlginçtir ki Kürtlerin dilini, kimliğini kabul etmeyen darbe yönetiminin öncülüğünde hazırlanan ve halk oylaması sonucunda kabul edilen 1961 Anayasasının sağladığı örgütlenme özgürlüğü sayesinde, Kürtler kendi örgütlerini kurmuşlar ve siyasi hareketler içerisinde yer almaya başlamışlardır. Kürtler daha çok sol hareketler içerisinde örgütlenmişlerdir.

1971 Askeri müdahalesi ile Kürt hareketleri yine baskılanmıştır. 1980 darbesi ile birlikte de daha öncesiyle kıyaslanamayacak ölçüde Kürtler üzerinde baskı oluşturulmuş, Kürt kimliği, dili reddedildiği gibi, müziği gündelik yaşamdaki konuşması ve yöresel oyunlarının bile yasaklanması, geniş alanlara yayılan yasakçı politikalar ve özellikle cezaevlerinde yapılan işkenceler her yerde ve ortamda Kürt kültürünün yasaklanması en üst düzeye çıkmıştır. Yine bu darbenin başından itibaren uzun bir süre durum böyle devam etmiştir.

Kürt sorununun çözümü konusunda sekizinci cumhurbaşkanı Turgut Özal, federasyon formülüne sıcak baktığını açıklamış, fakat bu düşüncesini ortaya atmasından itibaren kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Cumhuriyet sonrası kurulan hükümetler döneminde Kürt sorununa neredeyse tümüyle güvenlik eksenli bakılmış, dönem dönem binlerce köy boşaltılmış, evler, ormanlar, hayvanlar yakılmış en az bir

milyon insan yerinden yurdundan ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Bu tür uygulamaların sorunu çözeceği yanılığısına düşülmüştür. dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'de Turgut Özal gibi Kürt gerçeğini kabul ettiğini açıklamış, bu açıklamaların ardından Doğu ve Güneydoğu Anadolu başta olmak üzere ülkenin pek çok yerinde Kürtçe gazete yayın yapmaya başlamıştır.

Milliyetçi görüşlere sahip bir parti olan Milliyetçi Hareket Partisinin PKK terörünü altı ayda bitirebileceğini açıklaması Türk kamuoyunun önemli bir kesiminden destek bulmuştur. Bu da Kürt sorunu ile PKK sorununun aynı düzlemde görülmeyle devam ettiğini göstermektedir. Kürt sorunu konusunda tek boyutlu çözümlerden başkasını düşünemeyen devlet aklının MHP önerisine karşı bir tepki göstermediğini de belirtmekte fayda vardır. Zaman içerisinde bazı hükümetler Kürt bölgelerine Türk ailelerin göçünü özendirmeye çalışmışsa da bu uygulama işe yaramamıştır. Bölgede terörün artış göstermesiyle birlikte bölgeye yatırımlarda artışlar görülmüştür.

1990'lı yılların başlarından itibaren Kürt sorunu yavaş yavaş kabullenilmeye ve toplumda konuşulur hale gelmeye başlamış ve bu yıllardan itibaren kurulan hükümetler de yavaş yavaş sorunu kabullenmeye başlamışlar ve bu yıllardan itibaren devleti yönetenlerde artık sorunu çözme konusunda güvenlik odaklı bakış açısından, Kürtlerin kimlik ve kültürel taleplerinin dikkate alınması yönünde bir eğilim oluşmaya başlamıştır.

1990'ların başlarından itibaren kurulan hükümetler sorunu tanımaya başlamışlar, buna bağlı olarak Kürt hareketi ve siyasi partileri, gerek sayısal olarak gerekse örgütlenme olarak yaygınlaşmıştır. Kürt realitesinin kabul edilmesi ile birlikte Kürt kimliği, dili, kültürü de kabul edilmeye başlanmış, buna uygun olarak toplum ve devlet düzeyinde daha hoşgörülü bir ortam oluşmaya başlamış, bu da 2000'li yıllarda başlayacak olan çözüm sürecinin alt yapısını oluşturmuştur. Daha öncesinde doğu sorunu, geri kalmışlık sorunu gibi söylemlerle ifade edilen sorunun adı 1990'lı yıllarla birlikte, sorunun bir dil, kültür ve kimlik sorunu olduğu ve sorununun adının da Kürt sorunu olduğu gerçeği topluma yerleşmeye başlamıştır. Bölgede sürekli yaşanan çatışmalı ortam bölge insanını canından bezdirecek noktaya getirmiş, sürekli kan, sürekli gözyaşı, sürekli ölümler, gündelik yaşamın bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Diğer taraftan da sürekli gözyaşı, sürekli şehit cenazeleri, hem Türk halkı

hem de Kürt halkını neden bu ölümler diyecek noktaya getirmiştir. şiddet ve silahla hak arama döneminin artık geçtiği, bireysel hak ve özgürlüklerin insanların en temel hakları olduğu, devletinde artık şiddet ve hukuk dışılığı terk etmek zorunda olduğu gibi yaklaşımlar, toplumun geniş kesimlerinde taraftar bulmaya başlamıştır.

2. BÖLÜM

ÇÖZÜM SÜRECİ

2. 1. ÇÖZÜM SÜRECİNE NEDEN OLAN GELİŞMELER (2002-2009)

Türkiye’de temel sorun olarak tanımlanan Kürt sorunu ile ilgili olarak onlarca ansiklopedi, yüzlerce tartışma, binlerce söyleşi ve binlerce kitap yazılmıştır. Ancak bu tür faaliyetlerde temel olarak alınan bu sorunun çözümü değildir. Yasin Aktay’ın belirttiği gibi, bölgede sorunlar iç içe geçmiş ve karmaşıklaşmıştır. Bölgede yaşayan halkların menfaatine olan şey ile bölgenin dışındaki birçok aktörün bir başka deyişle emperyalistlerin bölge ile ilgili hesapları bire bir örtüşmemektedir. Bu hesaplar arasında ciddi bir gerilim ve çatışma söz konusudur. Bu arada bölge içi aktörler ile bölge dışı aktörler arasında bambaşka gündemler ortaya çıkmaktadır. Bu roller arası farklılıkların ortaya çıkardığı, gerilim ve kavgalar bölgedeki istikrarsız durumu önemli ölçüde beslemektedir. Araplar için ayrı beslemekte, Şiiiler için ayrı beslemekte, Sünniler için ayrı beslemekte, Kürtler için ayrı beslemektedir bu karmaşık durum emperyalist güçler tarafından da kendi çıkarlarına göre kullanılmaktadır (2014: 3-4).

Türkiye’nin gündeminde önemli bir yer almaya başlayan terör ve şiddet sarmalının toplum kesimlerini tehdit etmeye devam etmesi ve bu durumun sürdürülemez bir hal almaya başlaması hükümet çevrelerinde bu konuda adım atılması yönünde bakış açısı geliştirmesine neden olmuştur. Terör ve şiddet bölge halkı başta olmak üzere tüm toplumu maddi ve manevi olarak yıpratmıştı. Bu konuda artık adım atmanın zamanı gelmişti. Bu konuda ilk adım hükümet başkanı olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’dan gelmiştir. Bu konuda şunları söylemiştir. “Biz bir devlet ve millet olarak bu ülkeyi kuranların bize miras olarak bıraktığı temel prensipler, demokratik Cumhuriyet ilkesi ve Anayasal düzen dairesinde her sorunu daha çok demokrasi, daha çok vatandaşlık hukuku ve daha çok refah ile sorunlarımızı çözeriz. Tek millet tek bayrak, prensibi içinde Kürt sorunu da başka sorunlarda gözbebeğimiz. Cumhuriyetimizin daha çok demokrasi üretmesiyle çözülecektir. Hiç bir sorunu yok saymıyoruz. Çünkü sorunları yok saymak aziz milletimize saygısızlıktır. Buradan bir

kere daha sesleniyorum. Bu ülkede hangi sorun varsa onun sahibi biziz. Aziz milletim huzur ve güven içinde kendini daha iyi bir geleceğin beklediğinden şüphe duymasın. Siz aziz hemşerilerime şanlı bayrağımızın dalgalandığı her vatan toprağında birinci sınıf vatandaşlık, daha çok demokrasi, daha çok refah sözü veriyorum”

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 12 Ağustos 2005 tarihinde Diyarbakır’da söylediği bu sözler, demokratik açılım olarak adlandırılan sürecin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir (Akdoğan, 2010: 23). Bu durumu gazeteci yazar Yılmaz Özdil bir başka bakış açısıyla şöyle anlatır; “Başbakan, İspanya Başbakanı ile beraber medeniyetler ittifakını kurdu. İspanya dönüşü hemen Diyarbakır’a gitti. Türkiye’nin Kürt sorunu var dedi. Büyük devlet yüzleşmesini bilen devlettir dedi. Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Memleket isterim” şiirini okudu. “Memleket isterim ne başa dert ne gönülde hasret olsun kardeş kavgasına nihayet olsun” dedi. “Bu sözlere PKK’nın Kandil’deki liderlerinden Murat Karayılan cevap verdi. Anayasal vatandaşlık sorunu var. Türkiyelilik üst kimliği ile bu sorun çözülür dedi. Üst Kimlik ve Türkiyelilik kavramları ilk kez Türkiye gündemine giriyordu. Mucidi de Murat Karayılan’dı” (Özdil, 2013: 70).

Dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay 29 Temmuz 2009 tarihinde yaptığı basın toplantısında, Başbakan Erdoğan’ın talimatı doğrultusunda çalışma başlatıldığını ve bu çalışmaların da kapsamlı bir şekilde devam ettiğini açıkladı. Hükümet programlarında demokratikleşme ile insan hak ve özgürlüklerinin önündeki engelleri kaldırma sözü verdiklerini, bunların önemli bir bölümünün hayata geçirildiğini, ifade ederek süreçle ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır. Kürt meselesi olarak nitelediğimiz bu mesele de nerede yaşarsa yaşasın devletin her ferdinin kendisini devletin hür ve eşit vatandaşı olarak görmesini sağlamakla çözülebileceğine inanıyoruz. Bu nedenle çözüm sürecinin amacı demokratikleşmedir. Demokratikleşme adımlarını toplumun tüm kesimleri ile birlikte atmak amacındayız. Bu mesele sadece bir partinin değil, hükümetin değil, tüm toplumun meselesidir değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu süreçte herkesin yıkıcı değil yapıcı olması gerektiğini, çözüme katkı sağlayıcı bir tutum içinde olmasını beklediklerini ifade etmiştir.

1 Ağustos tarihinde demokratik açılım süreci başlatılmıştır. Polis akademisi bu sürecin çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır. Yine polis akademisinin ev sahipliğinde

Beşir Atalay ile bazı gazetecilerin bir araya geldiği “Kürt Meselesinin Çözümü, Türkiye Modeline Doğru” başlıklı çalıştay Ankara’da yapılmıştır (Akdoğan, 2010: 34-35). Çözüm sürecinin gerekliliği üzerine Cüneyt Yüksel’in değerlendirmeleri ise şöyledir; Demokratik açılım konusuna en çok da kendilerini medeni olarak niteleyen bazı kesimlerin karşı çıkması oldukça önyargılı bir çabadır. Doğru şeye, pozitif düşünceye, adalete, vatandaşlık bilincine, demokrasiye, refah dolu yarımlara, umuda, kardeşliğe ve sevginin gücüne olan inançtır. İşte demokratik açılım da böyle bir düşünce sonucu ortaya çıkmıştır. “Kutuplaşmanın, gerilimin, şiddetin, yoksulluğun değil adaletin, sürdürülebilir kalkınmanın refahın ve barışın kapısını tüm kültürlere açmak, herkes girebilsin diye o kapıyı kapatmamak gerekir. Toplumlar tarihteki güç çatışmalarından duydukları kını birbirlerine yıkarak ortak iyiye ulaşamaz, önyargıları besleyerek toplumlar huzura eremez” (Yüksel, 2012: 260-264).

2000’li yılların başlarından itibaren devletin kendi vatandaşları ile barışma adımlarının atılması demek olan açılım süreci ve akabinde başlayan çözüm süreci Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere Kürt vatandaşlarımızın bir nevi devletle barışı projesine dönüşmüştür. Kürt halkı ve Kürt varlığı tanınmış, Kürt dili, kültürü, yaşam tarzları toplum önünde hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan serbest bırakılmıştır. Kendi vatandaşlarıyla kavgalı, kendi vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan pozisyonuna düşmek istemeyen devlet içeride ve dışarıda yaşadığı baskılardan kurtulmak amaçlı düzenlemelere girişmiştir. Türkiye’nin yaklaşık 30 yıldır sürdürdüğü terörle mücadelenin sonuç vermemesi, sorunun güvenlik boyutundan ziyade temelinde yatan diğer nedenler üzerinde kafa yorulmasına neden olmuştur. Terör nedeniyle 40 bine yakın insanını kaybeden milyarlarca dolar ekonomik kayba neden olan hem can, hem de mal kaybına neden olan sorunun gerçek nedenleri üzerinde düşünölmeye başlanmıştır. Küresel güçlerin Ortadoğu üzerindeki tarihi emellerine ortam hazırlamamak için Türkiye kendi sorununu kendisi çözmek için tarihi bir adım atmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Diyarbakır’da dile getirmiş olduğu her sorunun daha çok demokrasi ile çözülebileceğini bütün sorunların çözümsüz olmadığını açıkladığı sözleri kamuoyunda çözüm süreci olarak nitelendirilen, çözüm yönünde atılacak adımların başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Başbakan çözüm yönünde güçlü bir irade ortaya koymuştur. Başbakan Erdoğan Diyarbakır’da yaptığı tarihi konuşmada “evet Kürt sorunu vardır” dedi. “Büyük devlet yüzleşmesini bilen

devlettir” dedi. Demokratikleşme süreci sadece ekonomik ve güvenlik boyutlu değil, içerisinde demokratik reformların da yer aldığı geniş kapsamlı bir proje olmuştur. Çözüm süreci bölücü terörü bitirerek Türkiye’nin birlik ve bütünlüğünü güçlendirmeyi, istikrarını ve kardeşliğini geliştirmeyi Türkiye’yi demokraside, ekonomide, hukukta, dış politikada, dünyanın en ileri ülkelerinden biri haline getirmeyi hedeflemiştir. Çözüm süreci bir tek insanın hakkını korumayı tüm insanlığın hakkını korumak olarak gören bir anlayış üzerinde yükselmiştir. Sonraki süreçte de bu durum Davutoğlu hükümeti tarafından çıkarılacak kanunla devlet politikası haline getirilecektir.

2005 yılından itibaren hızlı bir şekilde Kürtçe radyo televizyon kanallarının açılması, özel radyo ve televizyonların açılmasına izin verilmesi, üniversiteler bünyesinde Kürtçe enstitüler açılması, Kürtçe kurslarının verilmeye başlanması, mahkemelerde, cezaevlerinde, Kürtçe konuşmaya izin verilmesi, Kürtçe köy ve kasaba isimlerinin geri verilmesi gibi uygulamalar Kürt halkının taleplerinin önemli oranda yerine getirildiğini gösteriyordu. Türkiye’nin çevresindeki ülkelerle, emperyalist güçler terör örgütünü destekleyerek, Doğu ve Güney doğu Anadolu Bölgelerini Türkiye’den koparmanın sinsi planları içerisinde oldukları bilindiğinden, Türkiye Kürt halkının talep ve isteklerini yerine getirme yönünde gayret sarf etmeye başladı. Böylece dış güçlerin terör örgütüne verdikleri destekler etkisiz kılınacak, Kürt halkı devleti ile barışacak, kardeş kavgası sona erecek, terör nedeniyle insanlar hayatlarını kaybetmeyecek, terörü önlemek için harcanan milyarlarca dolar kaynak bölge insanının refahı için harcanacaktı. (Gonca, aljaezara türk, 2015).

2.2- ÇÖZÜM SÜRECİ VE SÜREÇ BOYUNCA YAŞANAN GELİŞMELER (2009-2015)

2009 yılında başlatılan “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” nin bir devamı olarak 2011 yılında kurulan Erdoğan hükümeti tarafından daha güçlü, demokratik, özgür ve huzurlu bir Türkiye için “Çözüm süreci” olarak adlandırılan ve yakın tarihimizin önemli bir bölümünde günlük siyasi ve toplumsal yaşamın en önemli gündemi olan süreç başlatılmıştır” ([www. Atayurt gazetesi. com, 2016](http://www.Atayurtgazetesi.com)). Çözüm süreci ülkemizin son dönemlerdeki demokratikleşme ve normalleşme atılımları üzerine inşa edilmiştir. Çözüm sürecinin amacı bölücü terörü ve örgütünü tasfiye ederek, ülkemizin birlik ve bütünlüğünü güçlendirmeyi, ülkenin istikrar ve kardeşliğini geliştirmeyi, Türkiye’yi

demokraside, hukukta, ekonomide ve dış politikada dünyanın en ileri olan ülkelerinden biri haline getirmektir. Çözüm süreci tek bir insan hakkını korumayı tüm insanlığın hakkını korumak olarak gören bir anlayış üzerinde yükselmiştir. Hükümet bütün etnik, dini, mezhepsel ve siyasi düşünce farklılıklarını bir zenginlik olarak görmüştür. Sürecin silahsız çözümü 2012 yılının son aylarında başlayan süreçle devam etmiş, MİT ile İmralı’da hükümlü bulunan Abdullah Öcalan arasında gerçekleştirilmiştir (Özkan, 2011: Star gazetesi).

2012 yılının Kasım ve Aralık aylarında sürecin başlatıldığı hükümet tarafından duyurulmuştur. Kürt sorununun barışçıl yollardan çözümünü hedefleyen yol haritasında çatışmasızlık, demokratikleşme, sınır dışına çekilme, silah bırakma, normalleşme gibi argümanlar benimsendi (Özkan, 2011: Star Gazetesi). PKK’nın İmralı’da hükümlü bulunan lideri Öcalan ve Başbakan Erdoğan’ın çağrılılarıyla 34 PKK üyesinin Mahmur kampından gelip Habur sınır kapısında karşılanışları ve teröristlerin karşılanışlarının yarı resmi devlet törenine dönüşmesi hakim ve savcıların yargılama için sınır kapısına teröristlerin ayaklarına kadar gitmeleri ve bu görüntülerin televizyonlarda canlı yayınlanması toplumda büyük bir öfkeye neden olmuştur. Bir yandan da TRT Şeş televizyonunun kurulması, özel televizyonlara izin verilmesi, farklı dil ve lehçelerde enstitüler kurulması, cezaevi görüşmelerinde dil yasağının kaldırılması sağlanıyor, bir yandan da bölgedeki sosyal ve ekonomik yatırımlara ağırlık veriliyordu. Hükümet bir yandan da çözüm sürecini toplum kesimlerine anlatabilmek için “Akil İnsanlar Heyeti” oluşturmuştu.

Anayasa profesörü Ergün Özbudun 2010’da hazırladığı anayasa taslağında “ulus devletten eyalet sistemine geçişin önünde hiçbir engel kalmamalı” diyordu. Yeni anayasacıların arkasında küresel güçlerin olduğu anlaşılıyordu (Avar, 2010, Oda tv). Hatta Amerikalı Türkiye uzmanı Henry Berkley, demokratik açılım bu anayasa değişmeden yapılamaz diyordu. Süreçten cesaret alan BDP ise, Demokratik Özerklik ilan etmişti. BDP’li yöneticiler uluslararası camiaya seslenerek demokratik özerkliklerinin tanınmasını beklediklerini açıklamışlardı. Bölge halkının ise çok önemli bir bölümünün BDP’li yöneticilerden farklı olarak çözüm sürecini ve demokratikleşme yönündeki adımları destekledikleri kamuoyu araştırmalarından anlaşılıyordu. Çözüm sürecinin en büyük destekleyici gücü sürece toplumun geniş kesimlerinin verdiği destek

olmuştur. “2009 yılından itibaren PKK ile devlet ilişkisi farklı bir konseptte gelişmeye başladı ve çözüm arayışı hızlanmaya başladı. MGK’nın Şubat 2009 toplantısında yeni süreç devlet politikası haline getirildi. Başbakan Erdoğan’ın ilk kez Diyarbakır’da dile getirdiği Kürt sorunu bu sürecin omurgasını oluşturdu” (Tayyar, 2011:326).

Demokratik açılım çalışmaları Temmuz 2009 tarihinde daha çok İçişleri Bakanlığının öncülüğü ve koordinatörlüğünde yürütülmüş bir paket olarak değil, uzun soluklu bir süreç olarak nitelendirilmiştir. Demokratik açılım sürecinde hükümet özgürlükçü ve cesur söylemlerle meseleyi kamuoyuna taşırken bir yandan da demokratik düzenlemelere hız veriliyordu. TRT Şeş’in kurulması, devlet nezdinde Kürtlerin tanınması anlamına geliyordu. Daha da ileri gidilip özel radyo ve televizyon kurulmasına da imkan sağlanıyordu.

Açılım sürecinin kırılmaya neden olabilecek dönüm noktalarından biri 19 Ekim’de bir grup PKK’lının Habur sınır kapısından Türkiye’ye girerek teslim olmalarıydı. PKK üyelerinin ülkeye girişleri, karşılanmaları tam bir siyasi şova dönüşmüştü. Ortaya konan görüntüler ve söylenen sözler açılımın toplumsal desteğine çok açık bir darbe vurmuştu. Yaşanan tüm bu olumsuzluklara rağmen hükümet çözüm sürecinden taviz verilmeyeceğini çalışmaların aynı şekilde kararlılıkla devam ettirileceğini ifade ediyordu. Burada kararlı bir siyasi duruş sergilenmişti. Fakat toplum desteği de bu arada epey yara almıştı. Haziran 2010 sonrası demokratik açılım süreci için yeni bir dönem değerlendirmesi yapılmaktadır (Akdoğan, 2010: 18-20). Hakan Fidan’ın 27 Mayıs 2010 tarihinde MİT Müsteşarlığına atanmasının ardından Kürt sorununa kalıcı çözüm bulunması amacıyla bir eylem planı hazırlandı. MİT’in hazırlamış olduğu ilk aşama planında iki kritik ve önemli düzenleme vardı. Birincisi KCK sanıklarının serbest bırakılması, ikincisi ise yüzde on seçim barajının düşürülmesi, anadilde eğitim yapılması, Öcalan’ın İmralı’daki cezasının ev hapsine dönüştürülmesi, anayasaya Kürt sözcüğünün eklenmesi gibi talepler de eklenmiştir. Ancak bu konularda söz verilme durumu olmamıştır. Bütün bunlar hükümete iletmek üzere not edilmiştir. MİT’in iki önemli önerisi hükümet tarafından kabul görmemiştir. KCK soruşturmaları kapatılırsa PKK’yı durdurmanın ve güçlenmesinin önüne geçilemeyeceği, yüzde on seçim barajı kaldırılırsa siyasi istikrarın bozulabileceği gibi değerlendirmeler yapıldı. (Tayyar, 2011:329-330). Yine de çözüm sürecinin devam ettirilmesine yönelik kararın

olumlu neticeleri oldu. PKK 13 Ağustos 2010'da eylemsizlik kararı aldı. 12 Eylül 2010 tarihinde anayasada yapılan, bazı maddelerin halk oylamasına sunulmasında, Kürt seçmenler tercihlerinde serbest bırakıldı. PKK'nın yeni lideri Murat Karayılan'ın devletle anlaşlık sözü bu döneme yapılan vurguydu (Tayyar, 2011: 329-330).

34 PKK militanının Habur'dan geçerek Türkiye sınırından içeri girdiklerinden itibaren uzun araç konvoylarıyla karşılanmaları daha önceleri hiç görülmeyen hemen orada mahkemelerin kurulması devletin daha önce terörist olarak kabul ettiği kişilerin her birinin sadece yedi dakika süren yargılamalarının ardından serbest bırakılmaları toplumun büyük bir kesimini rahatsız etmişti. Hükümet nezdinde, bu görüntüleri eleştirenler önce barış düşmanı ilan edildi. Tepkiler büyüyünce de hükümet geri adım attı. sınırdan içeri giren teröristlerin adı "Barış grubu" idi. Kürt açılımı başlamıştı. Öcalan sürekli manşetlere taşınıyordu. Devletle görüşüğünü açıklıyor, sorunun demokratik, anayasal çözümü gerçekleşmezse savaş dönemine girileceği tehdidini savuruyordu. "CIA mensubu Henry Berkey'in 2 Kasım 2010 tarihinde yapmış olduğu Kürtlere özerklik verin yoksa büyük şehirlerde isyanlar çıkar" diyordu. Kısa bir süre sonra bu kişinin söyledikleri gerçek olacaktı, terör gösterileri büyük şehirleri sarmaya güpe gündüz adam kaçırma ve cinayet olayları yaşanmaya başlandı (Avar, 2011: 72.-77).

Bu dönemde hükümet çözüm sürecinin halka anlatılması için bir de akıl insanlar heyeti oluşturmuştu. Gazeteciler, sivil toplum kuruluşlarından temsilciler, akademisyenler, sanatçılar gibi, farklı mesleklerden kişiler bu heyette yer alıyordu. Aralarında Arzuhan Doğan Yalçındağ, Rifat Hisarcıklıoğlu, Orhan Gencebay, Kadir İnanır, Hülya Koçyiğit, Yılmaz Erdoğan, Lale Mansur, Türk-İş, Hak-İş, KESK, Memur-Sen gibi sendikaların başkanları TESEV Başkanı Can Paker, Murat Belge, Baskın Oran, Etyen Mahçupyan, Deniz Ülke Arıboğan gibi toplumun geniş kesimlerinin tanıdığı isimler heyetin içerisinde yer almaktaydı. Bu akıl insanlar heyeti Güneydoğu Anadolu bölgesi hariç gittikleri birçok yerde protesto edilmişlerdi. Hatta belden aşağısını mayınla kaybeden bir gazi protez bacağını heyete fırlatmış, sanatçı Orhan Gencebay tepkilerden çekinerek memleketi Samsun'a bile gidememiş, akıllikten istifa etmişti (Özdil, 2013: 333-335).

Avar'a göre; Prof. Dr. Ergun Özbudun açıklamış olduğu yeni anayasa taslağında devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumanın devletin temel amaç ve görevleri arasından çıkarılmasını teklif ediyor ulus devletten eyalet sistemine geçişin önündeki engeller kaldırılmalı diyordu. Türkiye için anayasa taslakları hazırlayanlar, Amerikan demokrasi örgütleriyle ve Avrupa Konseyi, gibi uluslararası güçler ile içli dışlıydı. Yeni anayasacıların arkasında emperyalist güçlerin olduğu ortadaydı. Kürt açılımına uygun bir anayasa ana amaçtı. Avar emperyalist güçlerin amaçlarını şöyle ifade ediyordu; “Küresel güçlerin iflas etmiş sistemleri için daha çok petrol gerekiyordu. Avrupa can çekişiyordu. Amerika can çekişiyordu. 22 Eyalet moratoryum ilan etmişti. Avrupa, İzlanda'dan Yunanistan'a kadar iflas bayrağı çekmişti. Türkiye parçalanmadan küresel çete Ortadoğu'nun başta petrol olmak üzere zenginliklerine kavuşamayacaktı. Büyük Kürdistan büyük Ortadoğu demektir. Çok kan, çok su, çok petrol, çok para demektir” (Avar, 2011: 72-87). BDP'li Aysel Tuğluk 14 Temmuz 2011 tarihinde ilan ettikleri demokratik özerkliklerinin Avrupa tarafından tanınmasını beklediklerini söyledi. Beklenmesine gerek yoktu çünkü özerklik onların emri ile yürürlüğe konmuştu. Birinci aşama tamamlanmış ikinci aşamanın başlangıcındalardı (Avar, 2011: 72-78).

Başbakan Erdoğan 3 Şubat 2010 günü USAK'ta “Değişen Dengeler ve Türkiye'nin Artan Önemi” konulu konferansta da açılım konusuna değinmişti. Bizim yapmaya çalıştığımız güçlü bir çözüm iradesi ortaya koymaktır. Türkiye'de birliği, beraberliği, bütünlüğü tesis etmek, kardeşliğimizi daha da pekiştirmektir. Bu ülkede Kürt kelimesinin konuşulmaması, telaffuz edilmemesi acaba terörü önlemiş midir? başını hala kuma gömerek sorunları yok sayanlar sorunların daha da büyümesine neden olmuşlar ve ülkeye kötülük yapmışlardır. Dönem bu yanlışlarla yüzleşme dönemidir. Demokratikleşme, demokratik açılım, gibi konularda hiçbir yavaşlamayı kabul etmeyiz. Bu girişimler Türkiye'nin geleceğini yakından ilgilendiren gelecek nesillerin yaşayacağı modern Türkiye'nin daha sağlam daha demokratik temellerini bugünden atan girişimlerdir (Akdoğan, 2010: 109-110).

İstanbul Sebahattin Zaimoğlu Üniversitesi tarafından düzenlenen “Türkiye'de Terör ve Çözüm Süreci” konulu panelde mecliste grubu bulunan siyasi partilerin temsilcileri çözüm sürecinde yaşanan gelişmeleri değerlendirmişlerdir. Ak Parti milletvekili Metin Metiner; terör sorununun kendi hükümetleri döneminde

başlamadığını, Kürt diye bir halkın var olduğunu, hükümetlerinin kesinlikle terörle müzakere etmediklerini tam aksine terörle mücadele ettiklerini, “Milli Birlik ve Kardeşlik” projesiyle atılan tüm adımların ülkenin birliğini sağlamlaştıran adımlar olduğunu ifade etmiştir. Kürtlerden esirgenen ne kadar hakları varsa kendi hükümetleri döneminde bunların iade edildiğini çözüm sürecinin bölünme ve çözülme olmadığını açıklamıştır. Terörle müzakere etmediklerini fakat terörü bitirmek için birtakım görüşmeler yaptıklarını, Türkiye’de demokratik siyasetin önünü açmak için bir süreç başlattıklarını, silah bırakmanın karşılığında hiçbir şeyi müzakere etmeyeceklerini, siyasi yolları açmak için süreç başlattıklarını ifade etmiştir (www.hedefhalk.com, 2016).

Aynı panelin konuşmacılarından MHP İstanbul Milletvekili Arzu Erdem’e göre iktidar partisinin Kürt oylarını devşirmek için bu yola başvurduğunu 7 Haziran’da iktidar partisinin oyları düştüğü için bu yola başvurduğunu ileri sürmüştür. Bu yüzden erken seçim kararı alınmıştır. Ardından terör eylemlerinin başladığını, çözüm sürecinin bir çözüme olduğunu vurgulayan Erdem; Bu sürecin Oslo’da başladığını İmralı ile devam ettiğini, en sonunda 10 maddelik bir pazarlığa dönüştüğünü ifade etmiştir. Sırtımızı YPG’ye, PYD’ye dayadık diyenlerin ve terör örgütünü kınamayanların bugün mecliste olduklarını, MHP olarak bunlara hep direndiklerini ve direnmeye de devam edeceklerini, o bölge için verilen birtakım teşvikler ve ihaleler için verilen paraların silaha gittiğini, çok iyi bildiklerini iddia etmiştir (www.hedefhalk.com, 2016).

Panelde ki bir diğer konuşmacı olan CHP İstanbul milletvekili Oğuz Kağan Salıcı soruna Kürt sorunu olarak baktıklarını, Kürt sorununun artık uluslararası bir boyutunun olduğunu kendisinin sorunu insanların özgür kimlikleriyle yaşama hakkına sahip oldukları boyutuyla düşündüğünü, terörle mücadele konusunun mecliste görüşülmesinin daha faydalı olacağını ifade etmiştir (www.hedefhalk.com, 2016).

Kürt sorununu ya da diğer adıyla barış sürecinin silahsız çözümü 2012 yılının son aylarında başlayan süreçle devam etmiştir. Sürecin ilk teması MİT ile PKK lideri Abdullah Öcalan arasında gerçekleşmiştir 2012 yılının Kasım ve Aralık aylarında ise hükümet tarafından yapılan açıklamada yeni bir sürecin başlatıldığını, bu sürecin daha önceki süreçlerden farklı olduğu kamuoyuna duyurulmuştu. 2012’de hükümetin başlattığı çözüm sürecini bundan önceki görüşmelerden ayıran birçok özelliği vardı. Görüşmelerde üçüncü taraf ve gözlemciler yoktu. Görüşmelere Kandil temsilcileri dahil

edilmedi. Görüşmeler doğrudan PKK'nın İmralı'da tutuklu bulunan lideri Abdullah Öcalan üzerinden yürütüldü. Görüşmeler bir yere kadar kamuoyundan gizlenmedi. Adaya gönderilen heyetler kamuoyunu bilgilendiriyordu. Sürecin mutabık kalınan yol haritası şöyle belirlenmişti. Süreç boyunca taraflar arasında bir çatışmasızlık ortamı sağlanacak. Öcalan Kandil'e mektup yazarak ateşkes ilan edilmesini isteyecekti. Hükümet KCK tutulularının serbest bırakılmasını sağlayacak, yeni bir demokratikleşme paketi hazırlanacaktı. PKK Türkiye içindeki elemanlarını Türkiye dışına çıkaracaktı. Yeni yapılacak olan anayasa ile Kürtlerin hakları anayasal güvenceye kavuşturulacaktı. PKK silah bırakacak, bazı PKK yöneticileri yurt dışına gidecek, kalanların siyasete katılımları sağlanacak, çok fazla ön plana çıkmamış PKK üyeleri, ailelerinin yanlarına dönebilecekti. Bu yol haritasının bazı hükümleri gerçekleşmedi. KCK'lılar serbest bırakılmadı. Türkiye sınırları içinde bulunan PKK'lıların çekilmesi tamamlanamadı (www.yurtgazetesi.com ,2016).

Davutoğlu hükümetinin 6551 sayılı kanununun, belirlediği çerçeve ile artık devlet politikası haline gelen çözüm sürecini daha etkili bir şekilde sürdürebilmek için tüm kurum ve kuruluşları etkili bir şekilde koordine etmeye ve toplumun tüm kesimlerini sürece dahil etmeye yönelik bir düzenleme olduğu kamuoyuna duyurulmuştur. Hükümet süreci başarıya ulaştırmak için üzerine düşen sorumlulukları büyük bir özveri ve kararlılık içerisinde sürdürmeye çalışmıştır. Bu çerçevede usul ve esaslar belirlenmiş, 6551 sayılı yasa ile hükümete verilen görev ve sorumluluklar hayata geçirilmiştir. 30 Eylül 2014 tarihinde Bakanlar Kurulunun, “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun” kapsamında yürütülecek çalışmaların esasları 1 Ekim 2014 tarihinde resmi gazetede yayınlanıp yürürlüğe girmiştir (www.memurlar.net.haber, 2014).

Bu düzenlemelere rağmen çözüm sürecinin bozulacağı düşüncesi toplumun geniş kesimlerinde konuşulmaya başlanmıştır. Çok geçmeden çözüm süreci sona erip silahlı saldırılar tekrar başlayınca, TSK yurt içinde olduğu kadar sınır ötesine de terör kamplarına, operasyonlar düzenlemeye başlamıştır (Tezer, 2012: 179-184). Hükümetin 2009 yılında gayet iyi niyetlerle başlattığı, yıllarca dökülen kardeş kanının sonlandırılması için başlatmış olduğu bu süreç zorlukla da olsa üç yıla yakın bir süre devam etmiş, çatışmasızlık ortamı oluşmuş, fakat süreç tarafların samimi, iyi niyetli

çaba gösterir gibi görünmelerine rağmen hem hükümet kanadı, hem de örgüt kanadı istekli gibi görünmelerine rağmen çok da fazla istekli olmamışlar, süreç içerisinde karşılıklı güven problemleri yaşanmıştır. Hükümet PKK'nın silah bırakmasını istemiş, örgüt bu talebi hükümetin örgütü tasfiye etme amacıyla yaptığını öne sürmüştür. Hükümet kanadı ayrıca KCK tutuklularını serbest bırakacağına söz vermiş, fakat bu sözü yerine getirmemiştir. PKK'da sınır dışına çekilmeyi taahhüt etmiş, fakat sınır dışına çekilmeyi göstermelik olarak birkaç grupla yapmış sözünü yerine getirmemiştir. Süreç boyunca hükümet bir yandan PKK'nın şantaj ve tehditleri ile mücadele ederken diğer yandan da muhalefetin sürece ve süreç boyunca hükümete yönelttiği sert eleştirilere muhatap kalmıştır. Muhalefet partileri süreçte hükümetin terör örgütüne tavizler verdiğini, bu durumun ülkenin bölünmesine giden yol olduğunu iddia ederek görüşmeler yapılacaksa da bunun TBMM'de yapılmasının gerekliliğini belirtmişlerdir.

2.3. ÇÖZÜM SÜRECİNİN ZORLUKLARI (İÇ VE DIŞ ENGELLER)

Çözüm sürecini engellemeye, çözüm sürecini sona erdirmeye yönelik olarak gerek terör örgütünün, gerekse muhalefet partilerinin, bazı Avrupa ülkelerinin ve komşu ülkelerin çabalarına rağmen, hükümet süreci devam ettirmekte ısrarcı tutumunu uzun süre devam ettirmiştir. Son zamanlarda devletin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerine yapmış olduğu yatırım ve yardımlar bir istismar alanı haline getirilmiştir. Halkın sosyo-ekonomik durumunu iyileştirme ve yaşam standardını yükseltme çabaları bazı çevrelerce devlet sanki buna mecbur şeklinde algı oluşturulmaya çalışılmış, PKK terör örgütünün bütün bu imkanlara bizim sayenizde kavuştunuz, şeklindeki propagandaları tabanda yer bulmuştur (Sever ve Özeren, 2011:145). Bölgede yapılan ve referandum süreciyle halkın düşüncelerini ölçen alan çalışmaları göstermiştir ki bölge halkı geneli itibari ile demokratikleşme yönündeki adımları desteklemektedir. Ancak terörle mücadelenin en riskli alanlarından birinin demokratikleşme olduğu gerçektir. Bu demokratikleşme süreçlerinde en çok tartışılan konuların başında demokrasi-güvenlik ikilemi gelmektedir. Çoğu zaman bu tartışma daha fazla demokrasi mi daha fazla güvenlik mi? ikilemiyle ele alınmaktadır. Demokrasinin gelişmesi ve halk tabanında destek bulması için halkın terör tehdidinden korunması gerekmektedir. Aksi durumda demokratikleşme adımları sürekli olarak terör örgütüne verilen tavizler olarak görülecektir. Her ne kadar terör örgütü PKK bölgeye yapılan yatırımları engellemeye

çalışsa da bölgeye yönelik atılmakta olan ve atılacak olumlu adımlar, örgütün çabalarını boşa çıkaracak potansiyele sahiptir (Sever ve Özeren, 2011: 158-159).

Ortadoğu coğrafyasında PKK gibi uluslararası bağlantıları olan bir örgütün sadece hükümetin taahhütlerini önemseyerek silah bırakabileceğini düşünmek fazla iyimserlik olur. Hükümet yeni bir anayasa yaparak bu anayasada Kürt sorunu ile ilgili adımlar atmaya düşünmekteydi. Ancak bu gerçekleşmedi. Ali İhsan Türkyiğit'e göre, çözüm sürecinin sekteye uğramasının ardından çözüm süreci yeniden başlasın diyenlerin PKK'nın gücü azalınca kendilerinin de etkinliğinin kalmayacağını bilenlerin ses çıkardıklarını belirterek, terör bitirilmeli, kaynakları kurutulmalı, teröre ve terör örgütüne açık veya gizli destek verenler adalet karşısında hesap vermelidirler. Terör örgütü tamamen bitirilinceye kadar operasyonlar sürmeli, dağa çıkışlar engellenmeli, terör örgütlerinin halk arasında taban bulmalarının önü kesilmeli önerisinde bulunmuştur ((www.olaymedya.com.tr, 2015).

Basında yer aldığı üzere çözüm süreci ve silahsızlanma tartışmalarını yorumlayan KCK Yürütme Kurulu üyesi Sabri Ok, "PKK'nın çıkış gerekçesi ortada durduğu bir sırada silahsızlanmanın da geri çekilmenin de mümkün olmadığını açıkladı. Biz sömürgeciliğe zorbalığa karşı büyük zorluklarla ortaya çıkmış bir örgütüz, gündemimizde silahsızlanma ve güçlerimizin geri çekilmesi gibi bir şey kesinlikle yoktur" dedi. PKK yöneticilerinden Murat Karayılan daha da ileri giderek, hareketimizde halkımıza karşı suç işleyen kişi veya kişileri gözaltına alma ve tutuklama hakkına sahibiz. Devletin egemenliğine karşı bu açık meydan okumanın savunulacak hiçbir yanı yoktu. Maalesef üç yıla yakın sürdürülen çözüm sürecinin en vahim sonuçlarından biri bu ve buna benzer küstahça açıklamaların halkın büyük bir çoğunluğunda infiale yol açmak yerine, artık normal gibi karşılanmaya başlanması da ayrı bir durumdu. Çözüm sürecinin sağladığı ortamı suistimal ederek bölgede mahkemeler kuran, yollar kesen, vergi adı altında haraç toplayan öğretmen atayan bir yapılanma ile karşı karşıya kalınmıştı. Durumun bu hale gelmesinde çözüm adına göz yumulan kanunsuzlukların büyük rolü vardır. PKK'nın Suriye kolu PYD'nin lideri Salih Müslim ABD ve koalisyon güçlerinin yardımıyla gerilettikleri IŞID'e karşı mücadelede Türkiye'nin sağladığı desteği göz ardı ederek, Türkiye'nin bu konuda bozulan imajını düzeltmek için yardım edebileceklerini açıklamak küstahlığında bulunmuştur

(www.turkyurdu.com.tr, 2016). Genel Kurmay Başkanı Necdet Özel Savunma ve Havacılık Dergisine yapmış olduğu açıklamada Suriye'deki ortamın PYD-PKK terör örgütü kimliğinden ziyade IŞID ile mücadele eden meşru bir güç olarak görülmesine yol açtığını söylemiştir (www.turktime.com, 2016). PKK yöneticisi Mustafa Karasu, şimdiye kadar HDP'nin daha önce de BDP'nin siyasal soykırım operasyonlarına yaklaşımlarını gevşek bulduklarını, eleştiri ve açıklama yapmak yerine, halkın ayaklanması ve karşı çıkması sağlanmalıydı, siyasal soykırım operasyonları ve dokunulmazlıkların kaldırılması bir direniş gerekçesi olarak görülüp ayağa kalkılarak, bu saldırılar püskürtülmeliydi. Şeklinde devlet otoritesine ve egemenliğine karşı bir başkaldırı önerisi öne sürebilme cüretini gösterebiliyordu. (www.zereneews.net, 2015).

Kürtlerin sorunları bölgesel ve uluslararası bir ilgi ve alaka görmektedir. Daha önemli olanı bölgesel ve uluslararası çekişmelere bağılı olarak bu sorun Türkiye üzerinde bir koz olarak kullanılmaktadır. Kürt sorununun barışçıl yollarla çözülmesine çabalamak, çözümün yakın olduğunu da göstermez, sebep ise sadece güvensizlik değil, tarafların arzulan ve beklenen çözümü sağlayacak büyük ödünler vermelerinin zorluğudur. Hükümet Kürtlerin özerklik taleplerine bir anda cevap veremez. Çünkü böyle bir kabul halinde Kürtlerin ulusal taleplerinin çitasının yükselmesine ve bölgedeki coğrafi haritaların değişmesine yol açabilecek, bağımsız Kürdistan sonucuna gidebilecek gelişmelere yol açabilecektir. Hükümetin güvenlik boyutuna devam ederken, siyasal çözüm eğilimine de inanmak zordur. Dolayısıyla hükümet PKK'nın silah bırakmasını Öcalan'ın çağrısı ile mümkün olabileceğini düşünürken PKK'nın Kandil'deki liderleri Kürtlerin Kürt kimliğinin tanınmadan Kürt sorununa çözüm bulunamayacağını ileri sürmektedirler. Türkiye'de Kürt sorununa çözüm bulunması, hiç kuşkusuz cesur kararlara, tam bir iradeye, samimi bir niyete pratik adımlara ihtiyacı vardır. Çözumsuzlük, büyük ve kronik sorunların ertelenmesinin mümkün olmadığı bir zamanda daha çok ateş, daha çok kan, daha çok gözyaşı, daha çok uluslararası müdahale ve acılar döngüsünü yaşamak demektir (www.aljazera.com.tr, 2015).

Türkiye'nin çözüm süreci sadece ülke içi dinamiklere bağılı değil, aynı zamanda bölgedeki gelişmelerden de etkilenmektedir. Suriye'nin kuzeyinde Rusya'nın da müdahilliği ile PYD ve ABD'nin taktiksel yaklaşımlarıyla oluşan yeni düzlem Türkiye'nin Kürt sorununda yaşanacak gelişmeleri daha da etkileyecek gibi

görülmektedir.(www.bbc.com.turkcehaberler.2015). Sorunun artık uluslararası bir sorun haline almaya başladığını ifade eden Tayyar; “İmralı ve Kandil arasında sıkışmış gibi görünse de çok uluslu şirketi andıran PKK'nın, pazarlık masasına tek başına oturacağını düşünmek devekuşu gibi başını kuma gömmekten başka anlam taşımaz. Oslo'da olduğu gibi sadece, masada kendileri olsa bile ipler başka merkezdedir” (Tayyar, 2011: 373-374).

Nitekim bir dönem rüzgarın örgütün arkasından estiği söylenebilir, IŞİD'e karşı ABD-PYD işbirliği, PKK-Rusya yakınlaşması, karşısında Türkiye'nin güvenli ve YPG'den arınmış bölge taleplerinin havada kalması, Rusya kızının Türkiye'nin askeri hareket, dahası askeri tehdit kozunu sınırlaması gibi faktörler örgütün lehine unsurlar olmuştur (Bayramoğlu, Yeni şafak, 2016).

Ertürk'e göre, kendisi yanlış olan açılım ve müzakere süreçleri, yanlış yönetildiği için daha da içinden çıkılmaz bir hal almakta, bu durum PKK ve yandaşlarının elini güçlendirmektedir. 2009 yılında korucuların silahsızlandırılmak istenmesi, yanlış olmuştur. Bunu gören PKK'da süreci iyice zora sokacak şekilde davranmakta, hükümetten taviz üstüne taviz koparmaya çalışmaktadır. Hükümetin Kürtleri temsil yetkisini sadece PKK'ya aitmiş gibi göstermesi ve başta korucular olmak üzere toplumun diğer katmanlarının sürecin dışında tutulması, hedeflendiği iddia edilen toplumsal barışı sağlaması çok zor olacaktır (2015:143-144). “Bugün terörle mücadeleye ilişkin mevzuat güvenlik güçlerini tek kolu bağlı savaşmaya mecbur bırakmakta, imkan ve kabiliyetini kısıtlamaktadır” (Ertürk, 2015: 98-100). Oslo ile başlayan süreç ve sonrasında yapılan demokratik açılım iyi niyetli yaklaşım olmasına rağmen sürecin yanlış yönetilmesi ve PKK terör örgütü tarafından istismar edilmesi nedeniyle devletin acizliğinin sergilendiği bir şova dönüşmüştür. Habur sınır kapısından Türkiye'ye giren teröristlerin kendi kurallarını koymaları, partilerinin mitinglerine katılmaları, örgüt tarafından iyi planlanan ve stratejik adımlarla propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Herkesin bildiği yaşanan durum, devleti aciz konumuna düşürmüştür. Yapılan gösterilerde görevlerini yapmaya çalışan polis memurlarının göstericiler ve taş atan çocuklar tarafından zor duruma düşürülmeleri, tekmelenmeleri, karakolların basılması, terör örgütünün bölge halkına biz güçlüyüz devlet aciz mesajını vermenin bir yöntemi olarak sergilenmiştir (Akpınar, 2015:112).

2013 yılındaki çözüm sürecinden sonra operasyon yapma yetkisinin askerlerden ve güvenlik birimlerinden alınarak vali ve kaymakamlara verilmesi, bu mülki amirlere de operasyon yapmama emri verilmesi, nedeniyle bölgede güvenlik boşluğu ortaya çıkmış PKK militanları hayata müdahil olmuş, kırsal alanlarda egemenlik kurarak yolları kesmiş, kimlik kontrolleri yapmış, hatta pasaport bile sormuşlardır. Hükümet ise çözüm sürecini bozan taraf olmamak için teröristlere müdahale ettirmemiştir. Güvenlik güçlerinin PKK gruplarına ve eylemlerine müdahalede bulunmamasını gören bölge halkı da mecburen PKK'nın yanında görünmek zorunda kalmışlardır (Akpınar, 2015:114).

PKK terör örgütü süreçte hükümeti zor durumda bırakabilmek için, eylemlerini diğer bölgelere özellikle Karadeniz bölgesine kaydırmaya başlamıştır. Örneğin; PKK'nın “Karadeniz Açılım Grubu” Doğu Karadeniz Bölgesinde bir yıl içerisinde dokuz terör saldırısı gerçekleştirmesi, çözüm sürecinin sabote edilmesine yönelik bir başka eğilimdir (Gazete Habertürk, 2016), Ahmet Davutoğlu'na göre, “Kürt meselesinin jeo-ekonomik arka planında ise bu jeopolitik yapının kurduğu petrol-su dengesi yatmaktadır. Kafkasya ve Hazar petrollerinin Mezopotamya su havzası üzerinden Körfez petrol kaynaklarına bağlayan jeo ekonomik hat, bölgeyi uluslararası rekabetin odak noktasına çeken diğer bir önemli unsurdur. Türkiye'nin GAP Projesi ile jeo ekonomik hattın merkezde yeni bir kaynak-güç ilişkisi oluşturmaya başlaması, diğer güçlerin bu meseleye yönelik ilgilerini artırmış ve belki de PKK terörünü tırmandıran bölge dışı tercihlerin bir gerekçesi olmuştur” (Davutoğlu, 2015: 438).

Çözüm sürecinde çatışmasızlık bozulmasın ve çözüm süreci zarar görmesin yaklaşımı doğru olsa bile devlet adına ciddi bir zafiyet görüntüsü ortaya çıktı. PKK süreçte bölgede çok rahat bir şekilde hareket etmiştir. Silah ve askeri gücünü artırmış, siyasi teşkilatlarını güçlendirmiş etki alanını uluslararası alanda da genişletmiştir. Devlet müdahale etmemenin yanında istihbarat faaliyetlerini de neredeyse bırakmıştır. Hükümet bölgeyi tamamen PKK/ KCK insafına terk etmiştir. Bu durum ise PKK'nın daha cesur ve bölgede tek söz sahibi gibi davranmasına ve bölgenin terör örgütünden sorulacağı algısının oluşmasına yol açmıştır. Bu durum hükümeti ve yöneticileri zor durumda bırakmıştır (www. hak söz haber, 2016). Irak hükümetinin karşı çıkmasına rağmen Erbil bir taraftan ihracatını, diğer yandan da gelirini artırmak için Türkiye

üzerinden boru hattı inşa edileceğini duyurmuştu. Enerji kaynaklarını çeşitlendirerek diğer ülkelere olan bağımlılığı azaltmak ihtiyacını hisseden Türkiye, Erbil’le yakınlaşmış, diğer taraftan da Erbil’in PKK ile ilişkisini kesmesini ve mücadele etmesini istemiştir. Bu durum aynı zamanda Irak merkezi yönetimi ile Türkiye’nin ilişkilerinde sorunlu bir döneme girilmesinin de başlangıcını oluşturmuştur.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan PKK’nın bazı Avrupa ülkelerinden destek ve yardım gördüğünü ifade etmiştir. Aynı sözler dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından da dile getirilmiş, PKK’nın gücü Avrupa’dadır diyerek terörün adresini göstermiştir. “Yenidünya düzeni olarak tanımlanan ulus devletleri etniklik temelinde bölerek seçkinlerin ve zenginlerin, mutlak egemenliğini hedefleyen çok uluslu sermayenin temsilcileri konumunda olan ABD ve ona bağımlı AB’nin öncelikli hedeflerinin Türkiye’yi bölmek olduğu PKK terör örgütüne verdikleri güçlü destekten anlaşılmaktadır” (Önder, 2009: 353-354). PKK ve KCK’nın tırmandırmış olduğu terörle DTK ve BDP’nin gerginliğe yol açan açıklamaları birlikte değerlendirildiğinde silah gücü ve siyasallaşma çabalarıyla demokratik özerklik yapısının oluşturulması, planın siyasi boyutu ise, Öcalan’ın İmralı’daki ağırlaştırılmış hapis cezasının ev hapsine çevrilmesinin sağlanmasıdır. PKK ve bağlı örgütlerinin amacı budur. Sonuca ulaşmak için izledikleri yolları şöyle belirtebiliriz. Bu eylemlerin birinci amacı, çıkarılacak anayasada taleplerinin en üst düzeyde gerçekleşmesini sağlamak için pazarlık güçlerini artırma çabalarıdır. PKK Kürt sorununun önceliğinden ziyade Öcalan’ı ve kendisinin varlığını misyon haline getirmeye çalışmakta eylemlerini artırarak isteklerini hükümete kabul ettirme peşindedir. Kurulduğu ilk andan itibaren kendisini Kürt halkının temsilcisi olarak gören PKK kendisinin dışında hiçbir Kürt örgütüne olumlu yaklaşmamış, Kürt halkının temsilcisi olarak sadece kendisini görmüştür. Asker, polis, öğretmen, sağlık görevlisi gibi kamu görevlilerini kaçırmak bölgede devletin olmadığı algısını oluşturmaya çalışmıştır. Demokratik özerklik çerçevesinde pilot bölge olarak belirlenen Hakkari ve çevresinde PKK kuşatmasının batıya doğru yayılması sağlanıp, yeni özerklik alanlarının oluşturulması sağlanarak KCK yapılanmasına kademeli geçiş sağlanmasının hedeflendiğinin anlaşılması zor olmayacaktır (Tayyar, 372-373).

Türkiye’nin Kürt sorunu yıllar süren çatışmaların sonucunda ülke içi mesele olmaktan çıkıp, çok boyutlu ve uluslararası hale gelmiştir. Yakın siyasi tarihimize şöyle

bir göz attığımızda hemen şöyle bir durum gözümüze çarpmaktadır. Türkiye ne zaman kalkınmaya, çağ atlamaya yönelik bir adım atmaya kalksa hemen önüne terör belası çıkmış veya çıkarılmıştır. Seçilmiş siyasetçiler ve devlet adamları kontrolü kendi ellerine alamamışlardır. Süreç boyunca devletin teröre ve terör örgütlerine karşı yürütmüş olduğu mücadeleye yasadışı boyutlar kazandırılması sonucu oluşan hak ihlalleri her zaman Avrupa'nın gündeminde olmuş ve bu durum ülkemiz aleyhine kullanılmak istenmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlara üye olmasının önünde engel olarak gösterilmiştir. Örgütün, Kürt haklarını savunmaya yönelik direniş hareketi dışında birçok ülkenin himayesinde değişik faaliyetler de göstermesi sonucunda, Türkiye uluslararası alanda ne tür bir girişimde bulunursa bulunsun bu durumları da hesaba katmak zorundadır (Aslan, 2014: 186).

Farklı zamanlarda farklı isimlerle adlandırılan kısaca çözüm sürecinin aslında iyi niyetli ve Kürt sorununu temelden çözecek duygularla başlatıldığı açıktır. Süreç tüm olumsuz değerlendirmelere ve toplum kesiminin bir bölümünün ve bazı siyasi partilerin karşı çıkmalarına rağmen hükümetin kararlı tavrı ve duruşu sayesinde uzun sayılabilecek süre devam ettirilmiştir. Çözüm sürecine PKK ve onun temsilcileri Kandil'deki yöneticiler ile PKK'nın İmralı'da tutuklu bulunan liderinin çözüm süreci yönünde iyi niyetli ve çözüm odaklı açıklamaları, çözüm yönünde toplumun büyük kesiminde umut ışığı olmuştu. Fakat süreç ve gelişmeler devam ettikçe, PKK terör örgütünün talep ve istekleri artık kabul edilemez boyutlara ulaşmıştır. Bu süreçte de hükümet Kürt halkının kültürel ve siyasi taleplerinin birçoğunu karşılamıştır. PKK gibi uluslararası bağlantıları olan bir yapılanmanın ipinin, başka merkezlerde olduğu açıkça ortadaydı, Bunun için terör örgütü devlete verdiği sözlerin önemli bir bölümünü yerine getirmedi. Örneğin; sınır dışına çekilmedi, belirli aralıklarla terör eylemlerine devam etti. Hükümet bu sürede de sabırla ve kararlılıkla süreci sürdürmeye devam etti. Bu sırada muhalefet partilerinin yoğun eleştirilerini ve toplumun bir bölümünün tepkilerini de göğüslemek zorunda kaldı. Fakat durum öyle bir hal aldı ki terör örgütünün Kandildeki temsilcileri birbiri ardına yaptıkları açıklamalarla, Kürt halkını Türkiye'ye karşı kalkışmaya çağırıyor. Kürt siyasetçilerinin ve parti yöneticilerinin gözaltına alınmaları veya tutuklanmaları halinde örgüt olarak kendilerinin de Türk devletinin yöneticilerini ve memurlarını tutuklayabilecekleri gibi, adeta devlete meydan okuyan açıklamaları birbiri ardına sıralanıyordu. Zaten süreç boyunca akıl almaz talep ve

isteklerle çözüm sürecini baltalayan yine sürecin başından beri bu konuda samimi olmayan PKK baraj yapımı, kalekol yapımı gibi gerekçelerle süreci bitirdiğini açıklıyordu. Hükümetin de artık örgütün bu isteklerine ve devlete meydan okuyan açıklamalarına tahammül etmesi beklenemezdi. Uzunca bir süre siyasiler ve sivil toplum kuruluşlarının tüm eleştirilerine rağmen, süreci devam ettiren hükümet de artık sabrının sonuna gelmişti. Çözüm süreci bu haliyle sürdürülemezdi.

Terör örgütünün çözüm sürecini devam ettirme konusundaki isteksizliğinin en büyük dış nedeni Suriye ve Irak' da, PYD/YPG'nin çözüm sürecinin sonlarına doğru, özellikle ABD'nin ve diğer küresel güçlerin, IŞİD ile mücadele görüntüsü adı altında kendilerine sağladığı silah ve buldukları bölgelerde sağlamış olduğu alan desteği ile birlikte devletleşme yolunda ilerleme göstermelerinin etkisi olmuştur. Suriye ve Irak' da devletleşme yolunda hızla ilerleyen YPG/PYD terör örgütünün aldığı mesafe, PKK'nın da çözüm sürecini yavaşlatmak, hatta bitirmek istemesine neden olmuştur. Çünkü PKK'nın dışarıdaki bir kolu olan PYD, PKK'nın desteğine muhtaçtı, ayrıca Türkiye'nin terör örgütü olarak gördüğü PYD'ye, PKK'nın destek vermesine müsaade etmesine imkan yoktu. Tüm bu karmaşık durumlar, çözüm sürecinin sonunu hazırlayan gelişmeler oldu.

ABD ve diğer küresel güçlerin bölgede IŞİD'e karşı askeri bir güç olarak PYD/YPG'yi öne çıkarması ve bu örgüte her türlü desteği silah ve mühimmat dahil sağlaması, Türk-Amerikan ilişkilerinde sorunlu bir döneme girilmesine neden olmuştur. Çünkü ABD'nin bir terör örgütü ile mücadele ederken (IŞİD) bu örgüte karşı başka bir terör örgütünü kullanması (PYD/YPG) ve bu örgütü de meşru bir güç olarak görmesine, Türkiye haklı olarak karşı çıkmıştır. Suriye ve Irak' da terör örgütlerine verilen silahların bahsi geçen terör örgütü tarafından Türkiye'ye karşı kullanılma olasılığı oldukça yüksekti ve Türkiye tarafından kabul edilemez bu durumu, çok iyi değerlendiren PKK'da işte bu Amerikan desteğine de güvenerek Irak, Suriye ve Türkiye'yi de içine alabilecek Kürt devleti hayaline kapılmıştır. PKK'nın çözüm sürecini sona erdirmesine bahane yaptığı bölgede barajların yapılması, kalekol inşaatları yapılması gibi gerekçeleri bütün bu olan biteni göz önüne aldığımızda inandırıcılığı olmayan gerekçelerdi.

2.4. ÇÖZÜM SÜRECİNİN SONA ERMESİNE NEDEN OLAN GELİŞMELER

7 Haziran 2015'te yapılan milletvekilliği genel seçimlerinin ilan edilmesinin ardından çözüm süreci anayasal yetki anlamında sorumsuz olan Cumhurbaşkanı tarafından Beştepe'deki Cumhurbaşkanlığı Sarayının buzdolabına kaldırılmış ve teröristlere karşı operasyonlar başlatılmıştır. Sorumlu Bakanlar Kurulu ve diğer sorumlu ve yetkili kurumlar ise bu konuda sessiz kalmıştır (www.atayurtgazetesi.com.tr, 2016).

Türk Kürt birlikteliğinde son viraj alınırken adlı makalesinde çözüm sürecine değinen Tülin Daloğlu'na göre, çözüm sürecinin sona ermesine neden olan gelişmelerle ilgili olarak şunları ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 6 Ocak 2016 tarihinde Kürt sorunu değil terör sorunu var kimse bize aksini yutturmaya kalkmasın dediğini oysa ki 2005 yılında Diyarbakır'da yaptığı konuşmada geçmişte devletin hatalarının olduğunu, Kürt sorununun bu milletin bir parçasının değil, hepsinin sorunu olduğunu, benimde sorunumdur diyerek PKK ile başlatılan gizli görüşmelerin ilk adımlarını attığını, çözüm süreci adı verilen açılımı da 2009 yılında başlattığını hükümetin İmralı da tutuklu bulunan PKK lideri Abdullah Öcalan'ı öne çıkararak yürüttüğü bu görüşmelerin tüm toplum ve kamuoyu tarafından bilindiğini ifade ederek, bugün ise bu görüşmelerin buzdolabına kaldırıldığı ve hatta şimdilik görüşme masasının devrildiği ve görüşmelerin kesildiği görülmektedir. Oysa Sırrı Süreyya Önder PKK ile varılan mutabakatı okurken kameraların önünde hükümet yetkilileri de bulunmaktaydı (Daloğlu, deuchte welle Türkçe, 2016).

Çözüm sürecindeki en büyük hata, PKK'nın Kürtlerin temsilcisi ve Abdullah Öcalan'ın Kürtlerin lideri olarak dayatılmasıdır. PKK asla silah bırakmayı düşünmemiş ve de asla bırakmayacaktır. PKK Abdullah Öcalan'ı dinliyormuş gibi yapıp aslında işine geldiği gibi dinlemektedir. Abdullah Öcalan, 2013 Nevruz mektubunda PKK'nın sınır dışına çekilmesini istemiş, PKK Öcalan'ı dinlememiştir. Sınır dışına göstermelik birkaç grup çıkararak hem Öcalan'ı hem devleti hem de kamuoyunu oyalamıştır. Sınır dışına göstermelik grupları çıkarırken bile, örgüte yeni elemanlar kazandırmaya devam etmiştir. PKK Çözüm sürecini seçimden (7 Haziran 2015) bir gün sonra bitirmeye karar vermiştir. HDP'nin barajı aşması 80 milletvekili ile meclise girmesi PKK üst yönetimini memnun etmemiştir.

Çözüm amacıyla Kürt meselesi tartışılırken, eğer meselenin bütün tarafları çözümde rol almaz ise gerçekten de eksik bir yön kalacaktır. Meselenin sadece bir kısmı çözülecektir, ama diğer bir kısmı sorun olmaya devam edecektir. Kürtlerin bir kısmı PKK gibi düşünmemektedir. Çözüm önerileri farklıdır (Gül, 2014:106-107). 2013 yılının başlarından itibaren Kürt sorununun çözümüne ilişkin bir sürecin başlatıldığını bütün Türkiye biliyor. Fakat sürecin en başlarından itibaren tarafların üzerinde anlaşık diyebilecekleri bir çözüm süreci yoktu. Hükümetin aklında olan PKK'nın tasfiye edilmesiydi aslında hükümetin birinci hedefi bunu sağlamaktı. Diğer taraftan ise hükümetin adım atmasını sağlayacak, hükümeti adım atmaya zorlayacak, bir güç ve baskı unsuru da yoktu. Dolayısıyla iki tarafında üzerinde uzlaştığı bir ortam ve şartlar hiçbir zaman oluşmadı. Her iki tarafında kullandığı sözcüklerin ve kavramların büyük çoğunluğu ortaktı. Sözcükler ve kavramlar ortaktı fakat içerikleri her iki taraf içinde farklı anlamlar ifade ediyordu. Örneğin sıkça kullanılan sözcükler şunlardı. “Çözüm” “barış”, “aşamalar” ,“müzakere” gibi anahtar sözcükler ortak kullanıldı. Yerel seçimler, cumhurbaşkanlığı seçimleri ve genel seçimler öncesinde de hasar gören algı yeni bir hamleyle canlandırılmaya çalışıldı. Özellikle hükümet kanadının buna çok ihtiyacı vardı. Çünkü seçimlerin sakin ve huzurlu bir ortamda geçmesini istiyordu. Seçimler öncesinde kamuoyuna karşı teröre son vermiş bir iktidar söylemiyle seçimlere girmek istiyordu. Fakat ne zaman ki HDP' nin barajı geçeceği anlaşıldı o andan itibaren hükümetin söylemleri de değişmeye başladı. HDP, PKK ile özdeşleştirilen bir parti olarak tarif edilmeye çalışıldı. Aniden bu parti toplum nezdinde itibarsızlaştırılmaya çalışıldı. Ve bol miktarda bu parti aleyhine olumsuz söylemlerde bulunuldu. Bu şekilde HDP'ye sempati duyan kesimlerin sempatisi oluşturulan yapay algılarla azaltılmaya çalışıldı. Hükümet tarafından Kürt tarafını suçlu gibi gösterecek bir yol izlendi. Ama bu izlenen yol başarılı olamadı. HDP yüzde 13'lük oy oranına ulaşınca tabiri yerindeyse, masaya tekme vuruldu. Kürt tarafı kamuoyunda barıştan yana olduğuna, barışı desteklediğine dair bir izlenim bıraktı. HDP Türkiyelileşme sloganıyla yola çıkmıştı. Artık bölge partisi değil tüm Türkiye'nin partisi olmak istediklerini seçimler öncesi gittikleri, buldukları her ortamda ifade ediyorlardı. Yani yüzde 13'lük oy oranının bir bölümlü bu söylemler sayesinde sağlanmıştı yaklaşık üç yıla yakın bir süre silahlar susmuşken aniden silahlar patlamaya başlayınca kamuoyundan haklı olarak tepkiler de

yükselmeye başlamıştı. Aynı zamanda kamuoyu da ikiye bölünmeye başlamıştı. İnsanlar hani çözüm süreci vardı, ne oldu diyorlardı. (www.kitap.radikal.com, 2016)).

Eski MİT Müsteşar Yardımcısı Cevat Öneş'e göre, Türkiye'nin yaratabileceği, yapabileceği, demokratik bir anayasanın yapımını Türkiye siyasetinin kısır çekişmeleri nedeniyle geride bıraktığını ifade etmiştir. Kürt sorununun çözümünde anayasa inşası temel bir mesele olarak ortada durmaktadır. Çünkü yeni bir toplumsal sözleşmenin yapılabilmesinin yolu ancak anayasa ile olabilir. Katılımcı bir anayasa ve evrensel değerlerin şekillendirdiği, bir kurumsal yapının ortaya çıkarılmasıyla, her şeye rağmen ve hatta olabilecek silahlı mücadele tartışmasını devam ettirmek isteyen gruplara rağmen çözüm gerçekleşebilirdi (2014:110-111). Aram Ekin Duran'ın çözüm süreci sırat köprüsünde adlı makalesinde, Suruç katliamının ardından HDP' nin hükümeti IŞİD ile beraber hareket etmekle suçlaması, hemen arkasından Ceylanpınar da iki polis memurunun şehit edilmesi ile birlikte acaba çözüm süreci bu kez gerçekten mi bitti? sözünü akıllara getirmişti. O tarihte gazetecilerin sorularına cevap veren Recep Tayyip Erdoğan, artık çözüm sürecinin en kritik aşamaya geldiğini, gözler önüne seriyordu. Diyarbakır ve Ceylanpınar'da ki güvenlik görevlilerine yönelik saldırılara ilişkin olarak, çözüm sürecinde son günlerde iş çıkırından çıkmış durumda ifadesini kullanan Erdoğan, gelişmelerin Türkiye'nin daha farklı bir adım atmasının gerektiğini gösterdiğini, terör örgütünü arkasına alanların bunun bedelini ödeyeceğini ifade etmiştir. Erdoğan ayrıca PKK'nın silah bırakmaması halinde bedeline katlanacağını söyleyerek askeri operasyonların yeniden başlayabileceği sinyalini vermiş, çözüm sürecinin devam edebilmesi için PKK'nın silah bırakmasının temel şart olduğunu vurgulamıştır.

Silah bırakma tartışmalarına katılan HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ise, silah bırakma konusunda çağrı yapacak kişinin Abdullah Öcalan olduğunu onun da İmralı'da hazır beklediği şeklinde Erdoğan'ın ve hükümetin açıklamalarına cevap vermiştir. Fakat Demirtaş'ın açıklamalarına terör örgütünden çok farklı ve çarpıcı bir açıklama gelmiştir. KCK Yürütme Konseyi Eş Başkanı Bese Hozat Özgür Gündem gazetesindeki yazısında Demirtaş'ı ağır bir biçimde eleştirerek şöyle diyordu. "HDP'den bazı kişilerin silah bıraktırma adresi olarak Öcalan'ı göstermesinin büyük bir yanlış olduğunu ayrıca bunun hükümete, Öcalan'a baskı uygula demekle eş anlamlı olduğunu savunmuştur" Hozat; ayrıca bu açıklama hangi amaçla yapılırsa yapılısın son

derece yanlış ve asla kabul edilemeyecek beyanlardır şeklinde açıklama yapmıştır. Tüm bu açıklama, sergilenen tavır ve davranışlardan anlaşılıyordu ki Türkiye’de 30 yıllık savaş döneminin ardından silahların susmasını sağlayan çözüm süreci sona ermek üzere gibiydi. Tarafların sağduyulu yaklaşmaması halinde devlet ile PKK arasında yeniden çatışma çıkma olasılığının oldukça yüksek bir ihtimal olduğu anlaşılıyordu. Hükümetin çözüm sürecini halka anlatmak için oluşturduğu akıl insanlar heyetinde yer alan isimlerden biri olan Dicle Üniversitesi öğretim üyesi Vahap Coşkun böyle bir ortamda artık çözüm sürecinin devam etmesinin çok da mümkün görülmediğini açıklıyordu (www.türkiye.dw.com.tr, 2016).

HDP’nin son dönemlerde gittikçe yükselen konumunu anlamada Erdoğan’dan hoşlanmayan, CHP ve MHP gibi partilerden de umudunu kesmiş, olanların vereceği söylenen oy desteği kamuoyu tarafından biliniyordu. İktidar Partisinden MHP’ye oy kayması yaşandığı, Erdoğan’ın çözüm sürecini aniden durdurmasında bununda etkisinin olduğu şeklindeki söylemleri ciddiye almak gerekiyordu. Erdoğan’ın Kürt sorunu yoktur çizgisine dönmesinin, Türk milliyetçiliğine yakın olan seçmenlerin oylarını nasıl etkileyeceği belirsiz olmakla beraber, bu tutumun aynı zamanda İktidar partisine yakın Kürtlerde HDP’ye yönelik yükselişi artıracığı da büyük bir olasılıktı. Ayrıca kamuoyunda oluşan ve bazı muhalefet partilerinin sözcülerine göre Erdoğan süreç karşıtı çıkışlarıyla Türk milliyetçilerini, Hükümet’te sürecin devamı yönünde ısrar ederek Kürt milliyetçilerini AK Parti’ye çekmeye çalışıyor, şeklinde kamuoyunda algı oluşmaya başlamıştı (www. rusen cakir. com, 2016). Demirtaş’ın Öcalan’ın çağrısıyla PKK’nın silah bırakabileceğini açıklaması üzerine KCK karşı açıklama yapmıştır. “Şunu açıkça vurgulamalıyız ki HDP, PKK’nın yasal partisi değildir. Bu çağrıyı HDP yapamayacağı gibi mevcut İmralı koşullarında bulunan Öcalan’ın da böyle bir çağrı yapması mümkün değildir” (www. yurt gazetesi. com.tr. 2016). Taha Akyol Türkiye’de yeniden kan ve ölüm dönemine girilmesinin sorumlusu kim başlıklı yazısında; Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Dolmabahçe mutabakatı ile ilgili söylemiş olduğu sözler ve Türkiye’de Kürt sorunu yoktur türünden açıklamaları HDP ve bazı sol kesimlerde çözüm sürecini bozan ve PKK’nın silahlı eylemlerini tekrar başlatmasının ana sebebi olarak gösterilmektedir. Temel soru şudur. Hür seçimlerin yapıldığı ve ilgili partinin yüzde 13 oy aldığı bir ülkede terörü değil de halkı yok saymak olabilecek şey değildir. Çözüm sürecindeki tıkanmayı Erdoğan’a bağlamak da yanlıştır. Çünkü başından

itibaren PKK ve Kandil çözüm sürecini içine sindiremedi. Ayak sürüdü, çözüm sürecine aksi yönde açıklamalar yaptı. Öcalan'ı bile aşan şartlar ileri sürerek hatta zaman zaman Öcalan'ı dinliyormuş gibi yapıp Öcalan'ın isteklerini yerine getirmeyen örneğin; sınır dışına çekilme konusunda Öcalan'ın emrine uymayan PKK çözüm sürecine karşı olduğunu açıkça olmasa da dolaylı yoldan göstermiş oluyordu. 28 Şubat günü gerçekleşen Dolmabahçe buluşmasında Öcalan'ın silah bırakma çağrısını da içeren 10 maddelik bildirisini de okunmuştu. Aynı gün KCK adına açıklamalarda bulunan Mustafa Karasu bu bildiriye karşı çıkarak, hiç kimsenin KCK adına silah bırakmasından PKK'nın kongre kararı olarak silah bırakacağından söz etmesi mümkün değildir. Böyle bir görev hiç kimseye verilmemiştir ve üzerine vazifede değildir açıklamasında bulunmuştur. “Terör olayını sadece Dolmabahçe mutabakatı etrafındaki tartışmalar üzerinden değerlendirirsek doğru sonuca ulaşamayız. PKK'nın tavırlarını ve totaliter savaşçı ideolojisini dikkate almadan doğru tahlil yapmaya kalkmak eksiklik olacaktır ve sorunu yanlış yönlerde değerlendirmemize neden olabilecektir” (Taha Akyol, Hürriyet, 2015).

Hükümet 10 Temmuz 2014 tarihinde çözüm sürecine ilişkin usul ve esaslara dair kanun çıkarmıştı. Öcalan ve PKK ile görüşmelere yasal zemin hazırlıyor, PKK ile çözüme ulaşmak konusunda hükümete yetki veriyordu. Abdullah Öcalan 2 Ekim tarihinde devletle yapılan görüşmelerin müzakere yönü ağır basan bir kararlılıkla sürdüğünü ve yol haritasının ortaya çıktığını da açıklamıştı. Fakat 6-7 Ekim tarihlerinde Güneydoğuyu adeta kan gölüne çeviren olaylar düzenlendi. 11 Ekimde Cemil Bayık KCK adına Kandil'de Alman ARD'ye “gerillayı kuzeye gönderdik” şeklinde açıklama yapmıştı. Buradan şu sonuca varıyoruz. PKK ve KCK Türkiye'ye Öcalan'ı da aşan şartlar ileri sürerek çözüm sürecinin adeta sonunu hazırladılar (Akyol, hürriyet gazetesi, 2015).

7 Haziran seçimlerinde barajı geçerek 80 Milletvekili ile mecliste temsil edilme hakkını elde eden HDP'nin başarısı Kandil'i memnun etmemiştir. Kandil bu başarıdan kaygılanmıştır. Çünkü Kürtler üzerindeki etkisini ve bölgedeki hakimiyetini kaybedebileceğini düşünmüştür. Kandil'in çözüm sürecini bitirme nedenlerinden en önemlilerinden biri de aslında bu durumdur. Kürt siyaseti son yıllarda artık silahlı mücadeleyi tartışmaya yönelmişti. Silahlı mücadele yerine sivil siyasetin geliştirilmesi

gerektiği Kürt halkının önemli bir bölümü tarafından destek ve taban bulmaya başlamıştı. Bu anlamda Kürt sorununun müzakereler ve görüşmeler yoluyla çözüme gidilmesi sıkça dillendirilmeye başlanmıştı. Fakat PKK'nın silahlı güçleri açısından bu sayılanlar reddediliyordu. Çünkü silahların susması savaş baronlarını etkisiz hale getirecek ve elde etmiş oldukları güç ellerinden alınacaktır. Bu durum son çatışmaların başlamasında en önemli faktörlerden biridir (Ömer Baş, hak söz haber, 2015).

Erdoğan ile Davutoğlu hükümet arasındaki en kritik fay hattının çözüm süreci olduğunu söyleyebiliriz. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sürecin son zamanlarda hükümetin çözüm süreci ile ilgili attığı adımları sert bir dille eleştirmesi, bunu da kamuoyu ve basın önünde yapması, buna ek olarak HDP ve onun genel başkanı Selahattin Demirtaş başta olmak üzere Kürt siyasi hareketine yönelik çok sert çıkışlar yapması nedeniyle süreç tıkanmıştır. Öyle ilginç bir durum ki bilmeyenler, Ahmet Davutoğlu'nun Başbakan olur olmaz Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan habersiz bir süreç başlattığını sanabilirler. Oysa ki bu sürecin mimarı bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan'dır. Süreci devlet adına yürütenlerde aşağı yukarı aynı kişiler, peki o zaman Cumhurbaşkanı Erdoğan neden rahatsız olmuştur. Esas neden PKK'nın silah bırakmayı sürekli ertelemesi ve bunun içinde hükümetin yeni adımlar atmasını şart koşması ve bu taleplerini de sürekli farklı alan ve konulara yöneltmesinin etkisidir. Erdoğan Kürt siyasi hareketinin sürekli yeni adımlar dayatmasından rahatsız olup, izleme heyetine alenen karşı çıkınca Öcalan'ın Nevruz mektubunda belki de tek gündem maddesi Türkiye'ye karşı silah bırakma olacak olan PKK'ya kongresini yapma ve silah bırakma çağrısını yine belirsiz bir tarihe ertelemesine neden olmuştur (www. rusen cakır.com. 2016).

Cemil Bayık, 11 Temmuz tarihli KCK açıklamasında ateşkesin bittiğini ilan etmiştir. Türk devletinin Kürt sorununa bir çözümü olmadığı için baraj yapımlarında ısrar ettiğini belirttiği açıklamasında bundan sonra baraj yapımı alanlarında yaşanacak çatışmalardan ve ortaya çıkacak sonuçlardan bu barajların yapımında ısrar eden hükümet ve bu işlerin yapımını üstlenen müteahhit firmaların sorumlu olacağını ifade etmiştir. Bir diğer örgüt yöneticisi Bese Hozat ise 15 Temmuz günlü PKK yayın organı Özgür Gündem gazetesindeki köşe yazısında ,Yeni sürecin devrimci halk savaşı olacağı açıklamasını yapmıştır. (www.selamanadolu.com, 2015). 11 Temmuz 2015 tarihinde

KCK'nın bölgedeki baraj yapımlarını gerekçe göstererek ateşkesi bitirdiğini açıklaması KCK'ya göre, Kürt özgürlük hareketinin titiz tavrının istismar edilmesi idi. Barajların ve baraj yapımında kullanılan araçların gerilla güçlerinin hedefinde olacağı belirtilen KCK açıklamasına göre, özgürlük hareketlerini istismar edenlere karşı gereken tavrı göstereceklerini açıklayarak güçlü oldukları mesajını vermeye çalışmıştır (www.yurtgazetesi.com, 2015). KCK başkanının “Biz artık Türkiye ile savaşmayacağız yeter, bu şekilde bir yere varılamayacağını iki tarafta gördü. bizi artık terör listesinden çıkarın” diye Almanya'ya seslendiği, hatta geçmişteki eylemleri için özür dilediği demecinin ertesi günü Ağrı Diyardin'de yaşanan olayların çok ilginç ve bir o kadar da şaşırtıcı olduğunu vurgulayan Ezgi Başaran'a göre; “PKK'lılar geçen sene de, bir önceki sene de, çeşitli köylerdeki şenliklere, pikniklere katılmışlardı, askerde jandarmada bunun farkında, fakat bu konunun başka bir yanı, hem de hiç de olmayan bir yanı şimdini aklınıza geldi diye sorarlar insana tam olarak şimdi mi? HDP'nin barajı geçmesi tartışılırken mi aklınıza geldi bu şenlikler?” (Başaran, 2015: 294-296).

Cumhurbaşkanına atıfta bulunan Başbakan yardımcısı Yalçın Akdoğan esas olanın uygulama olduğunu ve sürecin ete kemiğe bürünmesi için somut gelişmelerin olmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Dolmabahçe görüşmeleri yeni yapılacak anayasa çerçevesinde demokratik ve çoğulcu sistem etrafında müzakerelerin devam etmesi karşılığında, silahlı mücadele yerine demokratik siyasetin olmasına dönük karar alınması karşılığında, PKK kongre kararı olarak silah bırakacaktı. Kaldı ki bu süreç Dolmabahçe'de ki toplantıda öngörüldüğü şekliyle gelişmedi. Tam da Kürt sorunun silah ve şiddet yolundan siyaset yoluna girdiğini düşünürken, Dolmabahçe sürecinden sonra yaşanan gelişmelerle birlikte iki yılı aşkın bir süredir devam eden çözüm ve barış süreci sona ermiştir (Çiçek ve Coşkun, 2016).

22 Temmuz 2015 tarihinde Şanlıurfa'nın Ceylanpınar İlçesinde görev yapan iki polis memuru evlerinde şehit edildiler. Fırat Haber ajansı, HPG basın bürosundan yapılan açıklamada şöyle diyordu. “22 Temmuz günü bir grubun Suroç katliamına misilleme amacıyla Ceylanpınar'da IŞİD çeteleriyle işbirliği yaptıkları tespit edilen iki polis memuruna karşı bir cezalandırma eylemi gerçekleştirilmiştir. Zaten kopma aşamasına gelmiş olan çözüm sürecinin sona ermesinin resmen ilan edilmesi diyebileceğimiz gelişmeler bu olayların ardından birbiri ardına gelişmeye başladı. 24

Temmuz 2015 tarihinde TSK, PKK'nın Kuzey Irak kamplarına operasyon düzenledi. 11 Ağustos 2015 tarihinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan terör örgütlerinin ülkemiz için tehdit olmaktan çıkarılıncaya kadar silahlar bırakılıp gömülünceye kadar mücadelenin süreceğini açıklamıştı (www.yurtgazetesi.com, 2016). KCK'nın çatışmasızlık sürecini bitirme gerekçeleri epeyce garip gerekçelerdir. Daha önce yargısız infazlar, gözaltındaki kayıplar, asit kuyuları, köy yakmalar, faili meçhuller gibi hiç birinden bahsedilmezken baraj yapımı gibi garip ve daha önce çok fazla gündeme getirilmeyen gerekçeler kamuoyunda oldukça şaşkınlığa neden olmuştur (www.haber10.com, 2015). Yaşanan terör olayları ve son olarak da Dağlica ve Iğdır'da ki saldırılar tüm Türk halkını derinden yaralamıştır. Cizre'de sokağa çıkma yasağı uygulanmış ve günlerce devam eden aralıksız çatışmalar yaşanmıştır. Kürtleri de Türkleri de çileden çıkararak ülke genelinde kaos ve kargaşa ortamı yaratılmak istenmiştir. (www.atayurtgazetesi.com.tr, 2016). TBMM' de dokunulmazlıkların kaldırılması ile ilgili olarak bazı HDP ve CHP'li milletvekilleri için bu düzenlemenin yapıldığı iddia ediliyor. Diğer taraftan da bu dokunulmazlık düzenlemesi haklarında fezleke olan bazı milletvekillerinin üzerinde bir tehdit unsuru gibi duracağı anlaşılmaktadır. Belirli milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasının pek hayırlı olmayacağı ve bu durumun Türk-Kürt birlikteliğinde önemli kırılmalara yol açacağı anlaşılmaktadır. (www.yeniasya.com.tr, 2016).

AK Parti Genel Başkanlığına seçilen Binali Yıldırım Başkanlığında ilk MKYK toplantısında yeni dönemde AK Partinin iki önemli önceliğinin olacağı, birincisi başkanlık sistemi, ikincisi terörle mücadele olarak açıklanmıştır. MKYK toplantısında başkanlık sistemini, AK Parti'nin birinci önceliği olarak belirleyen üyeler ikinci sıraya da terörle mücadele konusunu yerleştirmişlerdir. Terörle mücadelenin çerçevesi de çizilmiştir. Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünün korunması önemli ve önceliklidir. Dağda son terörist kalmayıncaya kadar mücadelenin sürdürüleceği, mücadele sürdürülürken bölge halkının rahatsız edilmemesi bu mücadelenin halkın kazanılarak başarılı olabileceği, ayrıca terörle mücadele edilirken çözüm sürecinin gündeme alınmaması da kararlaştırılmıştır. Çözüm sürecini Türkiye'ye kazandıran hükümette ve AK Parti'de çözüm sürecinin devamı yönünde önemli bir kırılma olmuştur (www.sosyalhayat.hurriyet.com, 2016). Çözüm sürecine neden olan gelişmelere geniş bir pencereden baktığımızda, bu sürecin daha öncede ifade edildiği gibi gayet iyi niyetli

olarak başlatıldığı bilinmektedir. Bu süreç ilk başladığında gerek hükümet kanadı gerekse Kürt siyasi hareketi sürece oldukça olumlu yaklaşmışlar yapılan açıklamalarla, tüm toplum kesimlerine de bir umut aşılanmış, yapılan araştırmalara göre toplumun desteğinin yüzde seksenlere yaklaştığı ifade edilmiştir. Sürecin başlangıcından itibaren sayısız görüşme yapılmış, sayısız toplantılar gerçekleşmiş, sayısız kararlar alınmıştır. Bunların bir kısmı kamuoyu önünde yapılmış. Bir kısmı da gizli olarak kapalı kapılar ardında gerçekleşmiştir.

Süreç boyunca özellikle hükümet tarafı büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Bir taraftan toplum kesimlerini ikna etmeye çalışırken, diğer yandan muhalefet partilerinin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının sürece yönelik eleştirilerini göğüslemek zorunda kalmıştır. Süreç devam ederken oluşturulan akıl insanlar heyetleriyle süreci ülkenin dört bir yanında anlatmaya çalışmıştır. Çözüm süreci boyunca hükümeti en fazla PKK'nın ardı arkası gelmeyen istek ve talepleri zorlamıştır. Süreçte hükümet Kürtlerin sosyal, kültürel ve siyasi haklarının çok büyük bir bölümünü iade etmiştir. Süreç boyunca her iki tarafta birbirine kuşku ile yaklaşmış, PKK hükümetin kendilerinden silah bırakmalarını ve sınır dışına çekilmelerini isteyerek kendilerini tasfiye etmeye çalıştığını düşünmüştür. Hükümet ise silah bırakma ve sınır dışına çekilme kararı alınmasına rağmen PKK'nın bu kararlara uymadığını belirterek PKK'nın samimi olmadığını düşünmüştür.

Zaten zorlukla yürüyen sürecin sonlarına doğru, PKK'nın Kandil'deki yöneticileri tarafından devlete adeta meydan okuyan devlet sınırları içerisinde asla kabul edilemeyecek, devletin hükümlerlik haklarını ortadan kaldıracak şekilde açıklamaları, hükümet cephesinde kızgınlık oluşturduğu gibi sürecin devamı konusunda da iyimser havanın kaybolmasına neden olmuştur. PKK yöneticilerinin yaptığı açıklamalarda, Kürt siyasetçi ve belediye meclis üyelerinin ve belediye başkanlarının tutuklanmaları veya gözaltına alınmaları halinde PKK Militanlarının ve örgütünde karşı hareket olarak devletin yöneticilerini ve görevlilerini tutuklayabileceği ve gözaltına alabileceği gibi küstahça açıklamalar, çözüm sürecinin adeta sona ermek üzere olduğunu haykırıyordu. Çözüm sürecinin sonlarına doğru hükümetin ve PKK'nın Kandil yöneticilerinin karşılıklı suçlayıcı açıklamaları süreci tıkamıştır. Hükümet HDP'nin genel seçimlerden zaferle çıkmasını ve 80 milletvekili ile mecliste temsil

edilmesini içine sindirememiş süreç boyunca Kürt oylarının HDP'ye gittiğini düşünmüş milliyetçi oyların ise, MHP'ye gittiğini düşünerek çözüm süreci konusundaki kararlılık fikrinden vazgeçmiştir. Kandil'de ki yöneticilerin çözüm sürecinin bittiğini açıklaması, önce Suruç katliamı ardından Ceylanpınar'da iki polis memurunun şehit edilmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. 24 Temmuz 2015 tarihinde TSK'ya bağlı savaş uçakları PKK'nın Kandildeki kamplarını bombalamıştır. Bu operasyonla birlikte artık çözüm süreci tamamen sona ermiştir. Bölgede yaklaşık üç yıla yakın bir süre devam eden çatışmasızlık ortamı sona ermiş, şehirlerde hükümrânlık kurmaya çalışan PKK terör örgütüne karşı kararlı bir mücadele yürütülmüş ve sonuçta PKK'nın emperyalizmle uyumlu hedeflerine ulaşması engellenmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan açıklamada çözüm sürecinin buzdolabına kaldırıldığı, ülkemiz sınırları içerisinde tek bir terörist kalmayınca kadar terörle ve teröristle mücadelenin süreceğini açıklaması, bundan sonra yaşanacak gelişmelerin ve olayların sinyalini veriyordu. Çözüm sürecinin başarısızlığa uğramasının ardından bu konuda toplum kesimlerinin düşüncelerine yer veren gazeteci Abdülkadir Selvi'nin güvenilir bir anket sonucu diye aktardığı verilere göre geçmişte % 78 olan çözüm sürecine destek oranının çözüm sürecinin ardından % 35'e gerilediğini bu durumun da çözüm adına umut verici bir gelişme olmadığını, halkın büyük bir kısmının PKK'nın çözüm sürecini istismar ederek büyük şehirlerde yığınak yaptığını söylediklerini aktarmıştır (Selvi: hürriyet gazetesi, 2016).

3. BÖLÜM

ÇÖZÜM SÜRECİ ARGÜMANLARININ TARTIŞILMASI

3.1. SORUNUN ÇÖZÜMÜNDE DİLE GETİRİLEN ANA UNSURLAR

Bölge halkının terör örgütlerine katılımına baktığımızda ortaya çok farklı gerekçelerin çıktığını görürüz. Bu gerekçeler, dil sorunundan kimlik sorununa, demokratik hak ve özgürlük talebinden, anayasal eşitlik talebine kadar çok değişik şekillerde yer almaktadır. Bu konuda çalışma yürüten araştırmacılar bu argümanları değişik bakış açıları ile ele almışlardır. Örneğin, Sever ve Özeren'e göre, "Çalışmalar terörist örgütlere katılımında pek çok sosyo-ekonomik faktörün etkili olduğunu göstermektedir. Nüfusun yoğunluğu, ekonomik eşitsizlikler, yoksulluk, işsizlik, eğitim düzeyi, genç nüfus gibi başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir" (Sever ve Özeren, 2011: 128). Hakkari özelinde yapılan bir araştırmada insanların terör örgütüne katılımlarını etkileyen nedenler incelendiğinde insanların en fazla yakınmış olduğu sorunlar arasında sayabilecek olanları şöyle sıralayabiliriz; coğrafi şartlar, güvenlik sorunu, bölgedeki kamu görevlileri, eğitim alanında karşılaşılan sorunlar, sosyo-psikolojik sorunlar işsizlik ve ekonomik durum, bölgede kaçakçılık, din olgusu ve ahlaki çöküntü, nüfus artışı, yerel kamu kurumlarındaki yolsuzluklar, örgüte katılımında bireysel diğer nedenler başlıkları altında ele alınmıştır (Sever ve Özeren, 2011:141). Öyleyse çözüm sürecinde ne isteniyor. Uluslararası Kriz Grubunun (UKG), en son raporuna göre PKK'nın talepleri;

- 1- Faili meçhullere karışanlar cezalandırılınsın
- 2- Öcalan önce ev hapsine çıkarılınsın, sürecin sonunda serbest kalsın
- 3- Valiler seçimle belirlensin
- 4- Bölgesel parlamento kurulsun
- 5- Bölge zenginliğinden yerel yönetimler pay alsın
- 6- Yerel yönetim eğitim, sağlık, kültür ve turizmde etkili olsun
- 7- Anayasadan Türk kelimesi kaldırılınsın
- 8- Jandarma İstihbarat ve Jitem kaldırılınsın
- 9- Şehirlerde yerel polis ve öz savunma güçleri düzeni sağlasın

Bu rapor dikkate alındığında Türkiye Cumhuriyeti Devletinden istenenin kendi sınırları içerisinde önce özerk ya da federe bir bölgenin oluşması sonrada tarihimizde ve dünyada örnekleri çok olan bağımsız bir devlet yapısının ortaya çıkarılmaya çalışıldığı açıkça ortadadır. Çözüm süreci boyunca bir taraftan Kürtler lehine düzenlemeler yapılırken diğer yandan da Kürtlerin bazı temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına değinen Ezgi Başaran'a göre; "TRT Şeş'i açtınız, Mem-u Zin'i bastınız, Kuran-Kerim'i de bastınız. Allah aşkına başka? başkası şu, şu kanalı açar, bu kitapları basarken, aynı zamanda Kürt siyasi hareketine mensup yüzlerce kişiyi, siyaset akademilerinde ders veren sosyal ve siyaset bilimci onlarca hocayı haislere tıktınız." (Başaran, 2015:300, 301).

Öte yandan bu konudaki sert milliyetçi muhalif yaklaşımı temsil eden Ümit Özdağ' a göre, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından Türk milliyetçiliğini bir etnik gruba indirerek ve Türk Milliyetçiliğini PKK bölücülüğü ile eş değer gören ve gizlice sürdürülen ve Ocak 2009'da TRT Şeş'in açılması ile yeni bir aşamaya geçen ve sonunda Ayna-Türk-Erdoğan görüşmesi ile Haziran 2009 tarihinde resmi hale getirilen PKK ve İmralı ile yapılan müzakerelerde Türkiye Cumhuriyeti devletini Türk devleti olmaktan çıkaracak yaklaşımlar benimsenmeye ve geliştirilmeye çalışıldığını belirtmiştir. "Devlette 2006 yılları ile 2011 yılları arasında müzakereci anlayış hakim olmuş, tam bir başarısızlıkla sürmesine ve sonuçlanmasına rağmen hükümet müzakereci tutumunda ısrarcı olmuştur. 30 Eylül 2012 tarihinde yapılan Ak Parti kongresinin en çarpıcı ve önemli hedefleri arasında 2023 manifestosunda ortaya konulan reformlar ile ilgili olarak 63 maddeden oluşan program belirlenmiştir. Eğer bu maddeler gerçekleşecek olursa 1923 yılında Kurtuluş Savaşı ile kurulan Türkiye Cumhuriyet Devletinin de sonu gelmiş olacaktır. Yerine ise birden çok etnik yapılı federal bir devlet kurulacaktır" (Özdağ, 2015: 30-35).

Demokratik hak ve özgürlüklerin bir kişiyle konuşularak, tartışılarak değil, demokratik hukuk devletinin gereği olarak devlet tarafından tartışmasız verilmesi gerektiğine vurgu yapan Özcan Yeniçeri' ye göre ise, "düzenlemeler etnik değil, millet, bölgesel değil, ulusal, kısmi değil, milli temelde yapılmalıdır. Türkiye'de devlet içinde devlet, millet içinde millet dil içinde dil, sınır içinde sınır, yaratacak, gelişmelere son verilmelidir" (Yeniçeri, 2015: 228).

Aslına bakılırsa Kürtlerin taleplerinin büyük bir bölümü kabul edilmiştir. Halen Kürtçe Televizyon ve radyo yayınları devam etmektedir. Mahkemelerde Kürtçe savunma hakkı tanınmış bulunmaktadır. Dillerini öğrenmelerine engel yoktur. Ekonomik olarak Güneydoğunun kalkındırılacağı güvencesi verilerek, Kürt kökenli insanlarımızı bu hususların inandırılması halinde ve terör örgütünün kendilerine hiçbir şekilde baskı yapmayacağı güvence altına alındığı takdirde, halkın desteğini kaybeden PKK'nın dağdan inmese de varlığını devam ettirmesinin mümkün olmayacağı açıktır (Güven, 2015: 255-261). Buradan şunu anlıyoruz ki Kürt halkını tatmin edecek düzeyde temel hakları sağlandığı takdirde halkın PKK'ya vermiş olduğu destek minimum düzeye inecek belki de terör örgütünün sonunu getirecektir. Kürt sorunu kendisini Kürt olarak tanımlayan vatandaşların Kürt olmalarından kaynaklanan ve kullanamadıkları haklarının ortaya çıkardığı sorunlarıdır. Ancak Kürt sorunu veya Kürtlerin sorunları son yıllarda oldukça gündem oluşturan terör sorunuyla sıklıkla karıştırılmaktadır. Kürt sorunu toplumun büyük çoğunluğunun bildiği gibi temelde bir dil, kimlik ve kültür sorunudur.

Kürt sorunu ile terör sorununun bir birinden ayrıştırılması gerekmektedir. Terör sorunu bir bakıma Kürt sorununun bir sonucu olarak görülebilir. Oysa terör ve PKK terör örgütü olmasaydı da Kürt sorunu ve Kürtlerin sorunları olacaktı. Nitekim PKK yokken 1980 öncesinde de tek parti döneminde de Kürt sorunu vardı. Kürtlerin sorunları vardı. Bu ülkede Kürtlerin düğümlenmiş ve kronik hale gelmiş sorunları vardır. Ancak sadece Kürtlerin sorunları yoktur. Kürtlerin sahip olmadığı, demokrasi eksikliğinden kaynaklanan sorunları hukuksuzluktan, ayrımcılıktan kaynaklanan sorunlar, bütün vatandaşlarımızın ortak sorunlarıdır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan pek çok topluluğun sorunları vardır. Kürt sorunu sınırları daha belirgin, daha derin ve çözümü öncelikli olan meselelerdir (Akpınar: 2015: 13-14). Yukarıda Akpınar'ın değindiği gibi, Kürt sorunu bugünün sorunu olmadığı gibi çözümü de hemen bir günde halledilebilecek kadar kolay da değildir.

Kürtlerin olduğu kadar Türklerin de pek çok sorunu bulunmaktadır. Fakat Kürtlerin çözüm bekleyen dil, kimlik ve kültürel sorunları bir adım daha öne çıkmaktadır. Yine Akpınar'ın ifade ettiği gibi ekonomik problemlerin, işsizliğin, gelir düzeyindeki düşüklüğün ve olumsuz hayat şartlarının Kürt sorununa ve dolayısıyla terör

sorununa elbette büyük etkisi vardır. Baktığımızda ekonomik olarak gelişmiş ve istihdam alanı olarak gelişmiş bölgelerimizde Kürt sorunu değilse de terör sorunu çok daha azdır. Buda göstermektedir ki ekonomik refah düzeyi arttıkça terör de aynı oranda azalmaktadır. Ancak Kürt sorununu veya terör sorununu sadece ekonomik nedenlerle açıklamak ve hayat şartlarına bağlamak soruna yanlış teşhis koymak olacaktır. Bu durum ise sorunu çözmek yerine daha da karmaşık hale getirebilecektir. Ekonomik olumsuzluklar, işsizlik, fakirlik gibi sorunlar temelinde dil, kültür ve kimlik sorunu olan bu sorunu görünür hale getirmektedir. Kürt sorunu bu nedenlerle birlikte kültür ve dil farklılığını ortaya çıkaran karmaşık ve çetrefilli bir sorundur (Akpınar, 2015: 29-31). Bu görüşlerden şunu çıkarabiliriz. Ekonomik gelişme sağlandıkça terör azalmakla birlikte Kürt sorununun çözümüne çok da fazla katkısı olmamaktadır. Akçay; Çözüm süreci öncesi adı açılım süreci olan ve toplam 26 maddeden oluşan açılımı şu şekilde sıralamıştır.

- 1- Anayasa değişiklikleri üniter yapıya aykırı olmayacak
- 2- Kürtçe eğitime izin verilecek
- 3- İfade özgürlüğü artacak
- 4- Vatandaşlıktan çıkarılmaya bir düzen getirilecek
- 5- Teröre bulaşmayanlara yeniden vatandaşlık hakkı verilecek
- 6- Kamplar boşalacak
- 7- Belediyeler güçlenecek
- 8- Öcalan'ın durumu AİHM standartlarına getirilecek
- 9- Cezaevinde Kürtçe konuşulmasına izin verilecek
- 10- Genel af olmayacak
- 11- Terör suçlusu çocukların yargılanmaları terör kapsamı dışında tutulacak
- 12- Tarih dersinde müfredat değişikliği yapılacak, Kürtlerin varlığı tanınacak
- 13- Anadilde propagandaya izin verilecek

- 14- Özel eğitim merkezleri kurulup, silah bırakan teröristler rehabilite edilecek
- 15- Köye dönüş hızlandırılacak
- 16- Diyanet, Kürtçe Kuran-ı Kerim tefsirleri gönderecek
- 17- GAP tamamlanacak
- 18- Andımız okunmayacak
- 19- Alfabe değişmeyecek
- 20- Kürtçe yayına yeni düzenleme getirilecek ve serbest bırakılacak
- 21- Anadilini öğrenmek isteyenlerin önünde engel olmayacak
- 22- Kürtçe kursa düzen getirilecek
- 23- Azınlıklar enstitüleri kurulacak
- 24- Kürtçe seçmeli ders olarak alınabilecek
- 25- Halk Eğitim Merkezlerinde Kürtçeye izin verilecek
- 26- Güneydoğu Bölgesinde 250 yeni okul inşa edilecek.

Akçay'a göre, her Kürt bu açılımı desteklemelidir. Ancak bu çerçevenin dışına çıkıldığı takdirde özerklik, kimlik gibi konular masaya gelirse de her vatandaş gibi kimseye hiçbir gruba imtiyaz verilmemesini böyle bir gelişme olduğu takdirde herkesin buna muhalefet etmesi gerektiğini ifade etmektedir. (Akçay: 2010: 153,15).

Yöre şu anda kritik bir aşamadır. ABD ve İngiltere ile sınır komşusuyuz. Aynı zamanda Kuzey Irak'ta Barzani ve Talabani'ye bağlı peşmergelerin ve PKK'ya bağlı PYD' nin belli bir alanda egemenlik alanları oluşturma planlarının olduğu, karmaşık ve kaos içerisinde olan bu bölgede egemenlik kurmaya çalışan emperyalist güçlerin bölgede etkili olma çatışmalarına sahne olmaktadır. 1980'li yıllardan beri süre gelen PKK terör örgütü yapılanması şu anda Kuzey Irak sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bölgenin şu andaki stratejik konumu sınır komşumuz ABD ve yine onun projelendirdiği Kuzey Irak Kürt devleti kurma gayretleri, bölgemizin yumuşak karnını oluşturmaktadır.

Ayrıca silahlı ve deneyimli binlerce PKK militanının Kuzey Irak'taki varlığı ülkemizin bir potansiyel tehdit altında bulunduğunu göstermektedir.

Türkdoğan'a göre; "Terör örgütü PKK'nın Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, ABD gibi ülkeler ve Uluslararası kuruluşlar tarafından destek görüyor olması düşündürücüdür. Türkiye'nin yöre jeopolitiği ve stratejik konumu nedeniyle bölgede ileriye dönük projeler üretmesi, gerekmektedir" (Türkdoğan, 2013: 232). Nevzat Çiçek'e göre bölgenin adını gizlemenin ve inkar etmenin tarihi gerçeklerle bağdaşmadığını açıkladığı yazısında bu durumu şöyle ifade eder. Geçmişteki yazışmalara bakıldığı zaman Kürdistan adına çokça rastlamamız mümkündür. Kürdistan adını Yavuz Selim yazışmalarında kullanmış, Evliya çelebi yazılarında kullanmış, artık bütün kesimlerin bu bölücülük ve bölünme korkusundan kurtulması gerektiğini belirtmektedir. Çiçek, "Ben Kürt coğrafyasına Kürdistan dediğim zaman bana şöyle bir tepki geliyor ben Nevzat'ı da müslüman bilirdim, sanki Kürdistan demek insanı dinden çıkarıyor, işte bu tür sağlıklı olmayan yaklaşımlar aslında bizi bölünmeye götürüyor" (Çiçek, 2013: 86). Türk kelimesinin ne zaman nerede kullanılmasıyla ilgili tarihi arka planına değinen Muhsin Kızılkaya'ya göre, Osmanlı kendini Türk olarak tanıtip ifade etmiyordu. Osmanlı ben Osmanlıyım diyordu. Fakat Avrupalılar ve diğer ülkeler Osmanlıyı aşağılamak için Türk terimini kullanıyordu. Kürtlerin resmi dilin Türkçe olmasıyla bir sorunu olmadığını, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasıyla ilgili bir sorunu da olmadığını, İstiklal Marşı ile de bir sorunu olmadığını, Kürtlerin bunu zaten ortak bir payda olarak gördüğünü, Kürtlerin istediği şeylerin devletin kendi kültürlerini, dillerini, kimliklerini tanıdıktan sonra, Kürtlerin yukarıda sayılan değerlerle bir sorununun kalmayacağını belirtmiştir. (Kızılkaya, 2013: 108,109). Sorunun çözümü yönünde yetkili ve yetkisiz çok sayıda insan sorunla ilgili görüş ve öneri ortaya koyuyordu. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'na sizin kafanızdaki "Yeni Türkiye" Kürt sorununu nasıl çözecek diye sorduklarında o da açıkça şunları söylüyordu. "Ulusçulukla hesaplaşma zamanı geldi" (Özdil, 2013:307). Bu sözlerin doğru bir yaklaşım olmadığını söylememiz gerekir. Ulusçuluk, Türkiye Cumhuriyeti devletinin özüdür, temel unsurudur. Bir sorunu çözmek isterken başka sorunlara yol açabilecek son derece tehlikeli sözlerdir. Gerçekleşmesi mümkün olmadığı gibi dillendirilmesi bile son derece sakıncalı ve devletin temeline dinamit koymakla eşdeğerdir.

Kürt sorununa temel hak ve özgürlükler üzerinden yaklaşılması gerekmektedir. Temel hak ve özgürlükler üzerinden olaya yaklaşılması demek, bir kişinin doğumundan ölümüne kadar insan olmasından kaynaklanan temel hak ve özgürlüklerinin hayata geçirilmesi devletin bu temel hak ve özgürlüklere müdahale etmediği gibi bunları yasal, anayasal güvenceye kavuşturması devletin vatandaşlarının tümünün eşit ve birinci sınıf hak ve özgürlüklere sahip olduklarını, yaptığı uygulamalarla da göstermesi vatandaşına hissettirmesi gerekir. Bir başka deyişle benim ana dilim, benim kendime uygun gördüğüm mezhebim ve o mezhebimin getirdiği ibadet şekline devlet karar vermemelidir. Bunlar bizzat insanın hür iradesi ile karar vereceği konulardır ve insanın doğuştan getirdiği temel haklardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti topluma, bireylere vatandaşlık hukuku üzerinden bakmadıkça, bu kamplaşmalar, kutuplaşmalar ve kavgalar sürüp gidecektir. Bu şekilde bu tür sorunların hiç birini çözmemiz mümkün olmayacaktır (Altan, 2013: 194).

Atatürk'e, Türklüğe, Türk tarihine saldırılmasını ve bu değerlere eleştiri getirilmesinin yanlışlığına dikkat çeken Haluk Çay; bu saldırıları yapanların bilinçaltlarında Türk milletini ve devletini yıkmak ve parçalamak hayallerinin yattığını ileri sürmektedir. Günümüzdeki bölücülük olayı “ideolojik” bir mücadeleyi gerektirmektedir. Bu mücadelede Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel taşları olan devletin siyasi yapısı, başkenti, resmi dili, Türk Bayrağı, Türk kimliği Lozan antlaşması ve kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, ne yazık ki dağdaki eşkıyasından entel geçinen ihanet şebekelerine kadar, saldırıya uğramakta ve bu değerler ortadan kaldırılmak istenmektedir. Konuyu anlamadan bilmeden sanki bir çareymiş gibi “Federasyon”, “Konfederasyon” tartışmaları, “İkinci Cumhuriyet” tartışmaları, sürekli gündemde tutulmaya çalışılmaktadır. Kürt kimliği, meselesinin yakın siyasi tarihimizin şansız politik hataları olduğunu söyleyen Çay'a göre, Bunu yapanların bu konuyu sürekli gündemde tutmaya çalışanların hedeflerinin Türk Milleti, Türk Tarihi, Türk Dili ve sonunda Türk devleti olduğunu söylemektedir. Türk kavramının bile inkar edilmeye çalışıldığını, alt kimlik-üst kimlik tartışmaları arasında ne olduğu belli olmayan “halklar” “mozayik” gibi terimlerin getirilmeye çalışıldığını etnik milliyetçilik doğrultusunda Türkiye'nin birlik ve beraberliğine kastedildiğini ve ülkede birtakım siyasi nitelikte olaylara çanak tutulmaya çalışıldığını belirtmiştir. Çay'ın fikirlerine genel olarak katılmakla birlikte Kürt kimliğinin kabul edilmesinin yakın siyasi

tarihimizin hatalarından biri olduğunu ifade etmesi doğru değildir. Kürt kimliğinin yaklaşık 100 yıldır reddi bugünkü sorunların temelini oluşturmuştur (Çay, 1996: 443-450).

Açılım ve çözüm süreçleri gündemde yokken, 3 Ağustos 2002 tarih ve 4771 sayılı kanunla terör suçları için öngörülen idam cezası ağırlaştırılmış müebbet hapse çevrilmiştir. Kanunla yapılan düzenlemeler, 2004 yılında anayasa hükmü haline getirilmiştir. Paket kapsamında temel hak ve hürriyetlerin tanımı yeniden yapılmış, genel sınırlayıcı bazı hüküm ve düzenlemeler anayasadan çıkarılmış, bazı anlaşılması güç ifadelerin daha net anlaşılması sağlanmıştır. Bu çerçevede farklı dil ve lehçelerde yayın yapma imkanı getirilerek, Kürtçe yayın yapmanın önündeki engeller kaldırılmış, ancak bu yakın siyasi tarihimizde üçlü koalisyon olarak tabir edilen hükümet döneminde uygulamaya geçirilememiştir. Anayasada yapılan bu değişiklikler temelde Kürt sorununun çözümüne yönelik temel hak ve özgürlüklerle ilgilidir. Temel amaç ise AB'nin Türkiye üzerindeki baskısını azaltmaktır. Aynı zamanda bu değişiklikler 12 Eylül rejiminin siyaset üzerindeki baskıcı, ezici, yok edici, yönlendirici etkisini kaybetmesinin de yolunu açmıştır (Tayyar, 2014: 256-257).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66. Maddesinde ulusal kimlik “Türk” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda esas alınan ölçüt ise etniklik değil vatandaşlıktır. Yine aynı maddede Türk şöyle tanımlanmıştır. “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes” şeklinde ifadesini bulmuştur. Bugün birçok ülkede ulusal kimlik kurucu egemen ulusun kimliğidir. Örneğin, Fransız halkının ulusal kimliği olan “Fransızlık” esasen coğrafi bir aidiyet değil, 5. Yüzyılda Galya’yı ele geçirerek, Fransa’yı kuran Franklara aidiyeti ifade etmektedir. Fakat siyasi anlamda bu kimlik ise Fransa’da ki tüm etnik gruplar için temsili ulusal kimliktir. Aynı şekilde yaklaşık on beş etnik grup bulunan İngiltere’de ulusal kimlik ise İngiltereli değil İngilizdir. Almanya’da Almanyalı değil, Almandır.

Dolayısıyla günümüzde suni olarak gündeme getirilen Türkiyelilik tanımının hiçbir meşru ve tarihi dayanağı bulunmamaktadır. Şu da bir gerçektir ki Türk milletinin %90’ı aşan bir çoğunluğu kendisini Türk olarak tanımlamakta ve Türk kimliğini önemsemektedir. Türk kimliği ile ilgili belirtilmesi gereken önemli bir husus da kişinin özgür iradesiyle benimsediği kimliğinin kökeni ne olursa olsun o kişi için bir üst kimlik

değil, asli kimlik haline geldiğini kabul etmek gerekir. Farklı bir kökene sahip olsa da Türküm diyen kişinin kimliği onun asli kimliğidir (Önder, 2009: 11-12). Bugüne kadar Kürt sorunu ve kimliği adına gelişen hiçbir olumlu gelişmenin yasal altyapısının olmaması en temel sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. (Ömer Baş, hak söz haber: 2015).

Kürt sorunu olarak görülen gelişmelerin yasal güvenceye kavuşturulmamış olması nedeniyle, bugün bu gelişmeleri önemseyen ve kabullenen bir siyasi iktidarın yerine bir başka iktidarın gelmesi ile birlikte sağlanan bütün kazanımların ve gelişmelerin bir anda tersine döndürülebileceği endişesi Kürt halkının önemli bir bölümünde bulunmaktadır. Türkiye'nin amacı en üst seviyede bir demokratik siyasete ulaşmaktır. Bu bağlamda devletimiz Kürt kökenli vatandaşlarımızın istek ve taleplerini dikkate alan bir girişim başlatmıştır. Kürtçe televizyon kurulması gibi somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Etnik kökenleri ne olursa olsun bütün vatandaşlarımızın temel demokratik haklardan faydalanabileceği bir barış ve refah ortamını tesis etmemiz gerekir. "Milli Birlik Ve Kardeşlik Projesi" sürecinde öncelikle etnik kimlik ve yerel dillerle ilgili vatandaşlarımızın hak ve hukuklarını genişletici düzenlemeleri tez elden hayata geçirmemiz gerekiyor, bunun için devlet şu gelişmeleri sağlamıştır. Bunlar ayrıca devletin verdiği bir lütuf değil, Kürt halkının olması gereken haklarıdır.

- 1- Bizzat devletin televizyonundan 24 saat anadilde yayın sağlanmıştır.
- 2- Özel radyo ve televizyonlara ana dilde yayın serbestisi sağlanmıştır.
- 3 - Anadilde propaganda imkanı sağlanmıştır.
- 4- Cezaevlerindeki hükümlülerin anadilde görüşme yapabilmesi sağlanmıştır
- 5- Çocuklarına istedikleri ismi özgürce verme imkanı verilmiştir.
- 6- Yerleşim yerlerine yerel isimler eski verilmesi sağlanmıştır.
- 7- Üniversitelerde yerel dillerde bölüm ve enstitü açılması sağlanmıştır.
- 8- Kürtçe kurslar açılması sağlanmıştır.

9- Devlet okullarında kendi anadillerinin öğrenilmesi mümkün hale gelmiştir (Yüksel, 2012: 83-84).

Görüleceği üzere Yüksel'in belirtmiş olduğu bu düzenlemeler Kürt halkının devleti ile barışmasının da başlangıcı olacaktır. Kürt halkından yıllarca esirgenen bu haklar, bundan sonra birlik ve beraberliğimize de büyük katkı sağlayacaktır. Türkiye'de etnik gerilimin gereksiz yere çıkarıldığını, Kürt kimliğinin tanınmasıyla kültürel zenginliğimize katkı yapacağını, toplumun uzun yıllar gerilim içinde olamayacağını savunan Önder; etnik gerilimin toplumsal üretkenliği, siyasi istikrarı ve ekonomik gelişmeyi engellediği gibi milli birlik ve beraberliği de zedeleyerek, ülkenin bütünlüğünü bile tehdit edebileceğini ileri sürmüştür. Bu sorunun bir bakıma bir devlet sorunu olarak ele alınması gerekir. Herhangi bir toplum kendi kültürel değerlerine karşıt bir tutumla karşılaştığında, dışlandığında, kendi kültürel değerlerine ayrımcılık yapıldığında, grup kimliğini tehdit altında gördüğünde, savunma durumundan saldırı durumuna kadar değişebilen tepkilerde bulunabilir. Hoşgörüsüz, önyargılı, ayrımcı, güvensizlik eşitsizlik ortamlarında etnik geriliminin olmamasına imkan yoktur. Dolayısıyla hoşgörülü ve eşitliğin güvencesi olan demokratik hak ve özgürlüklerin önemini belirtmek gerekir. Ancak demokratik hak ve özgürlükler topluma, bu hak ve özgürlükleri ortak bir yaşam tarzına dönüştürerek toplumsal uzlaşmayla birlikte verilmelidir. Bu sağlanamazsa, etnik gerilim ülke için tehlikeli olabilecek boyutlarda tırmanabilir. Kültür boyutlu bir yaklaşım olmadığı sürece etnik gerilime ve demokratik hak ve özgürlüklere çözüm getirmeyi beklemek yanlış ve riskli bir beklenti olur. Türkiye her türlü demokratik hak ve gelişmeyi en üst seviyeye çıkarmalıdır.

Türkiye yıllardır ihmal ettiği milli kültür ve eğitim politikasını sağlam bir temele yerleştirmedikçe her zaman bu tür sorunları yaşayacaktır. Türkiye'de ki bugün yaşanan sorunların ana kaynağı toplumun büyük bir kısmının bildiği gibi, yıllarca ihmal edilen milli kültür ve eğitim politikalarındaki yanlışlardır. Milli kültür politikalarının temeli bilime dayanmalıdır. Çünkü bilimsel gerçekler çözümün, mutluluğun ve barışın tek anahtarıdır. Etnikliği tartışmayı tabu olarak görenler, şunu da gayet iyi bilmelidirler ki Türk halkı bir mozayik değildir. Çok güzel yakınlıklara, bağlara sahip harika bir toplumdur (Önder, 2009: 365).

Kürt meselesi siyasetin günlük tansiyonuna göre ele alınamayacak kadar önemli ve ciddi bir sorundur. “Yeri geldiğinde Kürt sorunu vardır”, diyen bir siyasetçinin başka bir zaman ise “Kürt sorunu yoktur”, diyerek daha önce söylenenlerin arkasında durulmaması, sorunun çözümü yönünde stratejik bir yaklaşımdan yoksun olduğumuzu göstermektedir. Bu tür yaklaşımların ise Kürt halkında oluşmaya başlayan umut ve güven duygusunun yeniden kırılmasına yol açtığı ve çözümsüzlükten yana olan yaklaşımları destekleyen açıklamalar olduğu açıktır (Anadolu ajansı, 2015).

İnsanlarımızın çoğu barış ve birlikten yanadır, nitekim otuz yıl süren kanlı çatışmalara rağmen, iki halkta sağduyusunu yitirmedi, ne camiler ayrıldı. ne okullar, ne de mahkemeler, halen bir Kürt çocuğu dağa çıkıyorsa, on Kürt çocuğu askere gitmektedir. Bir Türk ırkçı söylemlerle Kürtleri reddetmeye çalışıyorsa on Türk yakın tarihteki devletin uygulamış olduğu politikalarının hatalı olduğunu kabul edip, barış elini uzatmaktadır. Kaldı ki bizim meselemiz sadece bir toprak parçasının ikiye bölünmesiyle ilgili de değildir. Öyle olsaydı belki çoktan birbirimizden kopardık, ayrılırdık. Oysa bu toprakların adı Anadolu’dur. Anadolu halklarının arasında din, dil ve kültürel özellikler, bakımından çok keskin çizgiler bulunmamaktadır. Tam aksine yüzyıllar boyunca süregelen kaynaşma hali, her gün bizi birbirimize daha çok yaklaştırmaktadır. Aslan’a göre, “Diyelim ki bu ülke bölündü ve bugün itibariyle hayatta olan Türk ve Kürtlerin arasına yeni bir sınır çizildi. Peki ondan sonra eşsiz Türkçesiyle destanlaşmış şiirlere imza atan Diyarbakırlı Ahmet Arif hangimizin şairi olacak, Filmleriyle Kürt yörelerini, kültürünü, hepimize benimseten Şener Şen hangi ülkenin aktörü olacak? Laz Temel’in fıkraları hangi halkı güldürecek? bilmiyor musunuz? bu topraklarda yaşayan kaç Türk annenin gelini kaç Kürt babanın Türk damadı var? hangi Türk, Diyarbakır’dan hangi Kürt İstanbul’dan vazgeçecek? Türkiye’nin bölünmesi her iki halk içinde bir yanını başka bir ülkede bırakıp, eksik yaşamak demektir.” (Aslan, 2014: 196,197).

Kürt sorununun çözümü konusunda dile getirilen argümanlar, dil, kimlik ve kültürel olarak ve çoğunluğu insanın doğuştan getirdiği temel hak ve özgürlüklerdir. Bunların tanınması ve hayata geçirilmesi çok önemlidir. Bunu reddetmek çağdaş ve demokratik ülkelere yakışmayacak bir tutum olacaktır. Kürtlerin varlığını kabul eden bir anlayış Kürt sorununun çözümü için en önemli argüman olacaktır. Kürtleri toplumun

diğer unsurları ile birleştirip kaynaştırmak için devletin şefkatli elinin Kürtlere uzatılması ve devletle barışmalarının sağlanması için devletin ve onu temsilen siyasi partilerin de, üzerine düşeni yerine getirmeleri gerekmektedir.

3.2. KİMLİK VE AİDİYET TARTIŞMALARI

Kürt sorununun ana omurgalarından birini oluşturan kimlik sorunu değişik zaman ve platformlarda Kürtlerin öne sürdüğü en önemli hak taleplerinden birini oluşturmuştur. Kürt sorunu kimlik üzerine odaklanmış kimlik üzerinde düğümlenmiştir denilebilir. Kürt halkının toplam nüfus içindeki oranının yüksekliği ve bu oranın gittikçe artması Kürtlerin geniş bir kesim olarak kimlik talepleri konusundaki ısrarcı tutumlarına getirilen gerekçelerden biridir. Metin Heper'e göre, Mart 2007'de yaptırılan bir kamuoyu araştırmasında Kürtlerin nüfusun % 15,6'sını oluşturduğu tespit edilmiştir. Bir başka deyişle o tarihte ülkede 11,5 milyon dolayında Kürt yaşamaktaydı. 2007 yılında Türkiye'nin nüfusu 73 milyon olmuştur. Dolayısıyla yalnızca sayılarla bakıldığında Türkiye'de ki Kürtler marjinal grup oluşturmamaktadır. Diğer yandan Kürtler göçebe bir grup da değildir. Yüzyıllardır bugünkü Türkiye'de ve komşu topraklarda yaşamışlardır (Heper, 2010: 13-14).

Aksu'ya göre, "Türkler ve Kürtler bu ülkenin asli unsurlarıdır. Bu iki millet Anadolu da ilk buluştukları günden bu yana ayrıları-gayrıları olmadığı gibi, birbirlerine karşı her hangi bir husumetleri de olmamıştır. Bu ülkede bugün eski devlet akli geçerliliğini yitirmiştir. Ülkemiz için Türklerin ve Kürtlerin birlikteliği, emperyalist güçlerin, seçkinci elitlerin, hastalıklı siyasi oluşumların hepsinden daha önemli ve de daha değerlidir. Milliyetçilik bizim kültürümüzün ve topraklarımızın ürünü değildir. Devrim kanunlarında olduğu gibi başka ülkelerden ülkemize giren ithal bir üründür. Bundan dolayı bize yabancı olan ırkçı ve ideolojik yaklaşımlar bizim toplumumuza uygun olmadığı için artık toplum kesimleri tarafından azınlıkta kalan bir bölüm hariç reddedilmektedir. Artık bu tür ideolojilerin sürekli toplum gündemine getirilmesinden vazgeçilmelidir." (Aksu. 2013: 224, 225). Aksu'nun devletin temel taşları olan milliyetçiliği ve milletimizin Türk kimliğini reddetmesini kabul etmek ve bu görüşlere katılmak mümkün değildir. Yıllarca bürokrasinin en üst seviyelerinde bulunmuş, değişik hükümetlerde bakanlık yapmış birinin milliyetçiliği dolayısıyla da Türklüğü kabullenememesi doğru bir yaklaşım değildir.

Kürtçülük fikirlerini kabul etmeyen Kürtlerin geleceğinin Türklerle birlikte gerçek olabileceğini, bunun dışında Kürtçülük ısrarından en büyük zararı yine Kürtlerin göreceğini ileri süren Ali Rıza Özdemir'e göre, Kürtlerin kaderi ve Türklerin kaderi birliktedir. Ayrılık Kürtlere zarar verir. Kürtçülüğün yalandan bir bina olduğunu, bu binanın bir gün yıkılacağını, Kürtlerin bugüne kadar bu tür oyunlara gelmediklerini, bundan sonrada kasıtlı ve planlı olarak yapılan planların boşa çıkarılmasını ve Kürtlerin geleceğinin Türklerle birlikte var olabileceğinin artık bilinmesi gerektiğini vurgulamıştır (Özdemir, 2009: 201,202).

BDP Diyarbakır Milletvekili Adil Zozani şunları ifade eder, “çok nesnel bir değerlendirme yapacağımız zaman deriz ki; bin yıllık yol arkadaşlığı, bin yıllık kader arkadaşlığı diyoruz, doğrudur. bin yıl birlikte yaşadık. Peki bu bin yıllık yaşanmışlık olumlu muydu? eğer bin yıl bir arada yaşamışsak, Molla Gürani örneğinde olduğu gibi zaferde ortaklık etmişsek, yenilgide de ortaklık ettik, buradan bakarak geçmişle yüzleşme yapmak da gerekir” diyen Zozani, yaşadığımız coğrafyayı köyümüzden yola çıkarak değerlendirdiğimiz zaman neye varacağız diye soran Zozani, Bu soruya iki şekilde cevap verilmesi gerektiğini ifade ederek sorunun kimlik doyumuyla şekillendiğini, kimlik doyumuyla düğümlendiğini ifade ederek, siz kimliğinizi yaşamadığınız sürece gönüllü bir ortaklık kuramazsınız diyen Zozani, öncelikli koşulun Kürtlerin kimliğine doyması gerektiğini ifade etmiştir (Zozani, 2014:36). Ortak kimlik ve kültürel değerlere vurgu yapan bir başka görüşün temsilcisi Bilgin, “Ortak geleceğimizin siyasal kimliklerle siyasal proje üzerinden yürütülmesi yerine bizi ortaklığa götüren ama geleceği de, ortaklığı da, meşru bir temelde üretebilecek demokratik, çağdaş çoğulcu, toplum projesi üzerinden yürütülmesi kanaatindeyim.” şeklinde görüş beyan etmiştir (Bilgin, 2014: 40,41).

Önceki hükümetler döneminde bakanlık da yapmış olan Faik Tarımcıoğlu'nun Türk ve Türkiye adlarının tarihi ile ilgili yaşamış olduğu bir anısında; “Ben Bitlis milletvekili iken birileri geldi, Faik Abi bu Türkiye nereden çıktı? dediler, tartışma konusu buydu. Türkiye ismi nereden verildi diye tartışmışlar, oturun ağalar dedim. Bu isim Cumhuriyetle birlikte mi konuldu hayır, Türkiye adı 1074'te geçti, nasıl yani dediler, 1071'de Alparslan'ın inanılmaz bir zaferi ile devlet kurmasıyla kurtarmış olduğu Süleyman Şah'ın Anadolu Selçuklu Devletine Türkiye dediler”, ayağa kalktılar

ve “çok şükür biz bu çözüme razıyız” dediler. Eğer Cumhuriyet bize Türkiye diye dayatırsa buna razı değiliz, 1074’te Anadolu Selçuklu Devletine bütün dünya tarihi Türkiye dedi ise sorun yoktur (Tarımcıoğlu, 2014: 51,52). Yukarıda Tarımcıoğlu’nun da ifade ettiği gibi tarih öğretiminde eksiklikler bulunmaktadır. Bir olayı ve olguyu dayatmadan önce o hususta bilgilendirme yapmak, ortak tarih anlayışını vurgulamak Türk ve Türkiye terimlerinin ortak değerlerimiz olduğunu, Türk ve Türkiye isimlerinin çoğu insanın bildiği gibi Cumhuriyetle birlikte ortaya çıkmadığı, Anadolu’daki bütün etnik unsurları kapsadığı topluma anlatılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Osmanlıdan kalan bir toplum vardı. Birçok etnik kimliğe sahip olan Osmanlı bakiyesi bu ülkede Cumhuriyeti kuranların bu toplumdaki bir ulus devlet ortaya çıkarmaları gerekiyordu. Katırcıoğlu’na göre, “Türkiye siyaseti bir kimlik siyaseti ile tıkanmış durumdadır. Kürtlerin sorunu sadece Kürtlerin sorunu değildir. Türkiye’deki bütün farklı kimliklerin ortak sorunudur. Türkiye demokrasisi batıdaki demokrasiler gibi değildir. Batıdaki gibi bireysel hak ve özgürlükler üzerinden oluşmuş bir demokrasi değildir. Bizim demokrasimiz Cemaat demokrasisidir. Bu nedenle bu demokrasi bizi fazla bir yere götürmez, çünkü bu demokrasi çatışmacı bir demokrasidir” (Katırcıoğlu, 2014: 90-91).

Temel hak ve özgürlüklere bireysel ve vatandaş odaklı yaklaşmak önemlidir. Batı demokrasilerinde olduğu gibi özgürlüklere ve hak taleplerine toptancı anlayışla ve devletin uygun gördüğü kadarıyla değil evrensel normlara göre hak ve özgürlüklere yol açmalıyız. Türkiye demokrasisi geliştikçe bireysel hak ve özgürlükler zaman içerisinde devlet tarafından daha önemsenir hale gelmiştir. “1950’li yıllara kadar kültürel kimliği tanımlama, yayma ve geliştirme aracı olan devlet, vatandaşı sadece siyasal anlamda bir birey olarak, haklar ve sorumluluklarla yüklenmiş vatandaş yerine, daha çok bir bütünün parçası olarak tanımlamıştır. Bu tanımın sonucu olarak vatandaşlık günümüze kadar sorunlu ve tartışmalı bir alan haline gelmiştir” (Çolak, 2010, 29).

2007 Yılına kadar Kürt etnik milliyetçilerinin mecliste temsil edilmemeleri nedeniyle bu konuda açık yorum yapamıyorduk. Bu tarihten itibaren mecliste temsil edilmelerine rağmen, Kürtçü grupların şiddeti reddetmeyen yaklaşımlarında dönüşüm olmadığını görmekteyiz (Çolak, 2010:200-201). Çolak, buna rağmen özellikle Güneydoğuda yavaş da olsa ılımlı Kürtçü sivil toplum kuruluşlarının seslerini

yükseltmeye başladıklarını da ifade etmektedir. Farklı etnik unsurların, dillerin, dinlerin ve kültürlerin bir arada huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşayabileceğine örnek olarak Mardin ilimiz verilmektedir. Bu durum kardeşçe yaşamak söyleminin hayata geçmiş olduğu, kültürel farklılık sorunlarının üstesinden gelmeye çalışan politik bir çabayı gerektirdiğini göstermektedir (Sarı, 2010: 333-336). 1950'ler deki yapısal değişimlerin çevreyi temsil eden gelenekçi ve etnik dinsel grupların en azından kendilerini ifade etmelerini mümkün kılan alanların oluşmaya başladığını ifade eden Çolak, bu dönemde Kürtlerin gittikçe artan oranda görünür hale gelmeye başladıklarını bununla birlikte siyasetin de bir parçası olma yönünde ilerlediklerini belirtmektedir. Demokrat Partinin, Kürtlerin topluma ve siyasete katılımlarında, önemli bir rol oynadığını, eğitimli Kürt seçkinlerinin ortaya çıkmaya başladığını, 1960 askeri darbesinin ise Cumhuriyetin erken dönemlerindeki gibi bir Türkleştirme programını ortaya çıkardığını belirtmiştir. Bu uygulamalar bazı Kürt köylerinin ve kasabalarının isimlerini Türkleştirme hareketi ve Kürtlerin Türklüğünü kanıtlama çabalarını içerdiğini, bu tür Türkleştirme çabalarının daha sonra ki 1971, 1980, 1997 askeri darbelerinin yeniden yapılandırma çalışmalarında da görüleceği ifade edilmiştir (Çolak, 2010: 188-189).

Örgüt, çeşitli kademelerde Avrupa'ya sızdığı birçok yerde kendini kabul ettirmiş, İran, Irak ve Türkiye'de faaliyet yürütmekte, Türkiye'de dolaylı yoldan partileşmektedir. Irak'ta zaten partileşmiş durumda İran ve Suriye'de de her an partileşebilecek durumdadır. Aynı zamanda bu ülkelerde silahlı mücadele yaparak amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Türkiye, İran, Irak, Suriye dörtgeninde Kürt milliyetçiliğini tahrik etmekte, Kürt aidiyet duygusunu geliştirmeye çalışmakta, bu durum gittikçe yükselmektedir. Zamanında Kürt yoktur diyenler ise bugün hata yaptıklarının farkına varmakta ve hata yaptıklarını da dile getirmektedirler (Er, 2012: 79-81). Bugün parçalanmışlık içinde bölge ile ilgili olarak hesaplar yapan emperyalist güçlerce, istismar edilmeye açık olan Kürt toplumu uzun dönemde aidiyet hissini güçlendiren bölgesel güç ile bütünleşme aşamasına geçecektir. Türkiye teröre ve terör örgütüne ciddi manada darbe vurulduğu bir dönemde toplumsal aidiyet hissini sarsacak bir söylem yerine terörist ve terör örgütü ile Kürt halkını ayıracak ve masum bölge halkını yeni bir aidiyet hissi ile kucaklayarak kültürel, siyasi ve ekonomik politikalar geliştirmek zorundadır. Bu aşamada Türkiye bölgeye müdahil olmaya çalışan

emperyalist güçlere ve bölge ülkelerine karşı uyanık ve dikkatli olmak ve onlara göre sahip olduğu avantajlarını kullanmak zorundadır.

Her şeyden önce bin yıl birlikte yaşamış olmakla birlikte, hiç bir etnik çatışmaya taraf olmayan Türk ve Kürt nüfus batıya karşı Osmanlı devletini birlikte savunmuşlar, İstiklal savaşını birlikte yürütmüşler, ortak tarih, coğrafya, din ve kültür unsurları Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşayan bu insanların ortak bir aidiyet duygusu ile kaynaşmalarını sağlamıştır. Terör örgütü PKK, bütün çabalarına rağmen Kürt halkı arasında yeterli bir destek bulamamışsa, bunun nedeni sadece alınan güvenlik tedbirleri değil, bu aidiyet hissinin getirdiği ortak yaşam alanı bilincidir. Tarihi bir birikim ile desteklenen bu aidiyet hissinin zayıflatılması, PKK'dan daha tehlikeli sonuçlar doğurabilecek etkiye sahiptir. Geleneksel ve kültürel unsurlardan kaynaklanan ve toplumu bir arada tutan bu aidiyet hissinin modern anlamdaki destekleyici unsuru vatandaşlık bilinci ve duygusudur.

Toplumun tümünü hiçbir ayrımcılığa tabi tutmadan kucaklayan bir vatandaşlık duygusu ve hukuku oluşturmadan toplumsal aidiyet hissini siyasi meşruiyet alanına taşıyabilmek çok zordur. Bu yüzden kültürel, ekonomik ve siyasal çözüm önerilerinin dayanması gereken iki ana dayanak; toplumun aidiyet hissini bir bütün olarak pekiştirecek tarihi, dini, kültürel ve coğrafi unsurları desteklemektir. İkincisi ise eşit vatandaşlık bilincini hiçbir dış müdahaleye gerek duymaksızın ve müdahale ettirmeksizin garanti altına almaktır (Davutoğlu, 2015: 448-449). Davutoğlu'na göre; Ortak vatandaşlık bilincini ve birlikteliğini sağlamak için çözümün "Türk Milliyetçiliği ile savaşmak" olduğunu ifade etmiştir ki böyle bir girişim toplumda başka çatırdamaların nedeni olacaktır. Böyle bir düşüncenin bırakın uygulamayı kamuoyuna yansıtılması bile tehlikelidir.

Geçmişten bugüne kadar, sorunu "Kürt Sorunu" olarak değil de etnik sorunlar olarak değerlendirme eğiliminde olduğunu söyleyen Mustafa Tekin'e göre, "Bunun tabi ki özel bir anlamı olduğunu, meselenin, içerisinde dil, kültür, kimlik, sorununun tamamını içine alan evrensel boyutları olan bir sorun olduğunun kabul edilmesi gerektiğini" ifade etmektedir (Tekin, 2015: 122-132).

Osmanlıya büyük bir sadakat gösteren, Milli Mücadeleye canla başla destek ve omuz veren Sevr'i protesto eden Lozan'da Türklere ayrılmak istemeyiz diyen Kürtler arasından nasıl oldu da bir Kürt sorunu ortaya çıktı. Bu sorunun cevabı bir bakıma Kürt milliyetçiliği ile ilgili, Osmanlı devletinin son zamanlarında ortaya çıkan Kürt milliyetçiliği, her ne kadar çok büyük kitleleri içerisine almasa da varlığını sürdürdü. Cumhuriyet döneminde özellikle de tek parti döneminde bu sorun büyümüştür. Kürtler ayrı bir toplum olarak kabul edilmediği için devletin Kürtçe konusunda sessiz ve çekingen tutumu kendini gösterir, oysa bölge halkının Kürtçe konuştuğu herkesçe bilinen ve kabul edilen bir vakadır. Kürt sorunu ne zaman gündeme gelmişse hemen örtbas edilmeye çalışılmıştır. Sorunun çok boyutlu olarak gündeme gelmesi mümkün olamamıştır. Bunun sonucunda da bu sorun daha çok Türkiye'nin dışında gündeme gelmekte ve Türkiye içerisine sokulmaktadır.

Sorunun en can alıcı ve en önemli unsuru ise hiç şüphesiz kimlik sorunudur. Kürtler Kürt olmak gerçeği ile Kürt olmama hali arasında kalırlar, çoğu zaman Kürtler, kimlikleriyle dilleriyle ve kültürleriyle yaşamaya çalışmaktadırlar. Kürtçe, Kürtlerin ana dilidir. Kürtlerin Kürtçesi çoğu zaman başlarına sıkıntı olmuştur. Hayatları boyunca ana dillerini doyasıya konuşamamışlar, müziği gizli dinlemiş, Kürtçeyi gizli gizli konuşmuş, okulda Kürtçe konuşamamaktan dolayı sessiz kalmışlardır. Sambur'a göre, "Kürt, Kürtçe ve Kro arasında çok sıkı bir ilişki vardır, Kürtler, hayatını, kimliklerini, dillerini ve kültürlerini açarak değil, saklayarak, bastırarak çoğu zamanda gizleyip maskeleyerek yaşamak zorunda kalmışlardır" (Sambur, 2014: 131-135). Kürt toplumunun kültür ve kimlik baskısı altında kaldığına değinen bir başka yazar Özkırmı, insanların ve toplumların kültürel ve kimlik taleplerini kabul ettirebilmek için terör yönteminin meşruluğunu savunabilecek kadar ileri gitmesi ise çok yanlış bir düşüncedir. Yazar bu durumu şöyle savunur. "20. Yüzyılın büyük bir kısmında milliyetçilerin kendilerine baskı uygulayan milletlere ve halklara karşı terör yoluna başvurdukları bilinen bir gerçektir. Bu konuda herhangi bir halkın veya dinin ayrıcalığı yoktur" (Özkırmı, 2008 :71-73).

Gerek silahlı gerekse sivil başkaldırı içerisinde bulunan Kürtlerin öncelikli taleplerinden biri sosyal ve kamusal alanlarda Kürt kimliği ile tanınabilmek ve Türk olarak tanımlanmalarına neden olan devlet dayatmalarına maruz kalmamaktır. 2000'li

yıllara kadar bu istek ve talepler Türkiye Cumhuriyeti adına söz söylemeye yetkili insanlar tarafından şiddetle reddediliyordu. Kürt adında bir etnik grubun varlığı kesinlikle kabul edilmiyordu. Hatta bazı çevreler tarafından Kürt halkının esasen “Dağ Türkü” olduğu ve adının da karlı dağlarda yürürken “Kart-kurt” seslerinden geldiği bile iddia edilmiştir. Gerçekten Kürt diye bir kimlik yok muydu? varsa, bu Kürtler kimlerdi? Kürtlerin eskiden beri var olan etnik bir grubu oluşturup oluşturmadıkları bir tarafa öncelikli olarak şu sorunun cevabını vermeliyiz. “Bir insan topluluğunun etnik olup olmadığına ya da hangi sığata sahip olduğuna karar verme hakkı kimindir?” (Aslan, 2014: 150-151).

Kürtlerin kimlik talebi, Kürt olmalarından kaynaklanan haklı ve meşru taleplerdir. Bu insanları kendi kimliklerinin dışında baskıyla başka bir kimliğı benimsemeye zorlamak günümüz çağdaş toplumlarında tasvip edilecek ve kabullenilecek bir durum değildir. Kürt toplumu ile barışarak, aidiyet duygusu içerisinde devlete ısınmalarını bekliyorsak, Kürt kimliğini, kültürünü ve dilini benimseyip ve bu argümanları Kürtlerin doğuştan getirdikleri ve insan olmaktan kaynaklanan hakları olduğunu, bireysel hak ve özgürlükler temelinde devletin bu talepleri engellemek yerine güvence altına almak ve sorun olarak görülen bu konunun çözümünü kolaylaştırmaya çalışması gerekmektedir.

3. 3. ANA DİLDE EĞİTİM

Kürtler Kürtçenin adadilleri olmasından kaynaklanan anadil konusunu Kürt sorununun ortaya çıkmasından itibaren meselenin özüne yerleştirmişlerdir. Çünkü sorunun çözümü yönünde çabalar ortaya çıktığında anadil konusu da sorunun ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmıştır. Kürtçe eğitim bölgede yaşayan Kürtlerin çok önemli bir yüzdesi tarafından desteklenmektedir. Bu konuda yapılan bir araştırmanın sonuçlarını açıklayan araştırmacılara göre, bölgede yaşayan Kürt seçmenlerin büyük, Zazalarınca önemli bir kısmı hem anadilde eğitimi hem de yerel yetki devrini esas alan siyasi talepleri desteklemektedir. Bölgenin Kürt ve Zaza halkının % 80’inden fazlası devlet okullarında Kürtçe eğitim verilmesini kesinlikle % 10 kadarı da kısmen desteklemektedir. (Yeğen, Tol, Alış, 2016: 22).

Bu konuda bir benzer düşünceyi taşıyan Ekmen'e göre, birlikteliği nasıl sağlayacağız? demokrasinin standartlarını yükseltmek gerekir, nasıl bir demokrasi? demokrasi öyle bir şey ki evrensel değerleri var. Türkiye öncelikli olarak demokrasinin çitasını Avrupa Birliği seviyesine yükseltmek durumundadır. Bu durum Kürt sorunu için daha ileriye götürülebilir. Kürt halkının talepleri temel taleplerdir. En önemlisi de anadilde eğitimidir. Ekmen bu durumu örneklendirerek şöyle anlatır; "Benim torunlarım Batman'da Kürtçe konuşuyorsa, ya da Kürtçe eğitim veriliyorsa bunun çocuğa ne zararı var, ben Türkçe eğitim gördüm, ama okula gidene kadar Türkçe bilmiyordum, hala bir konuyu Kürtçe düşünüp Türkçe konuşuyorum. ne mahsuru var., eşitsizliğin olduğu yerde kardeşlik olmaz, kardeş olmak için eşitlikçi olmak gerekir. Bugün gerçekçi ve gönüllü birlikteliği sağlamamız gerekir" (Ekmen, 2014: 96-97). Özdağ ise bu tür düşüncelerin tam karşısında yer alarak Kürtçenin ikinci dil yapılması çabalarını eleştirmiştir. Özdağ; Bugün için Türkçe bilmeyen bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı için anadilinde savunma yapması, yapmak isteyene de tercüman sağlanması önemli olmamakla birlikte asıl amaçlananın Kürtçenin de yargılama dili olmasına dikkat çekmektedir. "KCK ve diğer davalarda kendi aralarında Türkçe konuşup sohbet eden PKK'lılar, mahkemede Kürtçe savunma diye ısrar etmişlerdir. Bu adımla birlikte sadece PKK ve KCK' ya taviz verilmekle kalınmış olmayacak, aynı zamanda Kürtçe yargı dili haline gelecektir. Kimsenin kimseyi kandırmasına gerek yok, bu ikinci resmi dil demenin üstü örtülü yoludur. Kamu hizmetlerinin Türkçe yanında Kürtçe ile yapılmasıdır" (Özdağ, 2015: 30-35).

Özdağ, Kürtçe savunmanın bir başlangıç olduğunu nihai amacın Kürtçenin kamusal alanda geçerli kılınarak, ikinci resmi dilin altyapısını oluşturmak olduğunu ifade etmek istemiştir. Bu konuda Özdağ ile benzer düşünceleri paylaşan Ercilasun, devlet yöneticilerinin ve Başbakanın söylemleri arasında tek devlet, tek bayrak, tek vatan gibi kavramlara vurgu olmasına rağmen bu tek şekilde ifade edilen kavramlar arasında tek dil şeklinde söylemin yer almamasını ileride Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilebileceği düşüncesi ile bilinçli olarak söylenmediğini ifade etmiştir. Ercilasun, Başbakanın Gaziantep Karataş Spor salonunun açılışında yaptığı konuşmayı hatırlatarak, "Yola çıkarken bir şey söyledik, tek vatan, tek devlet dedik, etnik milliyetçiliğe hayır dedik. Türk'ü, Kürt'ü, Laz'ı, hepsi bizim canımız (Milliyet, 19.01.2013). Teklere bakar mısınız? diye soran Ercilasun içinde tek dil var mı? şimdi

anlıyor musunuz? Kürtçenin resmi dil haline getirilme sürecini önce TRT 6, sonra anadilde savunma hakkı, kamu hizmetlerine erişim, geriye ne kaldı? kamu oyunu müsait buldukları bir anda da Kürtçenin resmi dil olarak anayasada yer alması, şeklinde olacağını ileri sürmüştür (Ercilasun, 2015:1 82-184).

Kürt Sorununun temel kırılma noktası dil meselesidir. Bu konunun tabulaştırılması ve taleplerin taviz olarak reddedilmesi, söz konusu taleplerin siyasi sembolüne duyulan ilgi ve merakı artırmakta, bu durum ise terör örgütünün dahi meşru bir zemin bulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle ana dili Kürtçe olan vatandaşların ayrımcılığa uğradıkları duygusu ortadan kaldırılmalıdır. Kültürel hak diye talep edilen hakların neredeyse tamamı, Kürtçenin serbestçe kullanılmasıyla ilgili taleplerdir. Türkiye'deki bütün etnik unsurların dil ve kültürel talepleri televizyon, gazete, radyo bölgedeki kamu hizmetlerinin sunumunda farklı diller, zenginlik kaynağı olarak görülerek, özellikle Kürt toplumunun nüfus potansiyeli de dikkate alınarak bu talepler devlet tarafından yürürlüğe konulmalıdır. Türkiye'nin resmi dil statüsünün korunduğu bir düzenlemeyle, Kürtçenin kullanımı ile ilgili, biçimi, oranı konusunda bugün yapılacak olan sağlıklı bir tartışma ortamı bu sorunun ileride daha da karmaşık hale gelmesinin önüne geçecektir (Özhan, Ete, 2008). "Terör örgütlerinin, propagandalarını etkisiz hale getiren en önemli çalışmalardan biri de 2000 yılından sonra hız verilen demokratikleşme açımlarıdır. Kürtçe dil merkezlerinin açılması, Kürtçe yayın yapan televizyon kanallarının yayına başlaması bunlara örnek olarak verilebilir" (Alkan, 2014:112).

Kürtçe eğitim yapılmasında Türk halkının buna karşı çıkmayacağını iddia eden Yeğen, otuz sene biz bu şiddet ikliminde yaşadığımız için Türk basını ve siyasi partiler tarafından devamlı olarak Kürtlere karşı olumsuz duygular pompalandığı için Türklerin az da olsa üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştır. Bu durumlar olmasaydı kendi halinde Türkler, Kürt halkının artık dünyada genel kabul görmüş ana dilde eğitim isteklerine karşı çıkmazlardı diye özetlemiştir. Yeğen bu durumu örneklerle de ifade etmiştir. Ona göre "Denizli'nin bir köyündeki ya da Samsun'un herhangi bir yerinde yaşayan bir Türk'ün Van'da ana diliyle eğitim yapan bir Kürt çocuğu ile ne gibi bir sorunu olabilir." Buna bir türlü anlam veremediğini belirten Yeğen; eğer sorun doğru anlatılırsa, yani çocuğuna yedi yaşından sonra anasından öğrendiği, dilden başka bir dilde eğitim zorla

verilseydi, sen ne yapardın? şeklinde izah edilirse insanların bu konuda ikna edilebileceğini ileri sürmektedir (Yeğen; 2013: 50). Ana dilde eğitim sorunu hem Kürtçenin, hem Türkçenin bir arada eğitim dili olarak verilmesi halinde sorunun çözüleceğini düşünen Tarık Ziya Ekinci, o zamanda hem Kürtçe hem de Türkçe daha iyi bir şekilde anlaşılabilir olur. Böylece Kürt halkı da devletle kaynaşmış olur. Kürtlerin şu andaki durum itibarıyla dışlanmış vaziyette olduğunu ifade etmektedir (Ekinci, 2013: 74).

Kürtçe eğitimde hiç bir zaman bir ileri bir geri adım atılmadığını, gerçek olanın Kürtçenin hiçbir zaman eğitim sistemine dahi edilmediğini belirten Yayla, yapılanın sadece Kürtçe dil kurslarına izin verilmiş olmasından ve bunlarında bin bir engellemeden sonra başarılılabildiğini, açılan kursların yeterli öğrenci bulamadığını ve çoğunun da kapandığını açıklamıştır. Bazıları bunun Kürtçe öğrenmeye talep olmadığı şeklinde yorumlarsa da, Kürtçe kurs açma olayında bir tuhafılık olduğunu, hiç kimsenin anadilini kurslarda öğrenmediğini, ana kucağında ve evinde öğrenebileceğini savunarak, önemli olanın Kürtçe kurs açmak değil, Kürtçenin eğitim dili seviyesine yükseltilmesi olduğunu, bu konuda da hiçbir çabanın görülmediğini ifade etmiştir. Kürt nüfusun genel nüfus içerisinde önemli bir yüzdeye ulaştığını, demokratik devletin temel görevlerinden birinin de vatandaşlarının istek ve ihtiyaçlarına cevap vermek olduğunu, buna rağmen devletin özel televizyon yayınlarına izni pek çok kayıta bağlayarak verdiğini, bunun eskiye göre ileri bir adım olmasına rağmen, Kürt halkının taleplerini tatmin etmediğini ileri sürmüştür (Yayla, 2007: 263-268).

Türk halkının ve devletin önemli bir bölümünün Kürtçeye ön yargılı baktığını Kürtçenin ve Kürtçe konuşmanın olumsuzlukları içinde barındırdığı gibi bir algı oluşturulmaya çalışıldığını ifade eden Coşkun, Türklerin büyük çoğunluğunun hala Kürt diline sıcak bakmadıklarını, Kürtçeye karşı bir önyargının olduğunu, yıllardır Kürtçenin bölücü bir dil olarak lanse edildiğini, bu ülkenin insanlarına televizyon dizilerinde teröristlere, çirkin, hain ve kirli işler içinde olanlara, Kürtçe konuşturulduğunu Kürtçenin hiçbir zaman bir dil olarak görülmediğini, aşağılandığını ve kanunlar yapılarak Kürtçenin yasak dil olarak kabul edildiğini, artık bu önyargının kırılması gerektiğini, insanların ana dilini dışlamanın, küçük görmenin, insanlık değerleri açısından çok kötü bir tablo olduğunu iddia etmiştir.

Sambur'a göre, Kürt çocuklarının okula hiç bilmedikleri bir dille başladıklarını, derste anlatılanları anlamadan saatlerce dinlemek zorunda kaldıklarını, ilkokulu bitirdikten sonra ancak resmi dili öğrenebildiklerini, başka bir söylemle çocukluk ve ilköğretim yıllarının, Kürt çocukları için kayıp yıllar olduğunu iddia etmektedir. Bütün gazete ve televizyonların sınav sonuçları belli olduğunda en başarısız iller olarak Şırnak ve Hakkari illeri başta olmak üzere Kürt kökenlilerin yaşadığı illeri sıraladıklarını, Kürtlerin sınav başarısızlıklarının arkasında, büyük ölçüde hiç anlamadıkları bir dille yapılan resmi eğitim sisteminden geçmiş oldukları gerçeğine dayandığını ifade eder. Sambur'a göre, "Kürtlerin kendilerini gerçekleştirme ve kendileri olma ihtiyaçları hiçbir zaman doyurulmamıştır. Kürtlerin suçu Kürt olarak doğmak, Kürt olmak ve Kürtçe konuşmaktır. Kürtlükleriyle ve Kürtçeyle doğal bir şekilde ilişki kurmaları engellenen Kürt halkının yaralı bir kimlik ve yaralı bir bilinci yaşamak zorunda kalmaları büyük bir insan hakları ihlalini anlattığı gibi, bu durum aynı zamanda büyük bir insanlık dramıdır" (Sambur, 2014: 131-135).

Türkiye'de Kürt nüfusun milyonlarla ifade edildiğini, Kürtlerin Kürtçe dil talebinin görmezden gelinemeyeceğini belirten Aslan, bu durumu örneklendirerek ifade eder. "Farz edelim ki 80 milyon nüfusa sahip Türkiye'de yalnızca beş kişilik bir grubun kendini Kürt olarak tanımlayıp adına Kürtçe dediği ve sadece kendilerinin anladığı bir dili anadil olarak kabul ediyor, günümüz çağdaş ve demokratik anlayışı bu gerçeği bir insan hakkı olarak algılayıp tanımayı gerektirir" Kürtlerin milyonlarca nüfusa sahip olduğunu bu istekleri görmezden gelip, hem kanun zoruyla hem de fiili dayatmalarla insanları rencide etmenin adaletsizlik olduğunu iddia eden Aslan'a göre, bu ülkede yaşayan her hangi bir insan ben Kürt'üm diyorsa devlet dahil her kesim ve kişi bu duruma saygı göstermek zorundadır" (Aslan, 2014: 152).

Eğitimde dil tabusunun yıkılması gerektiğini, nasıl ki İngilizce, Almanca ve Fransızca eğitim verilince sorun olmuyorsa, Kürtçe, Arapça, Farsça eğitim verilmesinden de rahatsızlık duyulmamalıdır. Okulların dil seçiminin tercihlere bırakılması gerektiğini, ancak dikkat edilmesi gereken noktanın herkesin bilmesi gereken ortak dilin Türkçe olduğunun bilinmesi gerektiğini, bunun dışında ikinci bir dil olarak ta hangi dilin kullanılacağına tercihlere bırakılması gerektiğini ifade ederek özellikle ilköğretim çocuklarının eğitiminde, anadil kullanılmasının zorunlu bir durum

olduğunu belirten Gezici, anadili Kürtçe olan bir çocuğun ilkokula başladığında hem dili, hem okumayı, hem matematiği, öğrenmeye çalışırken anadili Türkçe olan çocuğun ise sadece okumayı öğrendiğini, bu nedenle eğitimin yarısının eşit şartlarda eğitime başlamadığını, bu arada önemli noktalardan birinin de bu okullarda görev yapacak öğretmenlerin mahalli lisanlara aşina olmalarını böylece çocuklarla öğretmen arasına bir duvar örülemeyeceğini, iletişim imkanlarının daha kolay sağlanabileceğini savunmaktadır (Gezici; 2014: 271).

Kürt halkı bu ülkenin asli unsurlarından biridir, sayıları önemli bir orana ulaşmıştır. Kürt halkının en önemli belki de ilk sırada olan isteği anadil talebidir. Bu gün ki çağda, bugün ki demokratik ve hoşgörü ortamında bu talebin reddedilmesi kabul edilebilecek bir durum değildir. Türkçenin yanında seçmeli bir dil olarak, Kürtçenin de Kürt halkının talep etmesi halinde bu imkanın tanınması gerekir. Yasak koyarak, baskılayarak, Kürt halkı ile birliktelik sağlanamayacağını artık görülmesi gerekir. Yaklaşık yüzyıldır Kürtçe üzerinde Kürt kültürü üzerinde baskı uyguladık, yasakladık bu uygulamalardan sonuç alabildik mi? Kürt halkının kendi kültürüne, diline, kimliğine daha çok sarılmasına ve sorunun uluslararası boyutlarda sorun haline gelmesinin önünü açtık. AB, ABD gibi ülkelerin ülkemize Kürtler üzerinden dönem dönem baskılar yapmasına neden olduk. Türkiye’de insan hakları ihlalleri olduğu iddiaları ve bu ihlallerin de en fazla Kürt bölgesinde olduğu gibi tezler ülkemizin uzun süre başını ağrıtan durumlara neden olmuştur. Başka ülkelerin veya uluslararası kurumların müdahalelerine gerek kalmadan, biz kendi insanımız olan Kürtlerin en önemli taleplerinden olan ana dilde eğitime burun kıvrımadan ortam hazırlamalıyız. Bundan sonra da bu talepleri görmezden gelmeye devam edersek, Kürt halkıyla aramıza buzdan duvarlar örmenin başlangıcı olur ki, bu durumda da Kürt halkını tekrar kazanıp toplum içerisine dahil etmek daha zor olacaktır. Yol yakınken fazla zaman kaybetmeden anadilde eğitim fırsatını resmi dilin Türkçe olduğu gerçeğini göz ardı etmeden, bir şekilde Kürtlere sağlamalıyız, bu demokratik, çağdaş ve büyük devlet olmanın bir gereğidir.

3. 4. ÖZERKLİK VE ÖZGÜRLÜK MESELELERİ

Kürt sorununun çözümü yönünde sivil toplum kuruluşlarının fikirleri ve çözüm önerileri oldukça önemlidir. 21 Mayıs 2016 tarihinde bir araya gelen Doğu ve Güneydoğu

Anadolu Bölge Baroları adına Van Baro başkanı “Biz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Baro başkanları olarak, Kürt meselesinin şiddetle, silahla, siyasal yargılamalarla ve cezaevlerinde tehdit yoluyla çözülemeyeceği, yakın tarihte tecrübe edilerek görüldüğünü hatırlatmak istiyoruz. Kürt meselesinin çözümü siyaset, siyasetin etkinliğinin yolu daha fazla özgürlüktür” (Timur, Sözcü 21.05.2016).

Sadi Somuncuoğlu, Türkiye üzerinde dış güçlerin oynadığı oyunlara dikkati çekerek, Türkiye Cumhuriyeti devletinin aynen Osmanlı devleti gibi Türk milleti tarafından kurulduğunu ülkedeki nüfusun % 98'inin dilinin Türkçe olduğunu asırlardır birlikte yaşadıklarını Türkçe dahil, milleti meydana getiren değerlerde bütünleştiklerini, bugün itibari ile yaşanan ayrışma dalgalanmalarının siyasi olduğunu emperyalistlerin 100-150 yıllık projelerinin ürünü olduğunu, batılıların Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi “Size devlet kuracağız” şeklinde aldattıkları, Ermeni teröründe olduğu gibi bugün de aynı yalanlarla PKK terör örgütünün kullanıldığını ileri sürmüştür. Somuncuoğlu'na göre, yapılması tartışmalı da olsa yeni bir anayasanın yapılması parlamentoda grubu bulunan dört partinin oluşturduğu uzlaşma komisyonu tarafından sürdürülmüştür. Uzlaşma olması halinde yola üç, yine uzlaşma sağlanamazsa iki partiyle devam edeceğinin söylenmesi ve bu partinin de etnik temelde, etnik siyaseti benimsemiş olması ortaya tehlikeli bir pazarlık durumu çıkarabilecektir. Bu pazarlığında başkanlık sisteminin kabulüne karşı Türk ve Türk milleti ifadelerinin yer almamasına, kimlik konusundaki taleplerine, ulus devletin tasfiyesine, ana dilde eğitime cevap verileceği yönünde gerçekleşeceği şeklinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşıma etnik siyaset yapan partinin “Yolumuz dümdüzdür, demokratik cumhuriyet ve özerk Kürdistan'dır” söylemleri ve bu konudaki ifadeler ve yorumlar sebep olmaktadır.” (Somuncuoğlu, 2015: 251-252). Yerel yönetimlerin güçlenmesi demek Türkiye'nin de güçlenmesi demektir gerekirse yönetim biçimi olarak özerklikte uygulanabilir. Öncelik yerel yönetimlerin güçlenmesidir. “Benim köyümün kasabamın sular altında kalacağına neden Ankara karar versin ki?” (Fırat, 2013: 42). Problem yalnızca demokratik sistem çerçevesinde ve temel hak ve özgürlükler genişletilerek çözüm yoluna konabilir, demokrasi ve anayasal koruma altındaki insan hakları çözüme engel olarak görülmemelidir.

Kaya'ya göre, "sistemin demokratiklik derecesi arttıkça PKK'nın da bölge halkı üzerindeki etkisi azalacaktır. Ters durumda da demokrasi gerileyip sistem baskıyı araç olarak kullandığında PKK istediği geniş alanı bulabilecektir. Bu çerçevede temel hak ve özgürlükler gerileyecek, hukuki düzenlemeler faydadan çok zarar verebilecektir. Türkiye'nin daha geniş ifade özgürlüğüne ihtiyacı vardır" (Kaya, 2007: 263.-268). Yapılan bir araştırmada Kürtler özerklik istiyor mu? sorusuna yerel yönetimler için evet, Kürtlerin %70'i Zazaların % 60'ı yerel yönetimlerin özerk olması talebini kesinlikle, her iki grubun %10 kadarı da kısmen desteklemektedir. Peki Kürtler demokratik özerklik istiyor mu sorusuna yerel yönetimler kadar olmasa da evet Kürtlerin % 60 kadarı, Zazaların sa yarıya yakını özerklik fikrini desteklemektedir. Peki Kürtler Federasyon ya da bağımsızlık istiyor mu? sorusuna ise, sürpriz bir şekilde Kürtlerin büyük çoğunluğu esas olarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasına ya da demokratik özerkliği desteklerken federal yada bağımsız Kürdistan fikrinin savunucusunun da az olmadığı ifade edilmektedir. Bağımsız bir Kürt devleti ister misiniz veya federal bir yönetim ister misiniz? sorularına kesinlikle evet diyenlerin oranı ise % 50'lere yakındır. Kürt hareketinin bağımsız ya da federal Kürdistan fikrine uzaklığı bağımsız ve federal Kürdistan fikrini savunması Kürt partilerinin zayıflığı da hesaba katıldığında bu meselede beklenenin epey dışında bir manzarayla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir (Yeğen, Tol, Çalışkan, 2016: 23).

Boztaş ve Memmi' ye göre, "Muğla, Ankara'dan yönetilmek istemiyor, aynen Diyarbakırlıların istemediği gibi, dolayısıyla sadece Diyarbakırlılar için bir şey değil, tabi ki bu oluşum birden bire olacak şey değil, ama zaman içinde çok rahat bir şekilde üniter ama federatif yönleri güçlü olan yerel meclislerin ağırlığı, fazla olan ama temel fonksiyonların merkeze çekilmiş olduğu bir Türkiye yapısı ortaya çıkarılabilir. Türkiye ondan sonraki on yıl içerisinde en az 30-40 bin dolar kişi başına milli gelire ulaşır. Çünkü böyle bir durum komşularıyla da başka türlü ilişki ve iletişim demektir. Özellikle İran ve Irak'la yürüyecek dostane ilişkiler, ekonomik alanda da müthiş bir yükselmenin fitilini ateşleyecektir" (Boztaş ve Memmi, 2014: 218.-223).

Avrupa Parlamentosu tarafından Irak yönetimince Kürtlere karşı girişilen toplu katliamlardan bahsedilerek, Türklerin de Kürtlere karşı yaptığı baskı ve zulmü durdurmasını ve Kürtleri köylerinden, kasabalarından yani yerleşik oldukları

bölgelerden zorla başka bölgelere göç ettirme uygulamasından vazgeçmesini istemiştir. Parlatentonun bu kararı, Ortadoğu'da zaten mevcut olan sorunların Türkiye'de de bulunduğu konusunda uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeye yönelik bir adım olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanında Avrupa Parlatentosu almış olduğu kararla Türkiye'den Kürt halkının özerklik talebini tanımasını istemiştir. Avrupa Parlatentosu Türkiye'nin temel hak ve özgürlükler çerçevesinde eksikliklerinin bulunduğunu ve bunun için uygun önlemler alması gerektiğini özellikle vurgulamıştır (Küçükaydın, 2013: 86-87).

DTP Grup Başkanvekili Selahattin Demirtaş, Diyarbakır'da düzenlenen Kürt konferansında yapmış olduğu konuşmasında şunları söylüyordu, AB'nin ve şu an ki hükümetin çözüm önerilerine parti olarak sıcak bakmadıklarını, AB'nin yaklaşımının temel hak ve özgürlükler çerçevesinde bulunduğunu, Kürt halkını halk olarak görmeyen, kolektif haklarını tanımayan, aidiyet duygusunu ortadan kaldıran önerileri benimsemediklerini ifade etmiştir. AB'nin önermiş olduğu, devlet yönetimine ortak olma, hem merkezi yönetime hem de geliştirilecek yerel yönetim modelleriyle kendilerini yönetmelerini istemesi, Selahattin Demirtaş'a göre, Türkiye'nin mevcut siyasi yapısı gereği imkansız bir siyasete göndermedir (Bayramoğlu, Yeni şafak gazetesi). Bu arada hükümetin Kürt halkına sağlanan haklarından taviz verilmeyeceğini gösteren somut olaylar, kayyum atanan belediyelerdeki Kürtçe tabelaların indirilmesi sırasında görölmüştür. Bu duruma sert tepki gösteren İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, meselemiz terör, Kürtçe bizim dilimiz diyerek sökülen veya silinen tabelaların tekrar yeniden eski yerine getirileceği mesajını vermiştir. Böylelikle Kürt halkına iade edilen haklarının geriye götürölmesi anlayışının da bir bakıma önüne geçilmiş oldu (Kurtuluş Tayız, Marmara Yerel Haber, 2016).

Son yıllarda PKK yöneticileri ile Türkiye'de siyaset yapan Kürtler kalıcı barışı sağlamak üzere ülke içerisinde Kürtlerin yaşamış olduğu bölgelerin özerk bir statüye kavuşturulması gerektiğini ifade etmekte. KCK davalarıyla Türkiye'nin gündemine geldiği üzere terör örgütü bağımsız bir Kürdistan kurma hayalinden vaz geçtiğini açıklayarak, Kürtlerin yaşadığı bölgelere egemen olan ülkelerin sınırlarında bir değişim olmaksızın "devletler üstü" tuhaf bir yapılanma oluşturulması tasarlanmıştır. Tasarlanan bu yapı içerisinde tıpkı bir devlette yer alan yasama, yürütme ve yargı

organları bulunuyor olması devlet ve Türk toplumu tarafından samimi bulunmamış ve örgütün bu aşamada gerçekleştirme gücü bulamadığı, bağımsız devlet kurma amacını geçici olarak gizlediği, şeklinde yorumlanmış ve sert tepkiler almıştır.

Kürt bölgelerinde yaşanan siyasi gelişmelerin, büyük Ortadoğu Projesi kapsamında bilinçli ve planlı bir şekilde gündeme getirildiği, Ortadoğu'nun ABD ile İsrail'in güdümünde olacak şekilde gölge devletlerle donatılarak, Bağımsız Kürt devletinin de bu amaçla kurulmak istendiği iddia edilmektedir. Son yıllarda Arap coğrafyasında yaşanan siyasi gelişmelerde bu iddianın doğruluğuna kanıt olarak gösterilmektedir. Kuşkusuz bu endişelerde yersiz değildir ve üzerinde durmak, düşünmek bu tür oyunlara karşı politikalar üretmemiz gerekmektedir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki Kürt coğrafyası için önerilen özerk yapılanma, üniter devlet modelini “değişmez ilke” olarak benimseyen mevcut anayasal düzen içerisinde oluşturulabilmesi mümkün değildir. “Kürt coğrafyası” olarak adlandırılan bölgede yüzyıllardır yaşayan Arap ve Türkmen nüfusun akıbetinin de ne olacağı meseleye ayrı bir boyut katmaktadır. Etkin ve yerinden yönetim sadece Kürtlerin yaşadıkları bölgeler için değil, Türkiye’de ki tüm yerleşim bölgeleri için çok önemli bir ihtiyaçtır. Bu nedenden dolayı Türkiye’deki yerinden yönetim kuruluşlarının yapısında etkinlik ve verimlilik sağlayacak, bir anayasal düzenlemenin zaman kaybetmeden yapılması gerekmektedir (Aslan, 2014: 171).

Kürtlerin özerklik talebinin mevcut anayasal koşullarda mümkün olamayacağı da açıktır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üniter yapısı bu duruma imkan vermemektedir. Türkiye tüm etnik unsurlarıyla birbiri ile kaynaşmış bölünmez bir bütündür. Aslında yapılması gerekenler bellidir. Bireysel hak ve özgürlüklerle temel hakların tanınması ve Kürt halkına bu haklarının teslim edilmesi gerekmektedir. Kürt halkından esirgenen siyasi, kültürel ve kimlik sorunları tanınmalı ve güvence altına alınmalıdır. Kürtlerin taleplerinin büyük çoğunluğunun son yıllarda karşılandığı gerçeğini de göz ardı etmemeliyiz. Bunun yanında yerel yönetimlerin yetkilerinin ve imkanlarının genişletilerek merkezi yönetime bağılılığı en alt düzeye indirilmelidir. Yine bunun yanında merkezi yönetim, müdahil olmaksızın yerel yönetimleri izlemeli ve yetkilerin kötüye kullanılmaması için denetleyici ve düzenleyici olmalıdır.

3.5. EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞMENİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Türkiye Cumhuriyeti devletini toplum mühendisliği yapmakla suçlayan sözde entelektüeller ve insan hakları savunucuları on yıllardır, PKK'nın hakimiyet kurduğu yerleri nasıl homojen haline getirdiği, hakimiyetini yaymak istediği yerlerde ve bilhassa üniversite eğitimlerine başlayanları yönlendirerek, bir plan dahilinde etkisini genişlettiğini görmezden gelmektedir. Devlet Türkiye'nin sosyal, demokratik ve ekonomik bütünleşmesi için bu alanda yeni politikaları zaman kaybedilmeksizin ve küresel güçler istedi diye değil, kendi halkımız için geliştirmelidir (www.Turkyurdu.com.tr, 2016). Bölge halkının en önemli sorununun işsizlik olduğunun gözlemlendiğini ve yapılan mülakatlarda, bireylerin tamamına yakınının işsizliği birinci sorun olarak ifade ettiklerini belirten Özeren'e göre, "Bu durumun nedeninin terör nedeniyle köyden kente yoğun göç olduğunu, geçmişte köylerden zorunlu göçe tabi tutularak çıkartılan ailelerin şehrin gecekondu mahallelerine yerleştirildiklerini, köyden gelenlerinde şehirdekileri etkilediklerini, gelenlerin ise şehir yaşamına adapte olmakta zorlandıklarını, iş bulamadıkları, tarım ve hayvancılık yapma imkanlarını kaybettikleri, ayrıca bu duruma ilave olarak köylerine gitmelerinin de uzun süre yasaklandığını ve topraklarını işleyemedikleri ifade edilmekte bu durumun ise zaten var olan işsizliği daha da artırdığı ortaya çıkmaktadır" (Sever, Özeren, 2011: 146).

Yalçın Akdoğan, Kürt meselesinin sosyo-ekonomik zemininin kısmen bilinçli, kısmen ihmale dayalı, bir ilgisizlikle yoğrulduğunu belirtmektedir. Doğu Karadeniz ve Orta Anadolu'nun bazı yörelerinde de geri kalmışlığın söz konusu olmasına rağmen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin nispeten daha kötü durumda olduğunu belirterek, Kürt bölgelerinin özel bir ilgisizliğe ve ihmale maruz kaldığının söylenebileceğini fakat terör faaliyetlerinin geri kalmışlık ve ekonomik sorunlardan kaynaklanmadığını ancak geri kalmışlık ve ekonomik sorunların teröre zemin hazırlayan unsurlar olduğunu ifade etmektedir (Akdoğan, 2010: 11-15).

Otuz yıla yakın zamandır devam eden çatışmalar toplumda derin bir ümitsizlik ve endişe yaratmıştır. İnsanlar her an her şey olabilir düşüncesi içerisinde güvenlikten mahrum bir şekilde yaşamaktadırlar. Çatışma ve korkunun sürekliliği bireysel ve toplumsal açıdan yıkıcı bir ortam oluşturmaktadır. Çatışma ve terör yoğunlaştıkça, ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık alanlarında sorunlar çok geniş kapsamlı, etnik ve

toplumsal çatışmaların bir parçası haline gelmektedir. Çözumsuzluk ekonomik açıdan yoksulluğu, yoksunluğu ve işsizliği artırmaktadır. Çözumsuzluk toplumun enerjisini tüketmekte, toplumun üretim kapasitesini olumsuz etkilemektedir. Çatışma ve şiddet genelde Türkiye'yi özelde ise Kürt bölgelerini ekonomik olarak geri bırakmaktadır. Zayıf ekonomi ise yoksulluk ve işsizliği artırmakta, bunun doğal sonucu olarak siyasi ve kültürel çatışmanın ekonomik memnuniyetsizlikle birleşerek, sorun ve çatışma gittikçe derinleşmektedir (Sambur, 2013: 403-420). Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerin yaşam ve hayat standartlarının yükseltilmesi, iç içe geçmiş onlarca sorunun aşılmasıyla ilişkilidir. Sorun bu yönüyle diğer bölgelerin ve diğer vatandaşlarında sıkıntılı olduğu geri kalmışlık meselesi olarak da görülebilir. Gücü, şiddeti, tepkiselliği, besleyen sosyal sebepler, meselenin diğer boyutlarını tahrik eden bir özellik taşımaktadır (Akdoğan, 2010: 443-444).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin ekonomik sorunları ortadadır. Bölgesel geri kalmışlıktan, sanayiden altyapı hizmetlerine kadar pek çok alanda görülmektedir. Bölgede uygulanacak kısa ve uzun vadeli programla fakirlik, işsizlik ve altyapı eksikliğinin giderilmesi sorunların çözümü için önemli katkılar sağlayacaktır. Kısa vadede yapılacak olanlar, küçük aile ekonomilerince doğrudan doğruya yansıtacak ve işsizliğin çözümüne kısmen de olsa katkı sunacaktır. Terör, coğrafi şartlar ve altyapı eksikliği nedeniyle bölgeden uzak duran özel sektörün bölgede yatırım yapması için teşvik edici önlemler alınmalıdır. Gündemdeki ekonomik tedbirlerin, kısa sürede sonuç vermesi beklenmemelidir. GAP Eylem planı tüm unsurlarıyla birlikte etkili ve verimli bir şekilde bölge insanının yararlanmasına açılmalıdır. Bölgede sınır kapılarındaki giriş-çıkışlar kolaylaştırılmalı, hizmet için en üst düzeye çıkarılmalıdır. Kuzey Irak'a bölgeden ihracat yapacak firmalara gerekli teşvik ve destekler sağlanmalıdır (SETA Analiz, Özhan, Ete, 2008: 11-20). Soyvural, bölge halkının gelir düzeyinin düşük olduğunu en önemli geçim kaynağının tarım olmasına rağmen yıllardır gündeme getirilen toprak reformu konusunun bir türlü gerçekleştirilemediğini, bunun temelinde toprak ağalarının bütün siyasi partilerde ağırlıklı olarak yer almalarını göstermiştir. Bu nedenle muhalefette iken sosyal demokrasiden yana olduğunu toprak reformunun mutlaka gerçekleştirilmesi gerektiğini savunan siyasi partilerin iktidara geldiklerinde reforma yanaşmadıklarını ileri sürmüştür. Oysa bölge halkının refah düzeyinin yükselebilmesi için toprak reformunun kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir.

Bugün bölge halkının % 38'i topraksızdır. Özellikle 12 Eylül 1980'den önce bölgede ekonomik yatırımlara fazla gidilemediğinden gelir seviyesinin oldukça düşük kaldığı ifade edilmiştir. Ancak bölgede terörün tırmanmasıyla birlikte ekonomik yatırımlara da hız verilmiştir. Ayrıca kamu hizmetlerinde ve hizmet standartlarında gelişmeler kaydedilmiş, örnek olarak GAP verilmiştir. Cumhurbaşkanı Özal GAP la ilgili olarak şunları söylemiştir. "GAP'ı 10 yıl önce gerçekleştirmiş olsaydık terör olmazdı ya da en azından bu duruma gelmezdi" (Soyvural, 2014: 195-208). Kimliğinizi, dilinizi ve kültürünüzü özgürlükçü ve barış içinde yaşamak yerine hep hakim olan kültürü, dili ve kimliği yaşamak zorunda bırakılmak ve yaşadıklarınızın hakim kimlik mensupları tarafından onaylanmasını ve kabul edilmesini beklemek, çok zor bir olaydır. Kürt kimliği, dili ve kültürü, bir Kürt'ün hayatını kolaylaştırmadığı gibi, onun hayatına baskılar ve kısıtlamalar getirmenin de aracı olmaktadır. Bir Kürt, dili ve kimliği yüzünden sürekli zorluklar yaşamıştır. Kürt sorunu devasa bir sorun olarak görülmemelidir. Kürt sorunu tek tek bireylerin yaşamış olduğu sıkıntılardan, bastırılmışlıklardan ve travmalardan beslenen büyük bir sorundur. Kürt insanının hayatını normalleştirilmesi gerekmektedir. Kimliğinden dolayı hep dışlanma duygusuna esir olmak Kürt insanının hayatını normalin dışına çıkarmaktadır. Yoksulluk ve yoksunluk maddi olanaklara sahip olamama olarak anlaşılmalıdır. Ancak yoksunluk maddi olanaklarla sınırlı değildir. Dilinden, kültüründen ve kimliğinden yoksul ve yoksun olmada çok önemli bir insani bir problemdir. Dil, kimlik ve kültür yoksunluğunun giderilmesi ancak insanların, kimliklerini, yaşamalarıyla mümkündür. Bununda tek çözümü bütün dilleri ve kültürlerini yaşamaları konusunda bireyler ve topluluklar özgür bırakılmalıdır. Kürtlerin niçin Kürt olmayı istemedikleri cevaplandırılması gerekli önemli bir sorundur. Kürtler, kimliklerini ve dillerini yaşadıkları zaman zorluklarla karşı karşıya kalacaklarının farkındadırlar. Bundan dolayı kendilerinin dışında suni bir şey olmaya çalışmaktadırlar. Kürtler hayatlarının önemli bir bölümünü ne oldukları konusunda başkalarını ikna etme mecburiyetini hissederek geçirirler. Kürtlerin Kürt olmaması yani kendileri olmaması sorunlu kimlik durumunu çok güzel açıklamaktadır (Sambur, 2014: 131-134).

Başbakan Binali Yıldırım'ın açıkladığı bölgede terör bitti ve sıra sivil otoritede, yani bölgeye yapılacak olan ekonomik ve sosyal yatırımlarda şeklindeki açıklama ve projelerin çözüme katkı sağlamayacağı açıktır. Çünkü bölgede atılacak adımların

kimlerle birlikte ve nasıl atılacağı, çok önemlidir. Bu noktada bölge insanının sorunlarını içinde barındırmayan ve dolayısıyla bölge insanını siyaseten tanımayan hiçbir projenin ve çalışmanın başarıya ulaşma şansı yoktur. Bölge halkını yani Kürtleri kapsamayan her adım sadece sorunu çözmüş gibi algılanacak aslında yapılan şey ise sadece çözümün ertelenmesi olacaktır. Bölgede ne olursa olsun, Kürt sorununun çözümünün tek yolu sorunun adını ve özünü açık bir şekilde ortaya koymak en doğru ve en akılcı yaklaşım olacaktır. İkinci adım olarak ise niye buralara geldik sorusunu kendimize sormamızdır. Sorun öncelikli olarak bir kimlik, dil, kendisi olma ve eşit yurttaşlık sorunudur (www.Yeni arayış.com./siyaset/ve/ hukuk/ 2016).

Kürt halkı ekonomik yoksulluk ve yoksunluktan çok çekmiş, siyasi alanın dışında kalmış, zaman zaman bu durum Kürtlerin isyanına ve başkaldırılarına neden olmuştur. Kürt sorunu, ekonomik ve sosyal gelişmenin sonucu ortaya çıkmamış, bu sorun en az yüz yıllık sorundur. Kürt bölgeleri yüzyılların verdiği geri kalmışlıkla birlikte bir de kimliğinin, dilinin, kültürünün yasaklanması baskı altına alınmasının verdiği kendisi olamama sorunu, başka bir kimliği kabul edip o kimliğin gereklerine göre yaşamaya zorunlu kılınması, Kürt halkının büyük gerilimler yaşamalarına neden olmuştur. Bundan dolayı Türk-Kürt birlikteliğini sorunsuz bir şekilde yaşamak istiyor ve bunu tüm yaşam alanlarımıza dahil etmek istiyorsak ve Kürtlerin devletle bağının gevşediği bir dönemde, bu bağın tekrar güçlü bir şekilde birlikteliğe katkı sağlamasını istiyorsak, Kürt bölgelerini ekonomik alanda da güçlendirmek ve bu bölgelere pozitif anlamda ayrıcalık sağlamak gerekir. Ayrıca sosyal ve kültürel alanda gelişme sağlanmasını temin etmenin yollarının aranması gerekir. Aslında bu işler zor işler de değildir. Kürt halkı kendisi için olumlu adımlar atıldığı ve kendisine samimi olarak kucak açıldığı takdirde, bu samimi adımları mutlaka görüp olumlu adım atacaktır. Kürt halkı dışlanmadığını, kendisine içten bir el uzatıldığını gördüğünde mutlaka uzatılan eli kavrayacak ve karşılıksız bırakmayacaktır. Bu ifade edilenler aslında zor şeyler değildir.

3. 6. KÜRT HALKININ DEVLETLE BARIŞMASININ SAĞLANMASI

Kürt toplumu devletle ilişkilerinde dönemsel olarak farklı muameleler görmüştür. Örneğin, Bölgede huzur ortamı olduğunda devletle ilişkileri olumlu ilerlemiş, bölgede terörün ve huzursuzluğun arttığı zamanlarda ise devlet tarafından terörün ve huzursuzluğun kaynağı olarak görüldüğü de olmuştur. 22 Mayıs 2016 tarihli

Hürriyet gazetesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasına yer verilmiştir. "Benim Güneydoğu'da, Doğuda ülkemizin değişik yerlerinde halkım huzuru yakaladığı ana kadar yani milli birliğimiz ve kardeşliğimiz asla bozulmayacak, bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, hep birlikte Türkiye olacağız (Hürriyet gazetesi, 22.05.2016).

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde ilan edilen sokağa çıkma yasaklarına rağmen Türkiye İnsan Hakları Vakfının verilerine göre bu yasakların yaşandığı yerlerde toplam 162 sivilin öldüğü, bu ölümlerin 29'u kadın, 32'si çocuk, 24'ü 60 yaş ve üstü, kişiler olmuştur. Bölge halkı ülkenin geri kalan bölgelerinde yaşayanların bu yaşananlara ve ölümlere sessiz kalındığından şikayetçi olmuştur. Kürt sorununu Kürtlerin kendilerinin çözmesi gerektiğini bu soruna başkasının müdahalesine karşı çıkan bir başka görüş "Kürtler olgunlaştı, zengin kesim oluştu. Kürtlerde eski kesim değil ne demek istediğimizi anlasınlar, hem entelektüel eğitim kapasitesi hem de toplumsal ve sosyal kapasite oluştu. Türkler bu kapasiteden kaçarak Kürtlerin sorunlarını çözme aşamasında olamazlar" (Bahadır, 2014: 54).

Yine sorunun özellikle kültür boyutuna değinen Etyen Mahçupyan, devletin Kürt sorununu bir asayiş sorunu olarak görmesiyle birlikte, Kürtlerin yabancılaşma sürecinin hızlandığını söylemenin mümkün olduğunu, devletin Kürtleri kazanmak üzere politikalar üretmesi ve bu politikaların, Kürtlerin içindeki karşı şiddet eğilimini yok etmesinden geçiyor. Birlikte yaşamayan insanları hiçbir maddi veya manevi güç uzun süre bir arada tutamaz. Kürtçenin olduğu her yerde kültürel hakların tümünü eksiksiz biçimde vermeyi de gerektiriyor. İnsanların ana dillerini küçümseyen bir bakışın o insanları kendi milletinden saymasının samimi bulunması tabii ki mümkün olmadığını iddia etmiştir (2012: 72,73).

Genel olarak istenen nedir? kan akmasın, insanlar ölmesin, silahlar sussun hatta toprağa gömülsün, her türlü baskı, şiddet, nefret, ayrımcılık, son olsun, isyan, başkaldırı, şiddet ve terör bir yöntem olarak artık Türkiye'nin gündeminden düşsün, insanlar, açlık, yoksulluk, çaresizlik, geri kalmışlık, durumundan kurtulsun, hak ve özgürlükler en geniş anlamda herkes için hayata geçirilsin, bireysel, çağdaş hukuk kuralları geçerli olsun, herkes hukuka, yasalara, uygun hareket etsin, sevgi, hoşgörü, kardeşlik gibi duygular geçerli olsun, adalet hüküm sürsün, millet bunları istiyor (Akdoğan, 2010: 457-450).

Necati Alkan'ın Emniyet Müdürü Mustafa Erkan'la yaptığı söyleşide vurguladığı üzere “Vatandaşı tümünden sahiplenmek, kazanmak durumundayız, adam yasalara uygun yaşıyorsa, dini inancını, ideolojisini, özgürce yaşamalı, insanlar hep potansiyel suçlu olarak görülmemeli, devlet olarak kollarımızı herkese açmalıyız. İnsanları kazanmak bütünleştirmek önemlidir” (Alkan, 2008: 181-182).

Geçmiş, yılların verdiği alışkanlıkla devlet bürokrasisi bütün mesaisini terörü etkisiz hale getirecek, düzenlemelere devam etmektedir. Bu çabalar Kürt meselesi gibi karmaşık, çok tabanlı bir sorunu teröre bağlayarak, sorunu beslemektedir. Zaman geçirmeden, sorunu asayiş boyutuna indirgeyen, bu güvenlikçi perspektiften vaz geçilerek, Kürt sorununu karmaşık dinamikleriyle yüzleşecek yapısal reformların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin asli unsuru olan, Kürt insanını kucaklayarak ortak tarih ve kader algılarını tehlikeye sokan, sorunları giderecek, kuşatıcı, demokratik ve özgürlükçü bir siyasi söylem ve eylem bütünlüğünün hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır (Özhan, Ete, 2008, Seta Analiz).

Çatışmaların sürdüğü dönemlerde yapılan haksızlıklar, yaşanan, acılar, nefret dili, insanları ayırtırmada insanları derinden etkilemiş olabilir. Bu durumun yasal ve anayasal düzenlemelerle geri getirilmesi mümkün değildir. Bu durum daha çok psikolojik sorundur. Bu sorunun çözümü de psikolojik unsurların dikkate alınmasını gerektirir. Yasal ve anayasal düzenlemelerin yanında sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik politikaların eylem ve faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Toplumda empati düşüncesinin geliştirilmesi, farklı dini grupların kültürel kaynaşması için ortak faaliyet yapması, farklı etnik grupların birbirini dilini ve kültürünü öğrenmeleri için ortamların hazırlanması gibi çalışmaların yapılması gerekir (Ensarioğlu, Yeşilmen, 2013: 451-459).

Sanatçı Livaneli ise, olayın daha çok sosyolojik yönüne vurgu yaparken bizi biz yapan tarihi şahsiyetlerin düşüncelerini ön plana çıkarır. Zülfü Livaneli; “Hacıbektaş'ı düşünün, Mevlana'yı düşünün bütün Anadolu'yu gezerken, Ahi Evran mucize gibidir. Bu büyük ve önemli insanların, hepsi birden aynı dille ırk ayırımına, dil ayırımına, din ayırımına, dil ayırımına, karşı çıkıyorlar, o nedenle bu topraklar üzerinde yaşayan, ayrı ırklardan ve ayrı dillerden herkesi toplayabiliyor, 700 yıl sonra biz bunun gururlarını duyuyor ve hala bizi bir arada tutan, kardeşlik içerisinde yaşatan bu gelenektir, demek

oluyor ki, bir halkın çok kültürlülüğü, yani birden çok kültüre sahip olması içine sindirmesi çok önemlidir. Çok önemli hazinedir. Türkiye bu hazinenin üzerindedir. Tersine olsaydı, yani bizim halkımız birbirinden nefret eden, birbirinden ayrılıkçı noktalarına bakarak, her fırsatta bir birine karşı silaha davranan bir halk olsa idi. Ankara'ya en becerikli hükümetler gelse bile bu sorunu zor çözerlerdi” (Livaneli, 1997: 430-440).

Soruna çözüm, kısır siyasi çekişmelerden ve önyargılardan uzak, eşit yurttaşlık temelinde TBMM’de aranmalı ve atılması gerekli adımlar konusunda kararlı olunmalıdır. PKK’nın zorla halkın iradesine el koymasına yine halkın özgür iradesi ile karşı çıkılmalıdır. Ne olursa olsun Kürt halkının demokratik temsilcilerinin yer aldığı ulusal mutabakata dayalı bir strateji, PKK’nın varlık nedenini bir şekilde ortadan kaldıracak ve PKK’yı marjinal kılacaktır (Er, www.sosyaldemokrasi.org, 2016). Türkiye’nin yurtdışı Kürtler konusundaki politik yanlışlarını vurgulayan bir makalede; “Türkiye dünyanın herhangi bir yerinde Kürtler lehine meydana gelen gelişmeleri kendisi için bir tehdit olarak görmemeli, hatta sahiplenmelidir. Devlet PKK ile farklı bir şekilde mücadele ederken sivil Kürt siyasetini PKK’dan ayrıştırmalı ve siyasetin önünü açmalıdır. Devlet, 40 yılı yakın süren savaşta, Türk ve Kürt halkları arasında oluşan olumsuz duygu ve düşünceleri ortadan kaldırmak için toplumsal projeler yapmalıdır” (Baş, haksöz haber, 2015).

Beşikçi’ye göre, “Milliyetçi, mezhepçi anlayış ve tutumdan vazgeçilmeli, tüm etnik kesimlere karşı, aynı mesafede durulmalı ve etnik kökeni ne olursa olsun tüm ülke halkı eşit olarak görülmeli, insanlar etnik kökenleri üzerinden değil, kabiliyet bilgi birikimi ve adalet üzerinden değerlendirilmelidir. Despot devlet baba, felsefesinden tüm vatandaşların haklarını eşit olarak ve hiç bir ayrımcılığa yer vermeyen adil ve eşitlikçi bir devlet anlayışına gerek vardır” (Beşikçi, www. devlet/ demokrasi/ ve /kürt/sorunu, 1990). Bölgenin tanıtımında ve batı bölgelerinde yaşayan insanların gözünde bölgenin tümüyle olumsuzluklarıyla yansıtılmasının eleştirildiği bir başka görüşün sahibi Mehmet Özcan’ın belirttiği gibi, “Kürtlere karşı geçmiş yıllarda yapılan yanlış uygulamalar ve kötü muameleler sonucunda kalbi kırılan ve devlete küsen vatandaşlardan gerekirse özür dilenmelidir. Sorunların tespitinde ve çözüm önerilerinin sunulmasında medya sorumluluk almalıdır. Pozitif bir dil kullanılmalı, bölgede sadece

silah ve çatışma haberleri vermek yerine düğün, hacı uğurlama başarılı eğitim faaliyetleri ile insani zeminleri de haberleştirmeli, bu surette hem bölge illerinde hem de bölge insanının ülkenin diğer kesimlerinden farklı olmadığı anlatılmaya çalışılmalıdır” (www.memursen.org.tr/haber, 2016). Birçok uzman, Kürt vatandaşlarının önemli bir bölümünün duygusal olarak devletten kopmaya başladıklarını ifade etmiştir. Karamsarlık, devlete karşı güvensizlik, duygusal ayrışma ve ruhsal olarak yaşanan sorunlar şiddet ve kötü muameleye dayalı anıların zihinlerde canlılığını koruduğunu göstermektedir.

Çözüm süreciyle birlikte Kürtler, devlet nezdinde değerli bir insan olduklarını, dışlanmadıklarını hissetmeleri gerekir. Bu hissi oluşturacak şey ise yaşanan gelişmelerdir. Türkiye Cumhuriyetinin Kürt vatandaşları kendilerini resmi yaşamda ifade edebildikçe, kendilerini devlete daha yakın hissedeceklerdir. Eğitim, sağlık, vb. hizmetlerin Kürtçe alınması, anadilde eğitimin başlaması gibi gelişmeler bu yakınlık duygusunu geliştirecektir. Kürt sorunu ne zaman gündeme gelmişse sorunu çözmek için hiç konuşulmamış, hep çatışılmış, bu da kalıcı çözümün önündeki en büyük engellerinden biri olmuştur. Aslan’a göre, çatışmaların başladığı günden bugüne kadar geçen yılların bilançosu ürkütücüdür. “Binlerce insan canından oldu, binlerce anne her gün gözyaşı döktü, binlerce insan ömrünün geri kalanının engelli olarak yaşadı, binlerce insan köyünden çıkarılıp, başka şehirlerde yaşamaya mecbur bırakıldı, binlerce insan en güzel yıllarını hapishanelerde tüketti, binlerce çocuk yetim kaldı. Bu ülkeye çağ atlatacak büyüklükte bir milli servet çöpe atıldı. Şimdi geriye dönüp baktığımızda görüyoruz ki kardeş kavgası bize bir şey kazandırmamış, çünkü kardeşler sorunun kaynağı ile değil, birbirleri ile mücadele ettiler. Bu kavgayı içinden çıkılmaz bir kısır döngü haline getirdiler. Türkiye’nin gençleri çatışarak öldüler. Ama kazanan bizi birbirimize düşüren hainler, emperyalistler, kaçakçılar, zehir ve silah tüccarları oldu” (Aslan, 2014: 196).

Kürtler Osmanlı Devleti döneminde oldukça rahat bir şekilde dillerini, kimliklerini yaşamışlar hiçbir baskı görmeden Cumhuriyet dönemine kadar gelmişlerdir. Bu durum sadece Osmanlı devleti döneminde değil, Türklerin Orta Asya’dan Anadolu ya geldikleri yıllardan itibaren ve Selçuklu devleti dönemlerinde de hiçbir baskı ve şiddet görmeden gayet mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmüşlerdir. Kürtler

diğer etnik unsurlarla olduğu kadar Türklerle de iç içe yaşamışlar hayatlarının her alanında huzurlu ve mutlu bir şekilde, Türklerle birlikte kardeşlik duyguları içinde yaşamışlardır. Osmanlı devleti döneminde de Kürt halkı zaman zaman isyan noktasına gelmişse de bu etnik ayrılıkçılık düzeyinde olmamış, bazı sosyal düzenlemelere karşı gelişmiştir. Bu da uzun süreli olmamış, kısa sürede gerginlikler ortadan kalkmıştır.

Kürtler, Demokrat Partinin İktidar olduğu 1950-1960 yılları arasında kısmen bazı haklarına kavuşabilmişse de, 1960, 1971, 1980 darbeleri döneminde verilmesi gereken hakları verilmediği gibi daha önce sahip oldukları hakları da ellerinden alınmıştır. Kürt kimliği, dili, kültürü yasaklanmış, öyle ki Kürt halkı evinde bile Kürtçe konuşmaya çekinir hale gelmiştir. İşte yaşanan bu gelişmeler ve travmatik anılar, Kürt halkının devletten soğumasına neden olmuştur ve Kürtler kendilerini dışlanmış ikinci sınıf vatandaş olarak görmeye başlamışlardır. 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan köy yakmalar köy boşaltmalar, işkenceler aradaki kopukluğu daha da artırmıştır. Fakat 2000'li yıllardan itibaren kurulan hükümetler Kürt halkının dilini, kültürünü, tanımaya ve ellerinden alınan haklarını bir bir iade ettikçe iki halk arasındaki buzlar erimeye başlamıştır. Kürtler lehine yapılan düzenlemelere toplumun tüm kesimlerinin destek olması gerekmektedir. Türkiye'de Türk-Kürt kardeşliğinin ve kalıcı barışın yolu devletin Kürt halkı ile bir şekilde barışmasından geçmektedir. Bunun içinde öncelikle yapılması gereken, bölge halkının/bölgenin mevcut şartlarını, kimlik sorunlarını malzeme olarak kullanan PKK terörü ile sonuna kadar tavizsiz mücadele ederken sorunu ekonomik, kültürel ve psikolojik olarak değerlendiren köklü reformları da gerçekleştirmektir. Çözüm süreci bu konuda yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenler konusunda çok önemli dersler ortaya çıkarmıştır.

3. 7. ÇÖZÜM SÜRECİNİN YENİDEN BAŞLATILMASI TARTIŞMALARI

Çözüm sürecinin fiilen sona ermesinden sonra hükümet, PKK'nın hakimiyet kurduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin önemli bir bölümünde teröristlere karşı operasyonlara başlamıştır. Bu operasyonlar sırasında devletin teröristlere karşı mücadelesi, çözüm süreci öncesine göre çok daha üst düzeyde olmuştur. Kısa bir sürede çok sayıda PKK'lı terörist etkisiz hale getirilmiş, teröristlere ait çok sayıda mühimmat, ele geçirilmiş, çok sayıda sığınak ve barınak bir daha kullanılamaz hale getirilmiştir.

Çözüm sürecinin sona ermesinden yaklaşık bir yıl sonra PKK özellikle kırsalda, eylem yapamaz hale getirilmiştir.

Çözüm sürecinin ardından 65. hükümeti kurmakla görevlendirilen Başbakan Binali Yıldırım, partisinin ilk MKYK toplantısının ardından partisinin iki yeni önceliği olacağını, bunlardan birinin, başkanlık sistemi, diğerinin ise terörle mücadele olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca terörle mücadele edilirken çözüm sürecinin yeniden gündeme getirilmemesi kararlaştırılmıştır. Gazeteci yazar Abdülkadir Selvi' ye göre, "Çözüm sürecini Türkiye'ye kazandıran Ak Partide önemli bir kırılma olmuştur. Terörle mücadele ön plana çıkarılacak, çözüm süreci uzun bir süre gündeme getirilmeyecek, hatta ağızlara bile alınmayacak" şeklinde ifade etmiştir (Selvi, Hürriyet, 2016). Çözüm sürecinin sona ermesinin ardından, terör örgütü PKK ve onun temsilcileri ile yeni bir süreç başlatmak yerine, terör örgütü ile mücadele ederek gücünü ve etkinliğini minimum düzeye indirerek, aralıksız olarak operasyonlara devam edilmiştir. Asıl çözüm sürecini bölge halkı ile birlikte yürütmenin önemine ve gereğine inanan Aksu, "Artık bizler biliyoruz ki demokratikleşmeye yönelik her adım terör için bir tehdittir, her demokratik adım ülkenin önünü açtığı gibi, kronikleşen siyasal, sosyal, toplumsal ve kültürel bir çok sorunu da kendiliğinden minimize ettiğini ve çözdüğünü hep birlikte görmekteyiz." değerlendirmesinde bulunmuştur.

Yeni bir çözüm sürecinin başlaması için İmralı ile görüşme yapılmamasını isteyen Yeniçeri, devletin bölgede yaşayan vatandaşların can güvenliğini, en üst düzeyde sağlamasını ve bölge halkının öncelikle PKK'nın etkisinden kurtarılması önerisinde bulunmuştur (Yeniçeri, 2015: 228). Uzun yıllar bölge halkının desteği ile yürüyen çözüm süreci ile ilgili olarak çoğu insan bu sürecin ne demek olduğunu tam olarak anlayamamıştı. Çözüm sürecinde ilk defa siyasiler sorumluluk üstlenmiş, güvenlik tedbirlerinin dışında bir yol denenmişti. Şu anda baktığımızda her ne kadar silahsız geçen dönemin boşa geçirildiğini iddia edenler olsa da çözüm süreci ilk olması ve yapılanlar ile, bölge insanına ve devlet görevlilerine kazandırdıkları ile, önemli kazanımlar sağlamıştır. Özellikle yaşanan tecrübelerden oluşturulacak yeni sürecin, tüm toplum kesimlerinin kabulü ile oluşturulması önemlidir. Ayrıca muhtemel, yeni bir çözüm sürecinde bir yol haritasının olması da gerekir. siyasi görüş ve ya da değişik beklentilere girmeden tüm kesimlerin görüşleri alınmalı, tüm tarafların bu sürece destek

vermesi sağlanmalıdır. Bunun için de geçmişle yaşamak yerine, geleceğe bakmak gerekir. Geçmişini değiştiremeyeceğimize göre birlikte bir gelecek inşa edileceğine herkes inanmalı, bunun içinde emek harcanmalıdır.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan Kürt sorunu hala masadadır. Ve çözülmek zorundadır. Sivil toplum kuruluşlarının, sivil iradenin, bölgesel aktörlerin devreye girmesi oldukça önemlidir (Tatlı, milat gazetesi, 2016). Olası bir yeni çözüm sürecinde atılması gereken adımlar konusunda öncelikler belirlenmeli ve bunun içinde bir yol haritası belirlenmelidir. Her şeyden önce Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin çok büyük bir bölümünde ekonomik şartlar zordur, insanlar ekonomik yönden etkilendikleri gibi psikolojik ve moral yönünden de etkilenmekte, bu durum terör örgütleri tarafından istismar edilmekte, özellikle gençler yapılan propagandalardan etkilenerek terör örgütlerinin içerisine girebilmektedirler. Bu yüzden bölgede işsizliğin süratle en alt düzeylere indirilmesi, bunun içinde bölgede devlet ve özel sektör yatırımlarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bölgede eğitim kuruluşları artırılmalı ve eğitime gereken önem verilmelidir, ayrıca bölgeye yeni mezun öğretmenler yerine tecrübeli öğretmenler gönderilmeli, bu öğretmenlerin de bölgede uzun süre görev yapmalar teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Bölge halkına yönelik olumlu düzenlemeler sürdürülmeli ve daha da geliştirilmelidir. Sosyal ve kültürel etkinlikler çerçevesinde terör örgütlerinin hedefi konumunda olan gençlere yönelik olarak, gençlerde bir arada yaşama, tarih ve milli bilinci geliştirmek amacıyla özellikle milli mücadelenin geçtiği yerlere geziler düzenlenmelidir (Bal, Özeren,116-119). Spor etkinlikleri düzenlenerek, gençlerin hem enerjilerini olumlu bir alanda değerlendirerek gençlerin kaynaşmaları, hem de birlik ve beraberlik duyguları güçlendirilmelidir. Basın ve medya bölgenin kültürel ve doğal zenginliklerini, doğal güzelliklerini ön plana çıkaracak yayınlara ağırlık vermeli, bölge ile ilgili olumsuz haberler en alt düzeye indirilmelidir. Yeni süreç güvenlik odaklı olmaktan ziyade, tüm toplum kesimlerinin kardeşliğini hedef almalıdır.

SONUÇ

Kürt Sorunu, Osmanlı tarihinin ve yakın tarihimizin en önemli sorunlarından biri olarak günümüze kadar gelmiştir. Kürtlerin varlığı, yokluğu, yaşadıkları belli bir coğrafyanın olup olmadığı üzerine farklı kaynaklarda, farklı bilgiler ve değerlendirmeler yer almıştır. Fakat şu bir gerçek ki, tarihte Kürtlerin varlığı ve coğrafyası üzerine yazılan kaynakların çoğunda Kürt varlığı ve coğrafyası bir realite olarak kabul görmüştür. Bir kısım kaynaklarda ise Kürt diye bir halk olmadığı, gerçekte ise Türk oldukları gibi görüşler de ileri sürülmüştür. Elde edilen tüm kaynakları genel olarak değerlendirdiğimizde, tarihte bir Kürt ırkı ve coğrafyasının bulunduğu açıktır. Kürtler Kılıçarslan döneminde başlayan Haçlı seferlerine karşı Türklerle birlikte omuz omuza mücadele vermişlerdir. Türk-Kürt ilişkileri, 1071 Malazgirt Zaferinden sonra iki halkın yüzyıllarca aynı topraklarda yaşayacakları sürecin başlangıcı olmuştur. 1071 tarihi aynı zamanda da Kürtlerin bir daha bağımsız olamama tarihinin de başlangıcı olmuş ve bin yıllık Türk-Kürt birlikteliği ve kardeşliği her dönemde Türk egemenliğine dayalı olarak devam etmiştir. Bu yönüyle de eleştirildiği olmuştur.

Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında, öncesinde olduğu gibi, Kürt-Türk ilişkilerinde dayanışma ve düşmana birlikte karşı koyma güdüsü ve hissiyatı kuvvetlenmiş, Osmanlı devletinin kuruluş ve yükselme dönemlerinde de bir süre böyle devam etmiştir. Türkler ve Kürtler birlikte yaşadıkları diğer etnik unsurlarla birlikte güvene ve dostluğa dayalı işbirliğini sürdürmüşlerdir. Osmanlı devletinde yaşayan tüm halklar gibi Kürtlerde siyasi ve kültürel özerliklerini yaşamışlardır. Daha Osmanlı devleti döneminde Türk-Kürt ilişkilerini ve birlikteliğini bozmak için oynanan oyunlara Kürtler pek rağbet göstermemişlerdir. Birinci Dünya Savaşının ardından Ortadoğu yeniden yapılandırılırken, Mustafa Kemal'in Kürt beylerine ayrı bir Kürt devleti kurmayın, ortak bir devlet kuralım, dediğini, Cumhuriyet kurulduktan sonra ise Kürtlerin kandırıldığı, asimile edildiği, ret ve inkar politikalarına maruz kaldıkları yönünde Cumhuriyetin kurucu kadrolarına karşı eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştirilere katılmak mümkün değildir. Kürtlerin asimile edilmesi, ret veya inkar edilmeleri söz konusu değildir. Kürtler de devlet içinde yaşayan asli bir unsur olarak görülmüş, devletin resmi adı olan Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Milleti üst kimliği altında kabul görmüştür.

Kürt sorununun çözümü zor gibi görünse de, karmaşık bir sorun olarak algılansa da aslında hiçte öyle değildir. Kürt sorunu temelinde bir dil, kimlik ve kültür sorunudur. Ekonomik sorunların işsizliğin, gelir düzeyindeki düşüklüğün ve olumsuz hayat şartlarının Kürt sorununa etkileri vardır. Kürtlerin temel hak ve özgürlükler yönünden talepleri vardır. Ana dilini doya doya konuşamama ve eğitimini alamama sorunları vardır. İnsanın doğuştan getirdiği temel insan hakkı olan bu hakka devletin müdahale etmemesi gerekir. Birçok aydına göre Kürt sorunu Türkiye'nin demokratikleşmesi ile çözülebilecek bir sorundur. Bu güne kadar Kürt sorununun çözümü yönünde ciddi adımlar atılmadığı şeklinde hiç de azımsanmayacak görüşler vardır. Bugüne kadar Kürt sorunu ve çözüm sürecinin yasal altyapısının olmaması, yasal ve anayasal güvenceden yoksun olması farklı bir iktidar tarafından yok sayılmasına neden olabilir veya tamamen ortadan kaldırılabilir. PKK'nın bu süreçte ileri sürdüğü en haklı gerekçe, verilen sözlerin resmi güvencesinin olmamasıdır. Kürt sorunu uluslararası bir mesele haline getirilmiştir. Sorunun çözümü için önceliklerden biri de sorunun kabulü ve doğru tanımlanmasıdır. Kürt sorunu siyasetin günlük nabzına göre yaklaşılacak kadar ciddi ve önemli bir sorundur. Bir gün Kürt sorunu vardır deyip bir başka gün Kürt sorunu yoktur. demek, stratejik yaklaşımdan yoksun olduğumuzu göstermektedir. Silahın, şiddetin olduğu yerde barış, demokrasi ve özgürlük adına, söylenen tüm sözlerin anlamı kalmamaktadır. Kürt sorununu ne kadar tartışsak tartışalım, sorun yine dönüp dolaşıp, kimlik doyumu ile şekillenmektedir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra alt kimliklerin baskılanması, yok sayılması muhalif bir enerji ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kürtçe Kürtlerin ana dilidir. Kürtlerin Kürtçesi çok yerde başlarına sıkıntı olmuştur. Hayatları boyunca anadillerini doya doya konuşamamak, bütün Kürtlerin derin yarasıdır. Müziği gizli dinlemek, okulda Kürtçe konuşamamaktan dolayı sessiz kalmak bir Kürt için Kürtçe konusunun hayati düzeyde önemli olduğunu gösterir. Kürt, Kürtçe ve Kro arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Kro olmadan Kürt olmak ve Kürtçe konuşmak bir Kürt için neredeyse olanaksızdır, Ana dilinde kendini anlatamamak tam olarak konuşamadığı bir dil ile hayatını devam ettirmek zorunda kalmak, bir Kürt'ü hayatı boyunca yabancı dünyalar içerisinde yaşamak zorunda bırakmaktadır. Kürt olmak ve Kürtçe konuşmak, Kürtlerin hayatını her açıdan zorlaştırmıştır. Kürtler hayata dillerini, kimliklerini ve kültürlerini açarak değil baskılayarak ve gizleyerek başlamak zorunda kalmışlardır. Kürt sorununun

temel unsurlarından en önemlilerinden biri de kimlik sorunudur. Kürtlerin ilk taleplerinden biri hem sosyal hem de kamusal alanda Kürt kimliği ile tanınabilmek ve Kürtlüklerini yok sayan uygulamalara maruz kalmamak olmuştur.

2000 yılının başlarına kadar söz konusu talepler resmi makamlar tarafından şiddetle reddediliyor, Kürt diye bir halkın varlığı kabul edilmiyordu. Hatta bu ret o kadar tuhaf boyutlara ulaşmıştı ki, bazı çevrelerce Kürt halkının esasen dağ Türkü olduğunu ve adının da karlı dağlarda yürürken kart-kurt seslerinden geldiği bile iddia edilmiştir. Kürt sorununun temel argümanlarından biri hatta sorunun kırılma noktası dil meselesidir. Bu konunun yok sayılıp taleplerin taviz olarak görülmesi, ana dili Kürtçe olan vatandaşlarımızın ayrıma uğradıkları hissini derinleştirmektedir.

Kürt bölgelerinde yaşanan siyasi gelişmelerin büyük Ortadoğu projesi kapsamında planlı olarak vücuda getirildiği, Ortadoğu'nun İsrail'in güdümünde olarak gölge devletlerle donatılarak ve bağımsız Kürt devletinin de bu amaçla kurulmak istendiği iddia edilmektedir. Son yıllarda Arap coğrafyasında yaşanan siyasi gelişmelerde bu iddianın doğruluğunu göstermektedir. Kuşkusuz bu iddialar üzerinde etraflıca düşünmek gerekir. Ayrıca belirtmek gerekirse Kürt coğrafyası için önerilen özerk yapılanma, üniter devlet yapılanmasını değişmez ilke olarak benimseyen Türkiye'de oluşturulabilmesine imkan yoktur. Kürt coğrafyası olarak adlandırılan bölgede yüzyıllardır yaşayan Arap ve Türkmen nüfusun sonunun da ne olacağını hesaba katmak gerekecektir. Yeniden yapılanma sadece Kürtlerin değil, Türkiye'de tüm yerleşim bölgeleri için acil bir ihtiyaçtır. Bu nedenle üniter devlet yapısından taviz vermeyecek şekilde yerinden yönetim kuruluşlarının yapısında etkinlik sağlayacak anayasal düzenlemeler yapılabilir.

Bölgede yaşayan halkın en büyük probleminin işsizlik olduğu bilinmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalarda bireylerin çoğunluğu işsizliği birinci sorun olarak belirtmişlerdir. Bunun en önemli nedeni ise terör nedeniyle köyden kente olan yoğun göçtür. Geçmişte köylerinden zorunlu göçe tabi tutularak çıkartılan aileler genellikle şehirlerin gecekondu mahallelerine yerleşmişler, köyden gelenlerde şehirdekileri etkilemişlerdir. Köyden gelenlerin önemli bir bölümü şehre uyum sağlayamamışlar, iş bulamamışlar, tarım ve hayvancılık yapma imkanlarını da kaybetmişlerdir. Kürt meselesinin sosyo-ekonomik zemini ihmale dayalı bir ilgisizlikle şekillenmiştir.

Bölgede çatışmalar yoğunlaştıkça ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık alanlarında yaşanan problemlerde katlanarak büyümüştür. Kürt sorununun çözümsüzlüğü ekonomik bakımdan yoksulluk ve işsizliği artırmaktadır. Çözümsüzlük, toplumun enerjisini azaltmakta yanlış alanlara sürüklemekte üretim ve geliştirme kapasitesini olumsuz etkilemektedir. Kürt halkının bölgedeki sorunlarını kapsamayan ve bölge insanının kabul etmediği hiç bir projenin bölgede başarılı olma şansı çok düşüktür. Bölge halkını yani Kürtleri kapsamayan her adım ise çözümün ertelenmesi olacaktır.

Bölgede ne olursa olsun Kürt sorununun çözüm noktası sorunun adını açık ve net bir şekilde ortaya koymaktır. İkinci olarak da neden bu durumlara geldik? sorusunu hep birlikte kendimize sormamız gerekir. Sorun öncelikli olarak bir kültür, kimlik, hak ve eşitlik sorunudur. Bölgede yaşayan vatandaşlarımızın devletle olan bağının daha da gevşemesini engellemek için devlet vatandaşa karşı müşfik teröriste karşı tavizsiz ve acımasız olmalıdır, gönüller kazanılmalıdır. Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş dönemlerinde farklı dil, din ve kültürüne mensup kesimlerin ahenk ve uyum içerisinde yönetmesinin en önemli nedenlerinden biri kalpler kazanma siyasetiydi. Devlet bin yıldır aynı toprağı ve aradaki renk farklılığını zenginliğiyle aynı kültürü, buna mozaik denemez, paylaşan konumuna sahip çıkmalıdır. Bölge halkının birçoğunda baskı ve ötekileştirmenin devam edeceğine yönelik güçlü bir şüphe bulunmaktadır. Birçok aydın, araştırmacı Kürt vatandaşlarının önemli bir bölümünün duygusal olarak devletten kopuş yönünde yol aldığını belirtmiştir. Bölge insanı bölgede yaşanan insan kaçırma, faili meçhuller, cinayetler, kayıplar, on binlerce insanın cezaevlerine konulması, işkenceye maruz kalması, gibi, birçok olayı yaşamış ya da şahit olmuşlardır. Bölge insanının hayatlarında güzel gelişmelerin olacağına dair inançları zayıflamıştır. Devletin öncelikle bu izleri ortadan kaldıracak bir çalışma başlatması gerekir.

Kürt insanının güveni kazanılmalı, yaraları sarılmalıdır. Yaralar sarıldığında Kürt toplumunun nerdeyse tamamına yakınının güven sorunu çözülebilecektir. Çözüm süreci ile birlikte Kürt vatandaşlarımızın devlet nezdinde değerli bir vatandaş olduğunu, artık dışlanmadığını hissetmesi ve devletin bölge insanına bu ortamı sağlaması gerekir. Kürt vatandaşlarımız kendilerini sosyal ve resmi yaşamda ifade ettikçe kendilerini devlete daha yakın hissedeceklerdir. Eğitim, sağlık, gibi hizmetlerin kısmen Kürtçe alınması Kürtçenin okullarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanması gibi

gelişmeler bu yakınlık duygusunun gelişmesini sağlayacaktır. Ortaya çıkan ayrışma ve bölünmenin giderilmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması için çok boyutlu politikaların geliştirilmesi gerekir. Yasal ve anayasal reformların yanında sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik politikaların eylem ve faaliyetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Devletin asli unsuru olan Kürt halkını kucaklayarak, ortak tarih ve kader algılarını geliştirecek, sorunları giderecek, demokratik ve özgürlükçü bir siyasi söylem ve eylem bütünlüğünün hayata geçirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Devlet 40 yıla yakın bir süredir devam eden savaşın Türk ve Kürt halkları arasında oluşturduğu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için toplumsal ve sosyal projeler üretmelidir. Geçmiş yıllarda yapılan yanlış uygulamalar ve kötü muameleler neticesinde onurları kırılan Kürt vatandaşlarımızla yakınlaşmamız gerekmektedir. Medya organları bölgede sadece silah, çatışma, kutuplaşma haberleri vermek yerine düğün, hacı uğurlama, başarılı eğitim faaliyetleri ile insani durumları da haberleştirmeli ve bu şekilde bölge illerinde ve ülkenin diğer illerinde herhangi bir farklılık olmadığını öne çıkarmalıdır.

Başbakan Binali Yıldırım başkanlığında kurulan 65. Hükümet, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerini kapsayan bir ekonomik paket açıklamıştır. Bölgede işsizliği ve yoksulluğu ortadan kaldıracak yatırımlara ağırlık verileceğini, ayrıca bahsedilen bölgelerde cazibe merkezleri kurulacağını ifade etmiştir Bölge genelindeki işsizlik, yoksulluk, ekonomik ve sosyal geri kalmışlık dikkate alındığında bölgeye yapılacak geniş ölçekli yatırımlar ve cazibe merkezleri bölgeye nefes aldiracaktır. Fakat Kürt sorununun çözümüne çok fazla katkı sağlamayacaktır. Kürtlerin siyasi, etnik ve kültürel haklarını vermediğiniz takdirde isterseniz, bölgede kişi başına düşen milli geliri otuz bin dolara yükseltin, yine de bölgede insanların etnik ve kültürel talepleri ortadan kalkmayacaktır. Kürt halkı Osmanlı yönetiminde kimlik, kültür ve dil problemi yaşamamışlardır. Çünkü Osmanlı devletinin imparatorluk olma özelliğinden kaynaklanan çok kültürlü, çok sesli ortamında okullarını açmışlar kendi dillerini, kültürlerini ve kimliklerini yaşama hususunda sorun yaşamamışlardır.

Kürtlerin, dillerinin yasaklanması, kimliklerinin baskılanması, iki kardeş halkı birbirine yabancı hale getirmiştir. Bölgede ortaya çıkan irili-ufaklı birçok isyanın gerekçesi ekonomik geri kalmışlık değil, yoksulluk değil, dil, kültür ve kimlik meselelerinden kaynaklanmıştır. Tek parti döneminde bu sorun kendisini hissettirmiştir.

Demokrat Partinin yaklaşık on yıllık iktidarı döneminde kısmi bir özgürlük yaşanmışsa da hemen peşinden gelen askeri darbeler dönemi Kürtler adına olumlu gelişme sağlamadığı gibi, Kürtlerin mevcut hakları daha da geriye gitmiştir. 1980'ler den sonra Turgut Özal, Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan gibi devlet yöneticileri tarafından Kürtlerin hakları ve kimlikleriyle ilgili bazı çözüm önerileri dile getirilmişse de uygulamaya çok fazla yansımadağı bir gerçektir.

PKK'nın terör eylemleri bir bakıma devletinde bazı gerçekleri görmesini sağlamıştır. Sorunun büyüklüğünün farkına varmış. Sorunun geri kalmışlık ve doğu sorunu gibi kavramlardan daha büyük olduğu algılanmaya başlanmış, sorunun siyasi, kültürel ve kimlik sorunu olduğu toplumun geniş kesimlerinde kabul görmeye başlamıştır. Kürt sorununu kaşıyan, sorunun Türkiye üzerinde bir tehdit olarak kalmasına etki eden ABD, AB ve ve diğer bazı komşu ülkelerin bu sorunu kendi çıkarlarına göre kullanmaya çalıştıkları artık bilinen gerçeklerdir. Hatta aynı savunma işbirliği içerisinde bulunduğumuz NATO'da ki bazı müttefiklerimizin zaman zaman PKK terör örgütüne destek sağladıklarını, tüm iç ve dış kamuoyu bilmektedir. Genel Kurmay Başkanlığı PKK'ya bazı NATO üyesi ülkelerin destek verdiğini açıkladığında buna Brüksel'den yanıt gelmiş, bunun söz konusu olamayacağı ifade edilmiştir. Washington tarafından PKK'nın Kuzey Irak'ta, PYD'nin ise Suriye'de bir piyon olarak tutulduğu bilinmektedir. Zaten bu destek sayesinde PKK'nın çözüm sürecine soğuk baktığı şeklinde yapılan değerlendirmeler bulunmaktadır.

2000'li yılların başlarından itibaren kısmen de olsa AB üyelik sürecinin de zorunlu kıldığı etnik kimliklere yönelik hakların iadesi yönünde olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu toplulukların en büyük bölümünü oluşturan Kürtlerle ilgili olumlu düzenlemelerde ardı ardına gelmeye başlamış. Önce adı açılım süreci olmuş farklı adlarla da nitelendirilmiş, fakat en son adıyla çözüm süreci olarak kamuoyunca benimsenmiştir. Bu süreç kamuoyundan hem destek hem de eleştiri almıştır. Zorlu geçen süreçler sonucunda ülkede yaşanan yaklaşık üç yıla yakın bir çatışmasızlık sürecinin sonucunda süreç aniden sonlandırılmış, ülke çözüm süreci öncesinde olduğu gibi yine gözyaşının ve ölümlerin yaşandığı kanlı ortama yeniden dönmüştür. Çözüm süreci boyunca terör örgütü PKK'nın ardı arkası gelmeyen istekleri ve devlete kafa tutmaya ve kendisini Türkiye Cumhuriyeti devleti ile eşdeğer görmeye varan

küstahlıkları ile, hükümetin son seçimlerde düşen oy oranını çözüm sürecine bağlaması, zaten süreci bitirmek üzere bahane araması, bu bahaneler her ne kadar açıkça dile getirilmese de öyle anlaşılıyor ki bunların önemli rolü vardır.

Çözüm süreci çok fazla eleştirilse de terör örgütüne bir şans verilmesi o zaman kısmen doğrudur. Terör örgütü hatasını kabul ediyorsa artık kan akmasını diye örgüte bir şans tanımak doğrudur, fakat çözüm süreci boyunca terör örgütünün eylemlerine devam etmesi, bölgede insanları kaçırmaması, yöneticilerinin devlete meydan okuyan açıklamalarının ardından verilen bu şansın geri alınması da doğrudur ve terör örgütüne operasyonlar başlatılması da doğrudur. PKK zaten 7 Haziran 2015 seçimlerinin ardından HDP'nin 80 milletvekili ile meclise girmesi neticesinde, bu sonuçtan memnun olmamış, bölgedeki inisiyatifin siyaseten güçlü HDP'nin eline geçmesinden endişelenmiş çözüm sürecini bitirmeye karar vermiştir. Böylece PKK çözüm istemediğini ve silahlı gücünü devam ettirmek istediğini açıkça ortaya koymuştur. Aslında bu sürecin PKK ve onun cezaevindeki lideri üzerinden yürütülmesi de yanlıştır. Bölgenin sivil toplum kuruluşları ve bölgenin ileri gelenleri ile daha fazla işbirliği yapılması ve bölge halkının sürece daha fazla dahil edilmesi gerekirdi.

Çözüm süreci sona erdiğine göre devletin PKK terörüyle PYD ile sonuna kadar mücadele ederken kardeşliği, birliği ve beraberliği oluşturacak ve güçlendirecek adımları atması, Kürtlerin kimlik ve kültürel haklarını tanımaktan ve yerine getirmekten korkmaması gerekir. Türkiye'de ve başka ülkelerin sınırları içinde yaşayan Kürtler lehine ortaya çıkan olay ve durumlardan devlet yöneticileri rahatsız olmamalı tam aksine sahip çıkmalıdırlar. Devlet bölgede yaşayan vatandaşlarımızın devletle ve ülkenin diğer kesimleriyle daha fazla kaynaşması için gerekli adımları çekinmeden ve kararlılıkla atmalıdır. Kürtlerin kültürel, kimlik ve dil talepleri görmezden gelinmemelidir. Türkiye ne yapıp edip bu sorunu çözmek zorundadır. Kürt sorunu çözülmeden ülkenin huzur bulması çok zordur. Aslında çözümü basit olan bu sorunu, kararlı bir şekilde zaman kaybetmeden çözümlenmenin yollarını ve toplumun tüm kesimlerini de işin içine katarak aramak ve hep birlikte ön yargısız, ön şartsız ve samimi olarak kardeşlik ve ortak tarih bilincini de dikkate alarak çözmek zorundayız. Aksi takdirde çözüm geciktikçe, sorun daha da derinleşmekte ve kronik bir hal almaktadır. Çözumsuzlüğün bedelini ekonomik ve sosyal geri kalmışlık olarak ödediğimiz gibi, hepsinden önemlisi bu anlamsız savaşta

Hem Türk hem de Kürt gençlerinden hayatlarının baharında yaşama veda edenlerini de düşünmek zorundayız. Ve bu sorunun çözümü için Hem Türk insanının hem de Kürt insanının demokratik ve hukuki bir zeminde seslerini daha çok yükseltmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, Yasin. 2014, “**Dün, Bugün, Yarın**”, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Akdoğan, Yalçın. 2010, “**İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın (Demokratik Açılım Sürecinde Yaşananlar)**”, İstanbul: Meydan Yayıncılık.
- Aksu, Abdülkadir, 2013, “**Türkiye Üzerine Düşünceler**”, Ankara: Orient Yayınları.
- Aktay, Yasin. 2014, Orhan Miroğlu (ed.) “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**”, Ankara: (SDE) Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları.
- Aktay, Yasin. Kızılkaya, Ahmet 2015, “**Hepimiz Ötekiyiz, Türkiye’de Kimlikler ve Algılar**”, İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- Alkan, Necati.2008, “**Söz Bitmeden Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri**”, Ankara USAK, Acil Yayın Dağıtım.
- Alkan, Necati, 2014, “**Türkiye’nin Terörizmle Mücadele Deneyimi**”, (İhsan Bal, Süleyman Özeren) Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele, Ankara: USAK Yayınları.
- Akpınar, Mahmut, 2015, “**Kürt Sorunu ve PKK Nereye Gidiyor**”? Ankara: Edge-Elhan Kitap Yayın Dağıtım
- Akyol, Mustafa, 2005, “**Türkiye, Kürtler ve Osmanlılar**”(Makale)
- Akyol, Mustafa, 2013, “**Yakın Tarih**”, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Altan, Mehmet, “**Türk Sorunu**”, (ed. Mustafa Kılıç) İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Aslan, Ahmet, 2014, “**Kürtler Sofrası**”, İstanbul: Anatolia Kitap.
- Avar, Banu, 2012, “**Kaçın Demokrasi Geliyor**”, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Bahadır, Vahdettin, 2014, “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**”, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.
- Balcı, Ali, 2013, “**Türkiye’nin Dış Politikası**”, İstanbul, Etkileşim Yayınları.
- Bila, Fikret, 2016, “**İdeolojik Kodlarıyla Kağıt Üstündeki PKK**”, İstanbul, Doğan Egmont Yayınları.

- Bilgin, Vedat, 2014, “**Geleceğin İnşasında Kürtler**”, (ed. Orhan, Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü(SDE) Yayınları.
- Başaran, Ezgi. 2015, “**Barış Bir Varmış Bir Yokmuş**”, İstanbul, Doğan Egment Yayınları.
- Bayrak, Mehmet.1993, “**Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri**”, Ankara, Özge Yayınları.
- Burkay, Kemal.2014, “**Ortadoğuda Geleceğin İnşasında Kürtler**”, (ed. Orhan, Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.
- Boray, Ferit Erden. 2011, “**Osmanlıdan Cumhuriyete İsyandar**”, İstanbul, Kum Saati Yayın Dağıtım.
- Bozkurt, Ceyhun. 2015, “**PKK İle Mücadele ve Geçici Köy Korucuları**”, (ed. Ümit Özdağ) PKK Açılımının Son Aşaması Türkiye Cumhuriyetinin Parçalanmasının Ön Aşaması, Ankara, Kripto Basım Yayın.
- Boztaş, Şener, Mehmet Akif Emmi.2014 “**Etyen Mahçupyan’la Yüzyıllık Parantez**”, İstanbul, Profil Yayıncılık.
- Çalık, Mustafa. 2009, “**Milli Kimlik, Milliyet, Milliyetçilik**”, Ankara, Cedit Neşriyat.
- Çay, Haluk.1996, “**Her Yönüyle Kürt Dosyası**”, Ankara, Turan Kültür Vakfı Yayınları.
- Cengiz, Mahmut. İlhan Akyay, “**Terörün Para Kaynağı Olarak Organize Suç**”, (Ed. Süleyman Özeren) Terörizm Paradoksu ve Türkiye, Ankara, Karınca Yayınları.
- Çiçek, Nevzat. 2013, “**Türk Sorunu**”, (ed. Mustafa Kılıç) İstanbul, Profil Yayıncılık.
- Çiftçi, Yusuf. “**Self Oryantilizm ve Türkiye’de Kürtler**”, Ankara, Orient Yayınları.
- Çitlioğlu, Ercan.2005, “**Gri Tehdit-Terörizm**”, Ankara, Ümit Yayıncılık.
- Çolak, Yılmaz. 2010, “**Türkiye’de Devletin Kimlik Krizi ve Çeşitlilik**”, Ankara, Kadim yayınları, Öncü Basımevi.

Davutoğlu, Ahmet. 2015, “**Stratejik Derinlik-Türkiye’nin Uluslararası Konumu**”, İstanbul, Küre Yayınları.

Demirkıran, Sami. 2008, “**Ürperten İtiraflar, PKK İle 3,5 Yıl**”, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları.

Ekinci, Tarık Ziya.2013, “**Türk Sorunu**”, (ed. Mustafa Kılıç) İstanbul, Profil Yayıncılık.

Ekmen, Adnan.2014, “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**”, (ed. Orhan Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları,

Elçi, Muhammed Tayyip. 2013, “**Türk Sorunu**”, (ed. Mustafa, Kılıç), İstanbul, Profil Yayıncılık.

Ensarioğlu, Yılmaz. Nezir Akyeşilmen, “**Sonuç Yerine: Barış sürecinde Yoldaki İşaretler**”, (ed. Nezir Akyeşilmen) Barış Konuşmak, Ankara, ODTÜ- Geliştirme Vakfı Yayıncılık.

Erbaş, Fetullah.2013, “**Türk Sorunu**” (ed. Mustafa Kılıç) İstanbul, Profil Yayıncılık.

Ercilasun, Ahmet Bircan. 2015, “**PKK’nın İddialarına Tarihin Cevabı**”, (ed. Ümit Özdağ), PKK açılımının Son Aşaması Türkiye Cumhuriyetinin Parçalanmasının Ön Aşaması, Ankara, Kripto Basın Yayın.

Er, Rahim. 2012, “**Osmanlı Milletler Topluluğu, (Nihai Çözüm Nerede?)**”, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı.

Ertürk, Kenan.2015, “**Terörle Mücadeleyi Kısıtlayan Yasalar**”, (ed. Ümit Özdağ) PKK İle Pazarlık- PKK Açılımının Son Aşaması ve Türkiye Cumhuriyetinin Parçalanmasının Ön Aşaması, Ankara, Kripto, Basım Yayım.

Fırat, Ümit. 2013, “**Sizce Kürt Nedir?**”, (edit. Mustafa Kılıç) Türk Sorunu İstanbul, Profil Yayıncılık.

Gezici, Aytekin. 2015, Kürt tarihi, Ankara, Tutku Yayınevi

Gül, Mehmet.2014, **“Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler”**, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Gürses, Emin. 2007 **“Etnik Terör”** İstanbul, Profil Yayıncılık.

Güven, Ertuğrul. 2015, **“Öcalan İle Türkiye Cumhuriyetinin Geleceğini Konuşmak”**, (ed. Ümit Özdağ) PKK İle Pazarlık, Ankara, Kripto Basım Yayın.

Heper, Metin. 2010, **“Devlet ve Kürtler”** İstanbul, Doğan Egnent Yayıncılık ve Yapımcılık.

Katırcıoğlu, Erol.2014, **“Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler”** (edit. Orhan Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Kaymaz, İhsan Şerif. 2007, **“Emperyalizmin Kürt Kartı”**, Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi, Sayı 1,Cilt 1sy,166 Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları.

Kepenek, Yakup.1997, **“21.Yüzyıla Girerken Toplumsal Değişim ve Türkiye Sorunları”**, (Aliğa Belediyesi Emek Şenlikleri) Ankara, Tüze Yayıncılık.

Kızılkaya, Muhsin.2013 **“Türk Sorunu”**, (edit. Mustafa Kılıç), İstanbul, Profil Yayıncılık.

Kuloğlu, Armağan.2015, **“Türk Milleti Uyanmalı Uyanmalı, Uyanmıyorsa Uyandırılmalı”**, (edit. Ümit Özdağ), PKK Açılımının Son Aşaması, Türkiye’nin Parçalanmasının Ön Aşaması, Ankara, Kripto, Basım, Yayım.

Küçükaydın, Fuat.2013, **“Demokrasi Açığını Kapatmak”**, İstanbul, İz Yayıncılık.

Mahcupyan, Etyen.2012, **“Çözüm Korkusu”**, İstanbul, Ufuk Yayınları.

Mango, Andrew. 2005, **“Türkiye’nin Terörle Savaşı”**, (Çeviren: Orhan Azizoğlu), İstanbul, Doğan Kitapçılık.

Matur, Bejan.2011, **“Dağın Ardına Bakmak”** İstanbul, Timaş Yayınları.

Miroğlu, Orhan.2014, **“Ortadoğu’nun İnşasında Kürtler”**, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Munis, Yahya. 2014 “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**”, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Mutlu, Ahmet. 2011, “**Demokratik Özerklik’in İdeolojisi Üzerine**”, Demokrasi Platformu sayı, 27. yaz, 93-120.

Ortaylı, İlber, “**Dünyada ve Türkiye’de Terör**” (Gri Tehdit, edit, Ercan Çitlioğlu) Ankara, Ümit yayıncılık.

Önder, Ali Tayyar. 2009, “**Türkiye’nin Etnik Yapısı**”, Ankara, Kripto Yayınları.
Öneş, Cevat.2014, “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**” (edit. Orhan Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Öneş, Cevat, 2014, “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**” Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Özdağ, Ümit. 2015, “**PKK İle Pazarlık**”, Ankara, Kripto Basım Yayım Dağıtım.

Özdemir, Ali Rıza.2009, “**101 Soruda Kürtler**” Ankara, Kripto Yayınları.

Özgül, Yılmaz.2013, “**Beraber Yürüdük Biz Bu Yıllarda**”, İstanbul, Doğan Yayıncılık.

Özeren, Süleyman.2011, “**Terörizm Paradoksu ve Türkiye**”, Ankara, Karınca Yayınları.

Özeren, Süleyman. Oğuzhan Başbüyük.2011 “**Kendi Dilinden KCK, Sivil Siyaset mi, Yeniden PKK mı**” (Edit. Süleyman Özeren, Terörizm Paradoksu ve Türkiye Ankara, Karınca Yayınları. sy. 121-123).

Özhan, Taha. Hatem Ete, “**Kürt Meselesi, Problemler ve Çözüm**”, SETA Analiz, Ankara, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Özkırımlı, Umut.2008, “**21. Yüzyılda Milliyetçilik**”, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sambur, Bilal.2013, “**Çatışmamı. Çözüm mü**”, (edit. Nezir Yeşilmen) Barış Konuşmak, Ankara, ODTÜ, Geliştirme Vakfı Yayıncılık

Sambur, Bilal. 2014 **“Yaralı Kimlik ve Bilinç”** (edit. Ufuk Coşkun) Kürdüm, Doğruyum Çalışkanım, İstanbul, Kaldırım Yayınları..

Parmaksızoğlu, İsmet.1983, **“Tarih Boyunca Kürt Türkleri ve Türkmenler”**, Ankara, Ayyıldız Matbası.

Peker, Evren Balta. İsmet Akça. 2010, **“Türkiye’de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti”** İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tarımcıoğlu, Faik.2014, **“Geleceğin İnşasında Kürtler”**, (edit. Orhan Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşüncesi Enstitüsü Yayınları.

Tayyar, Şamil.2011, **“Kürt Ergenekonu-Derin PKK’nın Gizli Kodları”** İstanbul, Timaş Yayınları,

Tayyar, Şamil. 2013, **“Beşinci Darbe, 2023 Yolunda Kritik Eşik”**, İstanbul, Timaş Yayınları.

Tekin, Mustafa, 2015, **“Toplumun Vicdanı Olmak”**, İstanbul, Açılım Kitap.

Tezer, Özlem.2012, **“Sınırı Aşmak”**, Ankara, Orient Yayınları.

Türkdoğan, Orhan. 2013, **“Türkiye’nin Etnik Yapısı”**, Konya, Çizgi Kitabevi.

Türköne, Mümtazer. 2013, **“Türk Sorunu”**, İstanbul, Profil Yayıncılık.

Uçar, Fuat.2016, **“Demokrat Parti Döneminde Kürt sorunu, Gelişimi ve Etkileri”**, Giresun Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Number; 43 p.175-200

Vurucu, İkbal. 2015, **“PKK ile Müzakereler: Demokratik Özerklikten Bağımsız Kürdistana Giden Süreç”**, (edit. Ümit Özdağ) PKK Açılımının Son Aşaması, Türkiye Cumhuriyetinin Parçalanmasının Ön Aşaması, Ankara, Kripto Basım Yayım.

Yayla, Atilla.2007, **“İki Cumhuriyet’in Kavgası”**, Ankara, Liberte Yayınları.

Yeğen, Mesut. Uğraş Ulaş Tol, Mehmet Ali Çalışkan.2016 **“Kürtler Ne İstiyor”?** İstanbul, İletişim Yayınları.

Yeniçeri, Özcan.2015, “**İmralı Pazarlıklarına Giden Süreç ve İkinci Açılım Komplosu**”, (edit. Ümit Özdağ) PKK Açılımın Son Aşaması Türkiye Cumhuriyetinin Parçalanmasının Ön Aşaması, Ankara, Kripto Basım Yayım Yayım.

Yüksel, Cüneyt. 2012, “**Türkiye’nin Küresel Vizyonu**”, Ankara, Orient Yayınları.

Zozani, Adil.2014, “**Ortadoğu’da Geleceğin İnşasında Kürtler**”, (edit. Orhan Miroğlu) Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları.

Hürriyet Gazetesi, 2016, “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Açıklamaları” (22 Mayıs)

Sözcü Gazetesi, 2016, “Van Baro Başkanı” 21 Mayıs

NTV Akşam Haberleri, 2016 “Türkiye’de Kürt Sorunu Yoktur, Terör Sorunu Vardır.” (29 Mayıs)

Çiçek, Cuma. Vahap Coşkun, 2016, “Dolmabahçe’den Günümüze Çözüm Süreci”, **Barış Vakfı**,

Gazete Habertürk, 2016, “Son Bir Yılda 7 Şehit”, (1 Ağustos)

Çizgi yayın, 2013, “Günümüz Türk Toplumunda Doğu ve Güneydoğu Kabile Aşiret Yapısı”, (Ekim Sayısı).

Akyol, Taha, 2015, “Kim Bozdu”?, **Hürriyet**, (3 Ağustos)

Baş, Ömer, 2015, Kürt Sorunu, PKK ve Çözüm Süreci Üzerine Bir Değerlendirme, **Haksöz Haber**, (12 Ekim)

Bayramoğlu, Ali, 2007, “Terör”, **Yeni Şafak**, (12 Ekim)

Oda tv.com, 2010, “Bu Akıllı Onlara Kim Veriyor”, Kaynak; Oda tv.com.(Erişim Tarihi:10 Temmuz 2010).

Atayurt gazetesi, 2016, “Çözüm Sürecinin Mevzuatı Var”, Kaynak;

[http://www..atayurt_gazetesi.com.tr./](http://www..atayurt_gazetesi.com.tr/) (Erişim Tarihi: 27.Mayıs 2016)

Abdullah, Hasan, 2016, “Çözüm Süreci Ülkeyi Çözüyor”, **Yeni Asya Gazetesi**, Kaynak;

<http://www.yeniasya.com.tr/398131/> (Erişim: 25 Mayıs 2016)

Erdoğmuş, Baki, 2016, “Çözüm Süreci Nereye Gidiyor”, **Hür Bakış**, Kaynak:

<http://www.hurbakış.net/content/> (Erişim: 26.05.2016).

Tatlı, Cavit, 2016, “Çözüm Süreci”, **Milat Gazetesi**, Kaynak:

<http://www.milatgazetesi.com//76680/>, (Erişim Tarihi: 26. Mayıs. 2016).

ntv. 2016, “Selahattin Demirtaş’tan Çözüm Süreci Çağrısı” Kaynak:

<http://www.ntv.com.tr/turkiye/> (Erişim Tarihi: 26. Mayıs.2016).

Selvi, Abdülkadir, 2016, “Yeni Dönemin Yol Haritası”, **Hürriyet**, Kaynak:

<http://www.sosyal.hurriyet.com.tr/615/> (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2016).

Göktaş, Sultan, 2016, “Ülkenin Kaderini Değiştiren Çözüm Süreci Çözüldü”, **Karadeniz Gazete**, Kaynak: <http://www.karadeniz.gazete.com.tr/> (Erişim Tarihi: 30.05.2016).

Akpınar, Mehmet Faiz, 2015, “Çözüm Süreci Neden Bitti”?, **Yurt Gazetesi**, Kaynak:

<http://www.yurtgazetesi.com/politika/> (Erişim Tarihi: 26.Mayıs.2016).

Çakır, Ruşen, 2015, “Devlet Krizi ve Çözüm Sürecine Muhtelif Yansımaları”, Kaynak:

<http://www.rusencakır.com/5150/> (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2016).

Laçiner, Sedat, 2016, “Çözüm Süreci: Nerede Hata Yaptık”?, **Haberdar**, Kaynak:

Türkyiğit, Ali İhsan, 2016, “Çözüm Süreci Yeniden Başlayabilir mi”?, **Olay Medya**, Kaynak:

A.A. (Anadolu Ajansı), “Kürt Sorunu Değil, Kürt Kardeşlerimizin Sorunları Vardır”, Kaynak. Anadolu Ajansı (Erişim Tarihi:16 Aralık 2017).

<http://www.olaymedya.com./yazi /35783/> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Son dakika.com, 2016, “PKK’nın Cephaneliği ve Reviri Bulundu”, Kaynak:

<http://www.sondakika.com./haber/84885/> (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2016).

Duran, Aram Erkin, 2015, “Çözüm Süreci Sırat Köprüsünde”, Kaynak:

<http://www.türkiye.dw.com./>(Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Gölcük haber, 2016 “Siz Hiç Bakan Çocuğunun Şehit Olduğunu Gördünüz mü”?

<http://www.gölcukhaber.com./> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Hedef Halk, 2016, “ Türkiye’de Terör ve Çözüm Süreci Masaya Yatırıldı”. Kaynak:

<http://www.hedefhalk.com./718119/> (Erişim Tarihi:30 Mayıs 2016).

Daloğlu, Tülin, 2016, “Türk Kürt Birlikteliğinde Son Viraj Alınırken” **Türkiye. dw**,

Kaynak:

Özkan, Fadime, 2011, ”PKK’yı Mit Kurdu Kontrolü Kaybetti”, Kaynak: **Star Gazetesi**,

(Erişim:16 Mayıs 2016).

Şenay Gonca, 2015, ”Kürt Sorununda 12 Yılın Karnesi”, Kaynak: **aljezeera türk**,

(Erişim:16 Mayıs 2016).

<http://www.türkiye.dw.com./> (Erişim Tarihi:2 Haziran 2016).

Öz, Mehmet, 2014, “Çözüm Süreci Nereye”? **Türk Yurdu**, Kaynak:

<http://www.turkyurdu.com./tr/> (Erişim Tarihi:30 Mayıs 2016).

Gazete vatan, 2015, “Çözüm Sürecinde Son Durum”, Kaynak:

<http://www.turktime.com./haber/330028/> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Dünya ve Gerçekler, 2015, “Çözüm Süreci Neden Bitti”? Kaynak:

<http://www.dünya.ve.gercekler.com./haber/23576/> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Yılmaz, Bülent, 2016, “Dürümlü PKK’nın Defterini Dürer mi”? **Yöneliş haber**,

Kaynak:

<http://www.Yonelişhaber.com/5147/yd.html/> (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2016).

Umar, Mesut, 2003, “Çözüm Sürecinin Travmatik Bellekle İmtihani”, **Özgür Gündem**,

Kaynak:

<http://www.barişçınakademisyenler.net/node/50> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2016).

Karasu, Mustafa, 2016, “KCK; HDP Gevşek” **Zernews.net/** Kaynak:

[http://www.zernews.net./](http://www.zernews.net/) (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2016).

<http://www.özgürgündem.biz/yazi/80279/> (Erişim Tarihi: 9 Haziran 2016).

Van, Galip İlhaner, 2015, “Çözüm Süreci Neden Bitti”? **Selam Anadolu**, Kaynak:

<http://www.selamanadolu.com/446497> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Memurlar.net.haber, “Çözüm Süreci Kanunu Resmi Gazetede”, Kaynak:

Memurlar.net.haber (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016).

Aljazeera, 2013, “Türkiye’de Kürt Sorunu ve Barışçıl Çözümü” Kaynak:

<http://www.aljazeera.com.tr/gerus/> (Erişim Tarih: 20 Mayıs 2016).

Hamsici, Mahmut, 2015, “Yeni Bir Süreci Mümkün mü”? **BBC Türkçe** , Kaynak:

<http://www.bbc.com.turkçe.haberler/> (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2016).

Doğru Haber, 2014, “Yeniden Çözüm Süreci- Analiz” Kaynak:

<http://www.dogruehaber.com.tr/haber/157068/> (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2016).

Özdal, Hakkı, 2015, “Aslında En Baştan Beri Çözüm Süreci Yoktu” **Radikal**, Kaynak:

<http://www.kitap.radikal.com.tr/makale/haber/> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2016).

Özer, Engin, 2015, “Çözüm Sürecinin Başından Bugüne Kadar Yaşadığımız 112 Olay”

Listelist, Kaynak:

<http://www.liselist.com/> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2016).

Ensarioğlu, Galip, 2016, “AKP’den Çözüm Süreci Açıklaması, Ensarioğlu’nun Diyarbakır’daki Açıklamaları” **Son Dakika**,

Bayramoğlu, Ali, 2016, “Kürt Meselesinde Rüzgar Değişirken” **Yeni Şafak**, Kaynak:

<http://www.tenişafak.com/yazarlar/2031449/> (Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2016).

Selvi, Abdülkadir, 2016, “Çözüm Süreci Anketinden Çıkan Şok Sonuç” **Hürriyet**,
Kaynak: Hürriyet Gazetesi.

Yayman, Hüseyin, 2010, “Şark Meselesinden Toplumsal Açılıma Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası”, **SETA**, Kaynak: Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı.

<http://www.internethaber.com/1602744/> (Erişim Tarihi: 15.06.2016).

Karataş, Yusuf, 2016, “Öcalan’la Görüşme Nedenle” **Evrensel**, Kaynak:

<http://www.evrensel.net/yazi/974222/> (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2016).

Musavi, Muntazar, 2015 “Kürt Sorununun Çözümü Mümkün mü”? **Rast Haber**,
Kaynak:

<http://www.rasthaber.com>.(Erişim Tarihi:16.09.2015).

Beşikçi, İsmail, 1990, “Bilim-Resmi İdeoloji-Devlet, Demokrasi ve Kürt Sorunu”,
Kaynak:

[http://www.Serdar güneş files.wordpress.com/ 2015/ 08/ 1990/ pdf/](http://www.Serdar_güneş_files.wordpress.com/2015/08/1990/pdf/) (Erişim Tarihi: 8 Ağustos, 2015)

Pwd Koordinasyon Kurulu, “2011,Yeni Dönem Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Kaynak:

[http://www.pwd.nerin.com./](http://www.pwd.nerin.com/) (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2011).

Özgür, Billur, “Türkiye’de Kürt İsyancıları”, **Türk Solu Gazetesi**, Kaynak: Türk Solu Gazetesi, sayı, 27 (Erişim Tarihi:16 Aralık 2017).

[http://www.sadikyalsızucanlar.net./eskisite/pdf/ Ahmet yıldız/pdf](http://www.sadikyalsızucanlar.net./eskisite/pdf/Ahmet_yıldız/pdf)

<http://www.yeniarayış.com./> Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016).

Şerefoğlu, Mehmet, 2016, “Kürt Meselesi Üzerine Hasbihal”, **Haber10**, Kaynak:

[http://www.haber10.com./yazar/614711/.](http://www.haber10.com./yazar/614711/)

Özcan, Mehmet, 2013, “Kürt Meselesi ve Teröre Çözüm; Ama Nasıl”? **Ankara Strateji Enstitüsü**, Kaynak:

<http://www.ankarastrateji.org./> (Erişim: 20.10.2013).

Tayiz, Kurtulmuş, 2016, “Kürtçe Tabelanın Gizlediği” **Akşam**, Kaynak:

<http://www.marmarayerehaber.com./46229/> (Erişim Tarihi: 46229).

Gültekin, Levent, 2016, “Kürt Meselesinin Çözümünü Zorlaştıranlar”, **İlke Haber**, Kaynak:

<http://www.ilkehaber.com./yazi/15985/html/> (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2016).

Memur-Sen, 2015 “Ebedi Kardeşlik İçin Memur-Senden Öneriler”, Kaynak:

<http://www.memursen.org.tr/haber/> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2015)

Er, Ali, 2014, “Çözüm Sürecine Üçüncü Göz “**Sosyal Demokrat Dergi,**” Kaynak:

<http://www.sosyaldemokratdergi.com.org/? p0=1571>.

